

**Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Анатолія Назаренка**

**Науково-методичний центр професійного розвитку керівних та
педагогічних працівників установ і закладів дошкільної та загальної
середньої освіти**

ЗБІРНИК X інтернет-форуму

**«Науково-методичний супровід педагогічних
працівників у світлі Концепції «Нова
українська школа»»**

**Хмельницький
15-22 жовтня 2025 року**

ББК 74.204.6:74.241

УДК 37.091.12:005(045)

Науково-методичний супровід педагогічних працівників у світлі Концепції «Нова українська школа» / Зб. матеріалів X інтернет форуму [ред. кол.: О. Кошка (гол) та ін.] – Хмельницький: ХОШПО ім. А. Назаренка. – 2025. – 218 с.

Редакційна колегія та відповідальні за випуск:

Кошка О. А. – завідувачка науково-методичного центру професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної та загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. А. Назаренка;

Гуменюк Л. Я. – методистка науково-методичного центру професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної та загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. А. Назаренка

Рецензенти:

Вашеняк І. Б., кандидат історичних наук, доцент, проректор ХОШПО ім. А. Назаренка

Гіджеліцький І. К., перший проректор ХОШПО ім. А. Назаренка

Рекомендовано до друку

рішенням науково-методичної ради
Хмельницького ОШПО ім. А. Назаренка
(протокол №3 від 30.10.2025 р.)

У збірці подано статті та посилання на презентації і відео за матеріалами учасників X інтернет-форуму «Науково-методичний супровід педагогічних працівників у світлі Концепції «Нова українська школа»»

Матеріали надруковано в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори публікацій

ВСТУП

Десятий інтернет-форум «Науково-методичний супровід педагогічних працівників у світлі Концепції «Нова українська школа» став логічним продовженням багаторічної системної роботи, спрямованої на осмислення тенденцій розвитку освіти в умовах трансформації сучасної школи.

Освіта сьогодні постає як динамічний простір змін, у якому зростає роль педагогічного працівника, здатного діяти проактивно, впроваджувати нові підходи до навчання й виховання, забезпечувати безпечне та інклюзивне освітнє середовище, формувати культуру партнерства та відповідальності.

У 2025 році інтернет-форум проходив за напрямками:

- професійний розвиток педагога в умовах впровадження нових Державних стандартів дошкільної, початкової, базової середньої освіти, Концепції НУШ, Стратегії національно-патріотичного виховання, Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання;
- модернізація управлінської діяльності керівника закладу освіти в умовах сучасних викликів; професійний розвиток керівника закладу загальної середньої освіти;
- дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність як складова неформальної освіти педагога; ціннісні орієнтири НУШ; STEM-освіта;
- стратегії адаптації освітнього процесу та подолання освітніх втрат; трансформація освітніх просторів.

Ця збірка матеріалів відображає досвід, результати досліджень і практики, представлені учасниками. У ній зібрано статті, презентації та дослідження, що розглядають різноманітні аспекти реалізації концепції НУШ, зокрема методи впровадження інноваційних технологій, розвитку освітнього середовища, інтеграції компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів в освітній процес, наступності між дошкільною і початковою освітою, модернізації управлінської діяльності керівника закладу дошкільної та загальної середньої освіти в умовах воєнного стану, впровадження Державного стандарту базової середньої освіти, реалізації завдань інклюзивної освіти, використання ефективних інструментів для розвитку ключових умінь та компетентностей здобувачів освіти, підходів до реалізації національно-патріотичного виховання, впровадження цифрових технологій та інструментів формувального оцінювання, увагу було приділено питанням пілотування оновлених модельних навчальних програм у 5 класах, розвитку старшої профільної школи в контексті державної політики «Освіта для життя».

Водночас обговорення засвідчили, що реалізація Концепції НУШ супроводжується низкою викликів. Серед них – нерівномірність готовності педагогічних колективів до змін, труднощі із забезпеченням навчально-методичними матеріалами, дефіцит часу та ресурсів для педагогічного експерименту. Важливою залишається проблема підтримки мотивації педагогів, пошуку ефективних форм співпраці між ЦПРПП, закладами освіти та місцевими органами управління освітою в умовах децентралізації.

Матеріали підсумкового засідання демонструють як успішні практики, так і критичні моменти впровадження освітніх змін, що потребують подальшого осмислення й методичного супроводу. Представлені виступи відображають прагнення педагогічної спільноти до професійного розвитку, обміну досвідом, створення середовищ взаємопідтримки та пошуку реалістичних шляхів забезпечення якості освіти в нових умовах.

Дякуємо учасникам за цікаві думки та презентовані практики роботи, окреслення проблемного поля для подальшої діяльності.

Матеріали учасників

Професійний розвиток педагога в умовах впровадження нових Державних стандартів дошкільної, початкової, базової середньої освіти, Концепції НУШ, Стратегії національно-патріотичного виховання, Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання

Валентина Андрушко,
вчителька української мови
та літератури
Хролинської гімназії
Судилківської сільської ради
Шепетівського району
Хмельницької області

Професійний розвиток педагога в умовах впровадження НУШ

(Модель вчителя-словесника 21 століття)

Зміни професійних ролей вчителя-словесника у сучасній інноваційній освіті. Визначено і обґрунтовано такі ролі сучасного вчителя як контролер, ментор, ресурсна особа, оцінювач, організатор і фасилітатор, тьютор. Обґрунтовано зміст і завдання виконання вчителем кожної з ролей. Як спільне підґрунтя всіх ролей вчителя нової школи визначено дитино орієнтований характер навчального процесу у XXI столітті.

Ключові слова: вчитель, реформування освіти, професійні ролі вчителя-словесника.

Умови розвитку освіти у XXI столітті дуже відрізняються від вимог XX століття і обумовлюють нові вимоги до вчителя. Урок словесності XXI століття орієнтований на дитину як активного суб'єкта навчання, а мета вчителя – створення продуктивного навчального середовища і організація діяльності учнів з конструювання та розвитку учнями власних знань, умінь, навичок й цінностей, які стануть їм у нагоді в даний час або в майбутньому.

Сьогодні в умовах реформування української школи можна зустріти багато декларацій щодо якісних змін у педагогічній діяльності, нової ролі вчителя у контексті інформаційного суспільства й інтеграції вітчизняної системи освіти у європейський простір. Насправді мова йде не про нову роль,

а цілу низку, сукупність таких ролей. Наприклад, зазначають, що сучасний вчитель – це тьютор, ментор, фасилітатор, новатор, модератор, коуч. [1] Цей набір іншомовних слів, як свідчать результати опитування вчителів, не завжди є навіть зрозумілим для них за смыслом, не говорячи вже про методичне, інструментальне наповнення кожної з ролей. У самому тексті концепції Нової української школи визначено, що вчитель має бути ще й лідером, менеджером і успішною людиною. Він має бути добре обізнаний і підготовлений щодо особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів до управління освітнім процесом, психології групової динаміки тощо. [4, с. 17] Безумовно ці положення мають стати керівництвом до дії у підготовці та професійному розвитку майбутніх вчителів. Проте, сьогодні подібні висловлювання не завжди викликають позитивну реакцію навіть в середовищі самих освітян. Наведемо лише один приклад зі статті методиста І. Павлюк: «Чи готові вчителі увійти в Нову школу? Що їх там чекає? Новий стандарт передбачає зовсім іншу організацію праці вчителів, самого процесу навчання, а головне – перетворення способу мислення педагога. «Базові» знання перетворюються в безрозмірні.

З вчителя хочуть зробити продавця послуг, менеджера, управлінця. Не всі вчителі здатні (може унаслідок психологічної, може – фінансової можливості) стати ІКТ-компетентними вже сьогодні». [5] Очевидно, що необґрунтоване декларування довгих і не достатньо зрозумілих переліків нових ролей вчителя не є досить продуктивним. Американський педагог Дж. Хармер стверджує, що «має більше сенсу описувати різні ролі вчителя і міркувати, для чого вони корисні, а не виносити оціночні судження про їх ефективність». [6, с.23]

Перша і найбільш поширена роль, з якою ми стикаємось у практиці сучасної школи – вчитель-контролер. Учитель-контролер бере на себе повну відповідальність за клас, за те, що роблять учні, що вони говорять і як вони це говорять. У цій ролі вчитель зазвичай знаходиться в центрі уваги: він говорить, розпоряджається, віддає розпорядження, а учні очікують «команди» говорити, писати тощо і отримати його оцінку. Він може навіть добре навчати учнів на репродуктивному рівні, «дати» їм міцні знання. Він здатен надихати

учнів своїми власними знаннями і досвідом. Проте, чи залишає така роль простір і час для висловлювань та міркувань учня? Чи дійсно це подобається учням? Чи дозволяє така роль вчителю урізноманітнити навчання? А отже, чи може вона залишатись ключовою у сучасній школі? Традиційно для вчителя було б слабкістю сказати «я не знаю, давайте дізнаємося» або «я не знаю, чи знає хто-небудь з вас відповідь?» Але часи змінилися, як і ролі вчителя.

Друга роль вчителя – ментор (наставник, порадник). Знаходячись у цій ролі, учитель встановлює інтенсивність і напрям навчання, заохочує учнів до участі у навчальній діяльності, дає поради, рекомендації щодо способів і засобів виконання учнями тих чи інших необхідних для навчання дій і операцій, демонструє зразки нової чи складної для учнів діяльності. Коли учні відчують складність у висловленні власної думки, ментор може заохочувати їх, обережно підштовхуючи. Він приходить на допомогу, коли учні втрачають логіку або почуваються невпевнено під час дії або виступу. Ментор завжди готовий підтримати учня у його просуванні до успіху. Однак учитель – ментор допомагає школярам тільки тоді, коли це необхідно, адже його завданням є максимальне сприяння підопічним на шляху до їх самостійних досягнень позитивних результатів.

У сучасному класі вчитель-словесник виступає для учнів як ресурсна особа (консультант). Він є свого роду ресурсним центром, готовим надати учням інформацію або джерела, яких їм не вистачає при виконанні навчальних дій та запропонувати допомогу в разі потреби у їхньому пошуку.

В умовах інформаційного суспільства і доступності будь якої інформації клас за певної організації може опрацювати до 100 джерел на одному уроці. Учні можуть користуватись матеріалами різних епох і регіонів, документами й працями експертів. Вони можуть спостерігати будь які природні явища і досліди та вивчати артефакти й пам'ятки. Це покладає на вчителя відповідальність за відбір і попередню оцінку дидактичного потенціалу можливих джерел. Його обов'язком є забезпечення навчального процесу та участі учнів всім необхідним і вчасно.

Як ресурсна особа вчитель має спрямовувати учнів до використання різноманітних доступних джерел і не лише Інтернету. Він не повинен надавати багато інформації сам, «начиняючи» нею учнів. Його завданням є навчати їх пізнавальній самостійності та мотивації до навчання протягом життя. Вчитель виступає як оцінювач, котрий має побачити, якими є реальні результати навчання і як можна їх покращити.

Сучасний учитель-словесник може оцінювати учнів різними способами, пам'ятаючи, що роль оцінювача дає йому можливість корегувати хід навчання в залежності від потреб учня. Основним його інструментом у цій ролі є продуктивний зворотній зв'язок. Оцінювання має бути підтримуючим, індивідуальним, переважно формувальним за моделлю. Інакше воно може сприяти зниженню самооцінки, невпевненості учнів у собі, бути непродуктивним з точки зору покращення результатів навчання.

Мабуть, найважча і найважливіша роль, яку має відігравати вчитель це – організатор. Успіх всіх форм і методів, що застосовуються у класній й позакласній навчальній діяльності залежить від вдалої організації, від того, чи знають учні точно, що їм робити зараз, а що – далі. Основне завдання організатора полягає в стимулюванні та спрямуванні процесу самостійного пошуку інформації й спільної діяльності учнів.

Головне в цій ролі – надавати чіткі інструкції і допомагати учням їх виконувати. Організатор також може виступати як демонстратор зразків діяльності. Ця роль дозволяє йому і самому брати участь у виконанні завдання та взаємодіяти з учнями в рамках інструкції. Він також має слідкувати за регламентом діяльності, «запускати» і припиняти її, давати змістовний відгук по її завершенні. Одне з «облич» організатора – фасилітатор (від англ. facilitate: 1. сприяти, 2. допомагати, 3. полегшувати).

Фасилітація – це організація й управління процесом обговорення певних питань (тем) у групі людей. Мета учителя-фасилітатора – організувати спілкування учнів під час обговорення, дискусії з нейтральної сторони, налагодити ефективний обмін учнів думками таким чином, щоб зіткнення

думок проходило у конструктивному руслі, а навчальні результати обговорення були оптимальними.

Згідно точки зору Дж. Харамера [6, с.25], термін «фасилітатор» використовується багатьма авторами для опису певного типу вчителя: демократичного (коли він поділяє лідерство зі студентами), а не авторитарного (коли вчитель контролює все, що відбувається в класі). Фасилітатор – це той, хто сприяє самостійності учнів, коли вони не тільки вчать самостійно, але і беруть на себе відповідальність за це навчання, використовуючи групову й парну роботу та діючи як ресурсна особа, а не передавач знань. Вчитель може за потреби брати на себе роль тьютора (від англ. tutor – учитель). Під цим терміном розуміють особу, яка веде індивідуальні або групові заняття із учнями як репетитор, помічник. Тьютор – ключова фігура в дистанційному навчанні, яка відповідає за проведення занять [2]. Учитель виступає в ролі тьютора, коли учні розпочинають роботу над проектом або займаються самостійно. Він дає поради і рекомендації і допомагає школярам прояснити ідеї і обмежити завдання. Ця роль може бути необхідною аби звернути індивідуальну увагу на окремого учня. Зокрема, вона дозволить вчителю створювати курс індивідуальних занять відповідно до конкретних потреб учня. Однак зловживання вчителем цією роллю може привести до того, що учень стане занадто залежним у своїй діяльності, а також звикатиме до одного вчителя з його методами і стилем навчання. [3] Тепер, коли ми визначили основні (на нашу думку) ролі вчителя спробуємо перевести ці міркування у площину конкретного уроку. Зауважимо, що ролі вчителя і їх зміна – дуже динамічні поняття. Навіть під час виконання учнями одного завдання вчитель може плавно переходити від однієї ролі до іншої. Проте урок ХХІ століття має проектуватись і відбуватись, виходячи з потреб учнів, з того, чого вимагають їхня майбутня професійна підготовка, працевлаштування і життя у глобальному світі та інформаційному середовищі. Це означає насамперед, що розповідь/лекція вчителя-словесника з конкретного предмета вже не може вважатись високим рівнем викладання. Сьогодні умовою ефективного навчання

всіх учнів є їхня співпраця і кооперація. Наприклад, виконання колективного проекту набагато краще забезпечує результати навчання у контексті компетентнісного підходу, адже він сприяє формуванню в учнів мисленнєвих операцій високого рівня, розвитку ефективних комунікативних умінь, знань і застосування технологій, які знадобляться учням для кар'єри в XXI столітті і в умовах глобалізації. Хоча певне місце в сучасній школі залишається і для лекції, однак пануюча роль належить інтерактивному вчителю, тобто такому, хто обізнаний і підготовлений для забезпечення взаємодії учнів, позитивної групової динамки. Успіх його діяльності багато в чому залежить від того:

- як учні ставляться один до одного і до свого вчителя;
- який є психологічний клімат, середовище в класі;
- наскільки ефективно учні співпрацюють і спілкуються один з одним;
- які ролі виконують не тільки вчителі, а й учні.

Отже, вчитель-словесник сучасної школи має адаптуватись до потреб демократичного навчання XXI століття і бути здатним виконувати багато ролей для ефективного навчання. Спроможність вчителів продуктивно реалізовувати їх значною мірою залежить від взаєморозуміння, яке педагоги встановлюють зі своїми учнями, і, звичайно, від рівня їх власних знань і навичок.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, можна констатувати, що виконання вчителем сучасної школи різних ролей в залежності від умов і потреб навчального процесу розширюють можливості як учнів, так і вчителів, і звільняє вчителя від багатьох труднощів, які може спричиняти необхідність бути «експертом» з усіх питань і відповідати «за все». Тільки надаючи учням центральне місце у навчальному процесі, вчитель може реалізувати завдання сучасного навчання.

Очевидно, що опанування цими ролями й ефективно їхнє виконання вимагає суттєвих змін у підготовці вчителя як у виші, так і в системі післядипломної освіти. Важливим напрямом вдосконалення сучасної освіти є також урізноманітнення кваліфікацій і переліку освітніх професій. Адже сучасна школа потребує, зокрема, і професійних тьюторів і коучів, які

виконуватимуть специфічні завдання. Тож, сьогодні завдання полягає у поширенні інформації, розробці відповідних тренінгів і курсів та поєднанні можливостей формальної й неформальної освіти у професійному розвитку вчителів у цьому напрямі. Водночас незалежно від ролі, яку він виконує, вчитель формує культуру своїх учнів, покращує навчальні результати учнів, зміцнює свій авторитет і вплив на дітей. Ці завдання визначають й напрями подальших досліджень: зміст, вектори, форми і засоби такої підготовки, розробка найбільш ефективних та перспективних моделей вдосконалення масової практики вчителя сучасної демократичної школи України.

Список використаних джерел та літератури

1. Васильєва В. Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи. Код доступу: <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdanna-sucasnogo-vcitela-vkonteksti-koncepcii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html>
2. Коноваленко Ю. Тьютори, коучи и едвайзеры - кто они? Код доступу: <https://ru.osvita.ua/school/reform/55183/>
3. Лінчук А. Хто такий вчитель-коуч, вчитель-тьютор і вчитель-фасилітатор? Код доступу: <https://anastasia-linchuk.com.ua/?p=898>
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2017. Код доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>. - С. 17
5. Павлюк І. В. Особистість сучасного вчителя в новій школі. Код доступу: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/administration/41904/
6. Harmer J. How to Teach English. 2nd Edition. 2010. PDF. Код доступу: https://www.academia.edu/34720971/How_to_Teach_English_2nd_Edition_Jeremy_Harmer.PDF?auto=download П

Тетяна Григорєць,
вчителька української мови та літератури
Старосинявського ліцею
імені Олександра Романенка
Старосинявської територіальної громади

Професійна готовність вчителя-словесника до сучасного уроку

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, модернізації системи освіти, введення нових освітніх стандартів значно зростає роль вчителя як активного суб'єкта педагогічного процесу, підвищуються вимоги до його особистісних і професійних якостей, соціальної та професійної позиції, що відображено в Концепції Нової української школи (НУШ). Нові принципи освіти вимагають від кожного вчителя високого професіоналізму, опанування та застосування сучасних педагогічних технологій і нових методів навчання і виховання, бажання та вміння постійно вчитися й самовдосконалюватися,

творчого підходу та раціоналізму, а також готовності до змін в контексті реалізації змісту реформи НУШ.

В умовах війни, коли освітній процес змінюється постійно, особливо важливими стають здатність адаптуватися до нових викликів і ефективно діяти в ситуації невизначеності.

Вчитель сучасної школи повинен не просто вчити, він має формувати інтелектуальну творчу особистість, адаптовану до сучасних вимог, різнобічно розвинену, соціально зрілу, яка успішно засвоює ціннісний нормативний досвід поколінь, виробляючи свій власний досвід діяльності, творчості, спілкування.

Соціально-професійна роль учителя сьогодні – не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора та ментора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Вона поєднує в собі такі компетенції: фасилітатора – створювача умов для навчання, супервайзера – організатора, менеджера, модератора – партнера, коуча – тренера, режисера, тьютора – репетитора. У цьому випадку педагог є не просто учителем-предметником, це людина, яка сама розвивається, окреслює проблеми більш високого рівня і залучає учнів у цей процес як гід, який веде за собою та показує, на що спроможна сучасна наука.

Сучасний урок літератури – поліфункціональне, багатоаспектне явище в освітньому процесі, поєднання методичних традицій і новаторства. Такий урок спрямований на особистість учня (забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії); має гнучку структуру (освітня мета, по суті, стає вторинною); формує критичне мислення учнів (обґрунтування достовірності інформації, знаходження причин і альтернатив ситуації, вміння приймати зважені рішення). Передбачає використання нових підходів і зосереджує увагу на усвідомленні ментального коду українців як самобутньої місії нашого народу, позитивному мисленні під час освітнього процесу, а саме – створення стану душевної гармонії і вміння володіти своїми емоціями і діями, створенні на уроці й в позаурочній діяльності ситуації успіху («переможець», який позитивно мислить у найскладніших ситуаціях, має почуття відповідальності

перед оточуючими, родиною, друзями, країною, світом і здатність керувати своїм життям), вихованні учня як громадянина України, патріота своєї держави.

Зазначене виражається у формуванні того емоційно-розвивального освітнього простору, без якого стає неможливим сучасний урок, особливо урок літератури: формування позитивного мислення, створення ситуації успіху, розвиток емоційного інтелекту.

Майстерність вчителя - словесника пов'язана з творчістю. Творчість – це завжди пошук і знаходження чогось нового: або для себе, або для себе й інших. До якостей творчого педагога належать: націленість та формування творчої особистості (свідомий вибір змісту, методів, прийомів, форм і засобів педагогічної діяльності); педагогічний такт; артистизм і розвинене почуття гумору; вміння створювати проблеми і ситуації; вміння створювати проблемні ситуації; вміння ставити несподівані запитання. Запалювати вогник творчості в душах дітей, розвивати потребу кожного творити, стимулювати емоційну сферу учнів, виховувати їхні почуття, цілеспрямованість і міцність переконання – головне завдання уроку літератури.

Мета вчителя-словесника – створити на уроках літератури таку атмосферу творчості, ввести учнів до стану потоку, перетворити нудну і важку роботу на цікаву і захопливу гру, коли літературний твір одночасно сприймає весь колектив. І настрій в класній кімнаті має посилювати естетичне сприйняття художнього твору, залучати до ділового спілкування якомога більше учнів. Вчитель повинен зробити кожен урок словесності світлим промінчиком гуманізму, порядності, чесності і толерантності.

Сьогодні учитель повинен уміти сам і навчити учнів творчо опановувати знання, застосовувати їх у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, володіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки. Учитель має оволодіти всіма складовими професійної компетентності, зокрема когнітивно-технологічною, методичною, комунікативно-ситуативною, ауто-психологічною, кооперативною, валеологічною, загальнокультурною тощо, а також способами

мотивації діяльності, навичками формування необхідних компетенцій для здійснення професійного самовдосконалення на засадах компетентнісного підходу.

Формування особистості нової формації в освітньому процесі закладу освіти потребує як від педагога, так і від дитини здатності реалізовуватися попри негативні тиски з боку оточення, вміння проявлятися через демонстрацію безкомпромісності у власних вчинках та вчинках інших людей, раціонально дбати про власні інтереси, враховуючи інтереси оточуючих.

У своїй педагогічній діяльності ставлю такі завдання:

- розвивати й закріплювати інтерес до предмета;
- використовувати нові педагогічні технології;
- дати учням якісну освіту;
- розкрити здібності: інтелектуальний, творчий, моральний потенціал кожного учня;
- підготувати учнів до правильного вибору професії, життєвих орієнтирів;
- удосконалювати форми організації навчальної діяльності.

Реалізація цих завдань дозволяє мені розвивати компетентну особистість у відповідності до його здібностей, інтересів і можливостей.

Готуючись до кожного уроку, прагну зробити процес навчання багатоаспектним: виробити в учнів уміння грамотно висловлюватись, емоційно розповідати, доречно підібрати слова у певній ситуації, передати своє ставлення до зображуваного тощо. За таких умов реалізується кінцева мета вивчення літератури у шкільному курсі освіти, а з іншого боку – школярі пізнають життя і всі його глибини, вчаться не розгублюватися, аргументовано висловлювати свою думку.

Пам'ятаймо, що найголовніша риса у вчителя, як і сто років тому, – це любов до дітей. Вони навчаються в того, кого люблять. Друга, і не менш важлива риса – здатність відійти від авторитарного формату і бути на рівні з дітьми.

Вчитель має вміти мотивувати учня: до розвитку, до знання предмета, до пізнання світу. Це можна зробити лише тоді, коли любиш свою працю, коли ти відповідальний і відкритий до світу. Без мотивації не буде результату, а він має бути — тому що вже зараз можна сказати, що ІТ не замінить вчителя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки :A28 зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, 23 травня 2024 р. / КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР ; Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; Наук.-метод. центр департаменту освіти Житомир. міськ. ради та ін. – Житомир : КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, 2024. – 344
2. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstvashho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/>.
3. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-kompensuvati-osvitni-vtratirek/>.

Анжела Личик,
вихователька
ЗДО №6 «Веселка»
Нетішинської міської ради

Формування іміджу сучасного вихователя

У статті висвітлено значення формування іміджу сучасного вихователя, як важливої складової його професійного розвитку. Підкреслено роль педагогічної культури, емоційного інтелекту, креативності та цифрової компетентності у створенні позитивного образу педагога нового покоління.

Ключові слова: Професійний розвиток, імідж вихователя, інноваційність, компетентність, саморозвиток.

У сучасних умовах розвитку дошкільної освіти образ вихователя перестав обмежуватися лише виконанням навчально-виховних функцій. Суспільство очікує від педагога високої професійної культури, комунікабельності, творчого мислення, емоційної стійкості та готовності до змін. Формування позитивного іміджу вихователя стає важливою складовою його професійної діяльності, адже саме від зовнішнього і внутрішнього образу фахівця залежить рівень довіри з боку батьків, дітей, колег і громади. Проблема формування іміджу сучасного вихователя є не лише актуальною, а й стратегічно важливою для якості дошкільної освіти.

Основою професійного іміджу є компетентність вихователя. Вона проявляється у глибоких знаннях педагогіка, психології, методики дошкільного

виховання, у вмінні застосовувати сучасні освітні технології, планувати й організовувати освітній процес. Справжній педагог не лише передає знання, а й надихає, підтримує дитину, створює атмосферу успіху та позитивного спілкування. Професіоналізм вихователя визначає якість освітнього середовища, сприяє формуванню довіри з боку батьків і підвищує престиж дошкільного закладу.

Важливим складовим іміджу є комунікативна культура педагога. Уміння спілкуватися, слухати, переконувати, підтримувати позитивну атмосферу у колективі визначає взаємини з дітьми, батьками й колегами. Доброта, уважність, педагогічний такт, культура мовлення і вміння висловлювати думки чітко і спокійно формують позитивний соціальний образ вихователя. Саме завдяки ефективній комунікації педагог створює середовище довіри та співпраці.

Не менш важливою складовою є емоційно-етичний аспект. Вихователь має бути прикладом доброзичливості, врівноваженості, чесності і справедливості. Його емоційна стабільність забезпечує психологічний комфорт дітей, допомагає уникати конфліктних ситуацій і створює сприятливий мікроклімат в групі. Діти гостро відчують настрій дорослого, тому педагогічна діяльність вимагає емоційної культури, вміння керувати власними почуттями та підтримувати позитивне мислення.

Значну роль у формуванні професійного іміджу відіграє зовнішній вигляд вихователя. Акуратність, охайність, стриманий одяг, приємна усмішка, природна міміка та жестика підкреслюють загальну культуру педагога. Зовнішній образ має відповідати внутрішньому змісту особистості, адже саме через нього діти засвоюють естетичні норми, виховують смак і повагу до себе та інших.

Важливою складовою іміджу є й система особистих цінностей і мотивація до професійної діяльності. Любов до дітей, щире бажання допомагати, натхнення і відповідальність – це те, що надає образу вихователя глибини і щирості. Педагог, який працює з внутрішнім запалом, завжди

викликає довіру й повагу, бо його діяльність заснована на справжній відданості професії.

Сьогодні значення набуває ще й інноваційно-цифровий компонент професійного іміджу. Сучасний вихователь має бути відкритим до нових технологій, уміти користуватися цифровими платформами, створювати електронні матеріали, інтерактивні презентації, комунікувати з батьками за допомогою онлайн-засобів. Це підвищує ефективність роботи, робить педагога сучасним, конкурентоспроможним і цікавим для дітей.

Не менш значущим є культура спілкування в педагогічному колективі, командна взаємодія та відповідальне партнерство з адміністрацією. Вихователь формує свій імідж також через публічну активність: участь у професійних заходах, конкурсах, освітніх проєктах, введення методичних блогів або презентацій власних напрацювань.

Формування іміджу сучасного вихователя є багатограним і безперервним процесом, що охоплює професійну компетентність, саморозвиток, комунікативну культуру, етичну поведінку, цифрову грамотність та здатність до партнерства. Позитивний професійний образ вибудовується через відповідальне ставлення до роботи, творче мислення, толерантність, відкритість до нових підходів і вміння взаємодіяти з батьками, колегами і соціумом. Гармонійне поєднання особистісних якостей, інноваційності, психологічної стійкості та публічної активності забезпечує високий рівень довіри до вихователя й підсилює його авторитет у сучасному освітньому середовищі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку. – Київ : Академвидав, 2015. – 312 с.
2. Богуш А.М. Дошкільна педагогіка : підручник. – Київ : Слово, 2017. – 456 с.
3. Кононко О.Л. Психолого-педагогічні засади діяльності вихователя // Педагогічний альманах. – 2019. – №43. – с. 112 – 118.

Анжела Махмутова, методистка НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної освіти та закладів загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

Навчання без примусу або мистецтво крізь натхнення

Авторка статті звертає увагу на сучасні форми взаємодії учителів з класом, при яких навчання мистецтву стає цікавим. Знайомить із прикладом справи на розвиток пізнавального інтересу.

Ключові слова: мотивація, мистецтво.

З педагогічних книг та шкільної практики всі ми знаємо, що найбільш успішне навчання учнівства здійснюється за умови їхнього позитивного ставлення до предмета (читай – до вчителя!). Ще сюди слід додати сформовану мрію про дорослу професію та свідоме бачення майбутнього. Це і є найпотужніше джерело мотивації навчання. Тоді наші учні докладатимуть багато зусиль для засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, будуть уважні на уроках, намагатимуться якомога краще виконувати завдання, виявляти активність та ініціативність, проявляти себе у різноманітних проєктах та заходах.

Гаразд, впевнена, що є такі учні у кожного вчителя (один чи кілька). А що робити з усім класом? Де віднайти те натхнення, що занурить їх у світ мистецтва з бажанням та радістю? Отож, почнемо із головного компоненту організації навчальної діяльності – мотивації.

Мотивацією вважають сукупність мотивів, які спонукають людину до досягнення мети; сукупність психологічних процесів, які дають поведінці вольовий імпульс і спрямованість. Це інтереси, потреби, прагнення, емоції, переконання, ідеали, установки, які спонукають людину до діяльності. Це те, що сприяє появі в учня чи учениці навчальної ініціативи й любові до навчання, заохочує діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях [1].

Найбільш ефективним є поєднання зовнішньої та внутрішньої мотивації. Внутрішні бажання досягти цілей та самореалізуватися плюс зовнішні заохочення у вигляді фінансових винагород (премій за активність у мистецьких заходах), похвал, стимулів забезпечать не тільки задоволення, але й високу продуктивність впродовж усього навчального часу.

Щоб мотивувати учнів до вивчення мистецтва, бажано будувати навчально-виховний процес так, щоб у ньому більше часу займало не пасивне сприйняття навчальної інформації, а активна самостійна діяльність учнів. Вчителю необхідно створити на уроках таке навчальне середовище, у якому б учні відчували внутрішню потребу вчитися.

Для формування внутрішньої мотивації важливо допомагати учням розвивати пізнавальний інтерес та прагнення до саморозвитку. Наприклад, гра «Вірю – не вірю» розвиває допитливість завдяки стимулюванню інтересу до фактів, які можуть бути як правдивими, так і хибними. Гра мотивує шукати правильні відповіді, аналізувати інформацію, ставити під сумнів твердження та бажати дізнатися більше про теми, представлені в грі, навіть якщо це лише вигадка ведучого.

Чи вірите ви, що найбільша кількість пам'ятників у світі встановлено на честь Тараса Шевченка? Так, це правда. В Україні їх 1256, за кордоном — 128 у 35 країнах. Це рекорд за кількістю пам'ятників, встановлених одній людині (окрім вождів тоталітарних режимів і невідомих солдатів).

Мотивацію живить використання власних інтересів учнів, зв'язок навчального матеріалу з їхнім життєвим досвідом та майбутніми цілями. Мистецтво викликає емоції, які посилюються або змінюються залежно від особистих спогадів та переживань, що робить його глибоко індивідуальним. Той самий музичний чи візуальний твір може викликати у різних людей різні спогади, допомогти краще зрозуміти власні переживання. Або перегляд фільму про вибір життєвого шляху може спонукати молодь замислитися над власними рішеннями (і у кожного вони будуть свої!). Мистецтво завжди забарвлене індивідуальним досвідом, що робить кожне сприйняття унікальним.

Обговорюючи цілі та плани на майбутнє з учнями, ми допоможемо їм усвідомити, як мистецькі знання можуть допомогти їм стати успішнішими в дорослому житті.

Сьогодні на всіх навчальних курсах, тренінгах ми говоримо про використання інтерактивних методів навчання: реальні та віртуальні екскурсії, ігри та творчі завдання, мистецькі проекти та приклади з (і для !) реального життя, поєднання класичних форм навчання з сучасними інноваційними технологіями. Вчителю потрібно вміти створювати позитивну емоційну атмосферу та підтримувати емоційний зв'язок, формувати інтерес до саморозвитку. Як все це зробити, як закохати у предмет, зустрічі з яким лише один урок на тиждень? Кілька практичних порад:

1. Починайте урок з веселих історій, гумору, анекдотів або цитат відомих особистостей, щоб створити позитивний настрій та привернути учнівську увагу.

2. Забезпечуйте позитивні емоції «хвилинками-веселинками», рухливими, динамічними, музичними або «пластичними» паузами для підняття настрою. Підтримуйте емоційний стан учнів, надаючи підтримку та похвалу, а також співпрацюючи з ними для досягнення їхніх цілей. Створюйте позитивне навчальне середовище та сприятливий психологічний клімат, де кожен учень відчувається важливим. Це позитивно впливає на бажання працювати.

3. Будуйте гуманні стосунки, ставлячись до кожної дитини з повагою. Встановлюйте та запроваджуйте в класі правила толерантної поведінки, надавайте необхідну підтримку під час виконання завдань.

4. Організуйте позакласні заходи: плануйте та здійснійте екскурсії до музеїв, виставок, походи на природу, концерти, кінофільми. А потім вчіть обговорювати музичні твори, картини, архітектурні споруди, вистави, фільми. Це допоможе усім нам розвинути емпатію, зрозуміти власні та відчути емоції інших людей, зробить мистецький контент навчання більш захопливим та важливим.

5. Застосовуйте метод проєктів та досліджень. Залучайте учнів до виконання творчих завдань засобами слова, музичних та візуальних образів, практичної дії.

6. Оновлюйте джерела натхнення, поєднуючи інноваційні технології та традиційні підходи: книги, виставки, події, соціальні мережі та інтерактивні додатки.

7. Спробуйте підготувати та провести міждисциплінарні чи бінарні уроки. Узгодьте свої дії з іншим вчителем, створіть бінарний інтегрований урок, який ви проведете разом. Це так незвично, що мимоволі активує увагу класу! Або підготуйте самотужки міждисциплінарний урок, що поєднає різні предмети та інтегрує знання з різних тем. Переконайтеся, що це допоможе учням побачити зв'язки між різними галузями знань, стане стимулом до саморозвитку.

І ще кілька слів про зовнішню мотивацію. В окремих громадах такі заохочення застосовують у вигляді фінансових винагород. Активні артисти, виконавці, сценаристи, художники, танцюристи отримують грошові премії чи стипендії, за участь у мистецьких заходах на шкільних лінійках урочисто вручають подяки та грамоти. Ці стимули забезпечують задоволення від визнання та бажання бути мистецько активними надалі.

Навчання мистецтву крізь натхнення — це не просто засвоєння технік чи знань, а насамперед шлях до самопізнання, творчої свободи та розвитку емоційного інтелекту. Мистецтво перестає бути академічною дисципліною, воно перетворюється на живий процес духовного зростання. Виховуючи в людині здатність бачити красу, відчувати гармонію та передавати емоції, ми формуємо не лише митця, а й особистість, здатну змінювати світ навколо себе.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вікепедія. Визначення. Мотивація
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
2. Алан МакЛін. Мотивуюча школа. Вид-во «Богдан», 2019 – 160 с.
3. Харченко Н. Лайфгаки для мотивації учнів та вчителів або як сформувати позитивну мотивацію до навчання. – Київ: Видавничий дім «Перше вересня», 2020 – 96 с.

Оксана Кошка,
вчителька історії Комунального опорного
закладу загальної середньої освіти «Іванковецький
ліцей Хмельницької міської ради
Хмельницької області»

Емпавермент-підхід у професійному розвитку педагога та його значення для шкільної практики

Сучасні трансформаційні процеси в системі освіти, зумовлені реформою Нової української школи, цифровізацією та глобалізаційними викликами, актуалізують потребу у пошуку нових стратегій професійного розвитку педагога. Традиційні моделі підвищення кваліфікації виявляються недостатніми для формування внутрішньої мотивації та суб'єктності вчителя. У цьому контексті емпавермент-підхід набуває значення як ефективний інструмент розвитку автономії, професійної впевненості та лідерських якостей педагога.

Проблема дослідження емпаверменту є актуальною з огляду на необхідність формування здатності педагога реалізовувати педагогічну свободу на практиці, адаптуватися до швидкозмінного освітнього середовища та зберігати внутрішню мотивацію до саморозвитку.

Поняття емпавермент (від англ. empowerment – «розширення прав і можливостей») має різні тлумачення: «наснаження», «підвищення результативності (продуктивності)», «посилення», «делегування», «наділення повноваженнями», «набуття влади, сили» тощо. У словнику української мови терміна «емпаурмент» немає. Зрозуміло, що в українській мові «наснаження» є загальноприйнятим (хоча і не дуже точним) перекладом англійського терміна «empowerment», поряд з яким вживається «емпауермент».

Теоретичні основи емпаверменту ґрунтуються на засадах гуманістичної педагогіки, конструктивізму та теорії самодетермінації (Е. Дісі, Р. Раян), які наголошують на ролі внутрішньої мотивації та самоактуалізації.

Вперше концепція емпаверменту виникла у 1970-х роках у контексті соціальної роботи. Згодом вона поширилася у сферу психології, феміністичних

студій, менеджменту, а пізніше – й освіти. Аналіз наукової літератури свідчить, що як теоретичні, так і прикладні аспекти емпаверменту активно розробляються у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях.

Науковці трактують емпавермент по-різному: як мову підтримки, спрямовану на пробудження внутрішньої енергії особистості (Loizou & Charalambous, 2017; Кривоконь, 2011); як технологію сили та натхнення діяти (Broom, 2015); як мистецтво творення власного життя шляхом розвитку стратегії індивідуальної самостійної діяльності (Теличко, 2013); як багатовимірний соціальний процес, що дозволяє людині контролювати власне життя, актуалізуючи внутрішні ресурси (Joseph, 2020); як можливість впливати на власне навчання (Kirk et al., 2017). У педагогічному дискурсі розглядається як процес формування у вчителя відчуття власної сили, професійної спроможності та здатності впливати на освітній процес [6].

У контексті статті емпавермент розглядається як процес і результат розвитку та саморозвитку педагога, що забезпечує його здатність здійснювати освітню діяльність на засадах партнерства, довіри та професійної автономії.

Згідно з науковими підходами, процес емпаверменту починається з усвідомлення власних ресурсів і формування впевненості у власних силах. Вона посилюється завдяки досвіду успіху, що, у свою чергу, стає поштовхом до нового етапу саморозвитку (Hiller & Reichhart, 2017).

Таким чином, емпавермент можна визначити як процес набуття педагогом контролю над власною професійною ситуацією, усвідомлення своїх компетентностей, прав і можливостей впливати на зміни. Це є однією з ключових характеристик сучасного вчителя, здатного ефективно діяти в умовах трансформацій освітнього простору

Наукові дослідження підтверджують, що впровадження емпавермент-практик у школі забезпечує низку переваг:

- зростання внутрішньої мотивації педагога: вчитель отримує можливість приймати рішення, ініціювати зміни, реалізовувати власні педагогічні ідеї, що підсилює відчуття професійної значущості;

- підвищення якості взаємодії з учнями: учитель, який діє на засадах емпаверменту, створює атмосферу довіри та партнерства, що стимулює активну участь учнів в освітньому процесі;

- формування культури співпраці у педагогічному колективі: підхід сприяє горизонтальним зв'язкам, розвитку колаборації та розподіленого лідерства;

- підтримка інноваційної діяльності: вчитель, що володіє автономією і відчуває довіру, більш схильний до експериментів, застосування нових методик і технологій;

- зміцнення професійної стійкості: емпавермент допомагає знижувати ризики професійного вигорання, оскільки підвищує відчуття сенсу роботи [5, 6].

Аналіз наукових досліджень показує відмінності між традиційною моделлю освітнього процесу та моделлю, побудованою на засадах педагогічного емпаверменту.

У традиційній моделі освітній процес має жорстко регламентовану структуру (як правило це: мотивація - пояснення нового матеріалу - закріплення - контроль), що ґрунтується переважно на пояснювально-ілюстративних методах. В емпавермент-моделі заняття має гнучку структуру, яка включає постановку проблеми, спільне визначення цілей, дослідницьку чи проектну діяльність, презентацію результатів і рефлексію; учитель виступає фасилітатором і партнером.

Алгоритм діяльності учнів у традиційній моделі включає слухання, відтворення матеріалу, виконання завдання за зразком, участь у контрольних заходах. Навчальна діяльність має репродуктивний характер. В емпавермент-моделі учні формулюють власні цілі, здійснюють пошук інформації, працюють у групах, презентують результати, здійснюють само- й взаємооцінювання. Такий алгоритм сприяє розвитку критичного мислення, креативності та здатності до співпраці.

Традиційна модель забезпечує здобуття знань, умінь та навичок, інколи без їх глибокого осмислення й усвідомлення практичної цінності. Результати мають переважно відтворювальний характер. Натомість емпавермент-модель

спрямована на формування наскрізних умінь: ініціативності, здатності до комунікації, критичного мислення, уміння працювати в команді та приймати рішення. Учень стає активним суб'єктом освітнього процесу, відповідальним за власний поступ [6]. .

Таким чином, емпавермент у школі розглядається не як додатковий інструмент, а як стратегічна умова ефективності освітнього процесу.

У шкільній практиці реалізація педагогічного емпаверменту можлива через систему конкретних дій, які спрямовані на розвиток автономії та суб'єктності учнів. Серед ключових механізмів виокремлюємо такі:

- створення ситуацій вибору: учитель надає учням можливість обирати завдання, способи виконання, форми презентації результатів; це підсилює відчуття контролю над власним навчанням;

- партнерська взаємодія передбачає організацію діалогу «вчитель – учень» на засадах довіри й поваги; вчитель виступає фасилітатором освітнього процесу;

- використання проєктних та дослідницьких методів: проєкти, кейси, дослідження дають можливість учням занурюватись у проблему і шукати рішення;

- розвиток рефлексивної практики: учитель систематично організовує рефлексивні обговорення, «кола зворотного зв'язку», що сприяє усвідомленню учнями власних досягнень і труднощів;

- інтеграція коучингових технік: використання відкритих запитань, активного слухання, мотиваційних бесід дозволяє підтримати внутрішню мотивацію учнів і розкрити їхній потенціал;

- формування культури співвідповідальності: учитель залучає учнів до визначення правил, критеріїв оцінювання, планування спільної діяльності, що посилює відчуття відповідальності за прийняті рішення і їх реалізацію.

Сутність і зміст педагогіки емпаверменту полягає в знаходженні такого навчального матеріалу, який залучав би учня в конкретну діяльність, що має в його очах велике значення, інтерес та спонукає до творчості. Це сприяє

формуванню в учнів готовності до самостійного навчання впродовж життя, що є однією з ключових цілей Нової української школи [4].

Модель учителя, який діє відповідно до принципів емпаверменту, на нашу думку, характеризується трьома взаємопов'язаними складниками:

1. Ціннісно-мотиваційний компонент (орієнтація на розвиток автономії учня; віра у власні сили та професійну місію; готовність до партнерських взаємин із колегами та батьками).

2. Професійно-діяльнісний компонент (володіння сучасними методиками, що стимулюють самостійність учнів; здатність до рефлексії та критичного аналізу власної практики; активне використання інноваційних технологій навчання).

3. Комунікативно-лідерський компонент (уміння будувати довірливий діалог з учнями; прояви педагогічного лідерства, фасилітація групових процесів; участь у спільному прийнятті рішень на рівні закладу освіти) [6].

Отже, модель учителя на засадах емпаверменту можна визначити як синтез автономності, відповідальності, інноваційності та партнерської взаємодії, що відповідає вимогам сучасної школи й концепції Нової української школи.

Особливості професійного розвитку через емпавермент

Емпавермент, як підхід до професійного розвитку, передбачає надання вчителю більшої автономії, розширення можливостей для прийняття рішень і реалізації власного потенціалу.

Ключовими особливостями професійного розвитку є суб'єктність, коли учитель стає активним творцем власної професійної траєкторії; відповідальність і автономність (педагог самостійно визначає методи роботи, бере на себе відповідальність за їхні результати); внутрішня мотивація як рушій зростання і самореалізації; стійкість до викликів (знижується ризик професійного вигорання завдяки підтримці з боку колективу та усвідомлення власної спроможності виконувати завдання і розвиватися) [5].

Таким чином, емпавермент забезпечує баланс між особистісною свободою і колективною відповідальністю, що робить професійний розвиток учителя більш ефективним та осмисленим.

Емпавермент у сфері освіти реалізується на трьох рівнях: від особистісного становлення педагога до його участі в освітніх змінах [6].

Особистісний рівень характеризується усвідомленням власної професійної ідентичності, розвитком рефлексії та навичок саморегуляції, формуванням готовності до навчання впродовж життя, підвищенням впевненості у власному впливі на результати навчання.

На організаційному рівні вчитель інтегрується у шкільну культуру довіри та партнерства, бере участь у горизонтальних формах взаємодії з колегами, розвиває педагогічне лідерство, є співтворцем освітнього середовища, яке стимулює ініціативу.

Третій, системний рівень характеризується активною участю педагога в формуванні та реалізації освітньої політики, впливі на стратегічний розвиток закладу освіти і громади, ініціюванню освітніх інновацій та суспільних проєктів, представництві інтересів педагогічної спільноти у ширшому соціально-освітньому просторі.

Професійний розвиток у межах емпаверменту не є лінійним, він має циклічний характер: досягнення особистих результатів посилює роль учителя в організації, а здобутки у шкільному колективі розширюють його вплив на систему в цілому.

Розмежування рівнів емпаверменту має прикладне значення для управління освітою та підвищення кваліфікації педагогів. Зокрема, воно дозволяє проєктувати програми професійного розвитку, спрямовані не лише на знання, а й на розвиток автономії, лідерства та рефлексії; формувати шкільне середовище, засноване на довірі та співпраці; забезпечувати ефективне управління на засадах партнерства, інтегрувати вчителя у процес реформування освіти на регіональному та державному рівнях.

Виклики, перспективи та умови впровадження педагогічного емпаверменту

Попри очевидні переваги емпавермент-моделі, її запровадження у практику шкільної освіти супроводжується низкою викликів. Серед них – інертність, обмеженість часу та ресурсів, недостатня готовність педагогів до зміни професійних ролей, стереотипні очікування учнів і батьків щодо вчителя як єдиного джерела знань. Це вимагає не лише методичного, а й ціннісного переосмислення педагогічної діяльності.

Тому підтримка вчителя у процесі освоєння емпаверменту є важливим і складним завданням, що передбачає зміну педагогічного мислення, розвиток рефлексивних умінь та готовності до партнерських форм взаємодії і має бути системною. До її компонентів можна віднести професійний розвиток, супервізію та наставництво, рефлексивні практики, методичні ресурси тощо.

Емпавермент не може обмежуватися лише діяльністю окремого вчителя, він вимагає створення відповідної шкільної культури. Важливими умовами якої є культура довіри та партнерства, демократичне управління, діяльність спільнот професійного розвитку, гнучка система оцінювання, сприяння інноваційній діяльності, інтеграція принципів емпаверменту в шкільну політику.

Як і будь-яка інноваційна стратегія, емпавермент має свої обмеження, зокрема:

- перевантаження вчителя, коли надмірне покладання відповідальності без належної підтримки може призвести до професійного вигорання;
- опір змінам: частина педагогів може сприймати відмову від авторитарної моделі як загрозу своїй професійній ідентичності, оскільки звикли працювати за інструкціями;
- формальність впровадження, при якій, за відсутності глибоких змін у шкільній культурі, емпавермент стає лише декларативною практикою;
- нерівність у колективі: характеризується напругою між учителями, які застосовує підхід, та колегами, які практикують традиційні моделі;

- залежність від мотивації: ефективність емпаверменту значною мірою зумовлена внутрішньою готовністю вчителя до саморозвитку та рефлексії.

До аспектів, здатних мінізувати обмеження, відносимо:

- поступовість змін: важливо запроваджувати підхід поетапно від локальних ініціатив у класі до інституційних змін на рівні школи;

- системна підтримка адміністрації;

- методичне забезпечення, що включає конкретні інструменти (методики, алгоритми, зразки), а не лише теоретичні орієнтири;

- моніторинг та корекцію (передбачає регулярну оцінку ефективності впровадження, отримання зворотного зв'язку від педагогів, учнів і батьків);

- поєднання з іншими інноваційними підходами: емпавермент не є самодостатнім, а інтегрується з проєктним навчанням, STEM-освітою, коучингом та іншими практиками.

Серед ефективних форм упровадження емпавермент-підходу у закладі освіти можна виділити розвиток горизонтальної взаємодії та командної роботи, підтримку педагогічних ініціатив, наставництво для молодих учителів, функціонування професійних спільнот як простору для обміну досвідом і творчих пошуків.

Таким чином, педагогічний емпавермент можна розглядати як перспективний інструмент оновлення освітньої практики, що здатний забезпечити розвиток автономії, лідерства та професійної впевненості вчителя. Водночас його ефективність можлива лише за умови підтримки на рівні шкільної культури, управлінських стратегій та освітньої політики, а також за наявності готовності педагогів до прийняття нових ролей у професійному середовищі.

Висновки

Емпавермент-підхід є ефективною стратегією професійного розвитку педагога, оскільки поєднує автономію та відповідальність, сприяє внутрішній мотивації, професійному самоствердженню та готовності до інновацій. Застосування емпаверменту в освітньому процесі підвищує якість навчання,

підтримує суб'єктність учителя, знижує ризики професійного вигорання та сприяє формуванню шкільної культури партнерства і довіри.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на пошук механізмів практичної інтеграції емпаверменту в систему підвищення кваліфікації вчителів та оцінку його впливу на результати навчання учнів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондаренко, О. І. Педагогіка емпаверменту в реалізації особистісного потенціалу учнівської молоді / О. І. Бондаренко // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2023 рік, [Івано-Франківськ] / Інституту проблем виховання НАПН України. - Івано-Франківськ, 2024. - С. 25-28 URI <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/70032>
2. Вовк Н. В., Жукова М.А. Застосування педагогіки емпаверменту в проєктній діяльності учнів на уроках трудового навчання. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка, 2016. 2. С. 38-45. URL <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6888/1/VOVK.pdf> (дата звернення: 10.09.25)
3. Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Педагогіка емпаверменту у процесі формування екологічної культури молодших школярів. Наука і техніка сьогодні, № 13(41) (2024).URL <https://dspace.vspu.edu.ua/items/3c85c3bf-7669-4f96-9692-7cd9ea9ecfb5> (дата звернення 11.09.215)
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.09.25)
5. Кривоконь Н. І. Категорія наснаження: визначення змісту на основі різнорівневого аналізу / Н. І. Кривоконь // Соціальна психологія: Український науковий журнал. – К., 2012. – № 1/2 (51/52). – С. 63–73.
6. Чайковська Г. [Застосування педагогіки емпаверменту в підготовці майбутніх учителів початкової школи на засадах сталого розвитку](#) / Г. Чайковська // Освітологічний дискурс : наукове електронне видання. – Київ, 2023. – № 1(40). – С. 184-199. URL <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.111> (дата звернення: 09.09.25)

Ольга Мазур,
вчителька історії та правознавства
Дунаєвецького ліцею №4
Дунаєвецької міської ради
Хмельницької області

Аналіз напрямків впровадження

Стратегії національно-патріотичного виховання

Національно-патріотичне виховання – це системна діяльність, спрямована на формування у громадян любові до Батьківщини, національної свідомості, готовності до захисту України та активної участі у державотворчих процесах.

Метою стратегії є формування цінностей громадянської відповідальності й патріотизму. Основні завдання включають: укріплення національної ідентичності через вивчення історії, мови та культури; виховання поваги до

державних символів, традицій і героїчних сторінок минулого; сприяння громадянській активності та правовій культурі; підготовку до захисту держави через освітні програми; використання сучасних медіа для популяризації патріотичних цінностей[1, с.5].

Ключові напрями реалізації стратегії охоплюють освітній, культурно-просвітницький, військово-патріотичний, громадянсько-правовий і медійно-комунікаційний аспекти. Важливими є принципи історичної наступності, гуманізму, демократизму, єдності національного і загальнолюдського, партнерства між сім'єю, школою, громадою та державою.

Форми роботи: уроки мужності, історичні реконструкції, проекти, екскурсії, волонтерські акції, квести, конкурси, тематичні фестивалі. Методи – проектна діяльність, інтерактивні технології, громадська участь.

Стратегія національно-патріотичного виховання – це ключ до формування активного громадянина, який усвідомлює свою роль у розвитку України, шанує її культуру, історію й готовий працювати задля її зміцнення та захисту.

У сучасних умовах реалізація національно-патріотичного виховання вимагає комплексного підходу, що поєднує освітні, культурні, соціальні та медійні інструменти. Патріотичне виховання стає ефективним через інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти. [2, с. 12]

Педагогічні технології, що застосовуються, включають: дискусії, дебати, рольові ігри, проектну діяльність, історичні реконструкції, інтерактивні уроки та квести. Такий підхід дозволяє формувати практичні навички громадянської відповідальності та критичного мислення [3, с. 15].

Громадські організації та волонтерські рухи забезпечують практичну реалізацію патріотичних цінностей. Молодь активно залучається до допомоги військовим, культурних проєктів, екологічних ініціатив, що дозволяє поєднати ідеї патріотизму з практичною діяльністю [4, с. 20].

У контексті війни за незалежність 2022 року та сучасних геополітичних викликів формування патріотичних цінностей набуває особливого значення.

Молодь повинна розуміти історичний контекст, значення державності, роль кожного громадянина у збереженні суверенітету та культурної спадщини [5, с.10].

Цифрове патріотичне виховання включає створення онлайн-платформ, тематичних вебінарів, інтерактивних ігор, відеопроєктів, що поширюють знання про українську історію, культуру та державні цінності. Соціальні мережі використовуються для залучення молоді та формування критичного мислення щодо інформаційних загроз та пропаганди.

Цифрове патріотичне виховання передбачає використання сучасних технологій для формування національної свідомості та громадянської активності молоді. Воно охоплює створення онлайн-платформ, інтерактивних освітніх ресурсів, тематичних вебінарів і відеопроєктів, які популяризують українську історію, культуру та державні цінності. Особлива увага приділяється соціальним мережам, через які молодь залучається до обговорень, патріотичних акцій і проєктів, що сприяють розвитку критичного мислення та вміння протистояти інформаційним загрозам і пропаганді.

Системність і міжсекторальна взаємодія – ключ до успіху. Спільна робота держави, освітніх установ, громадських організацій, медіа та бізнесу забезпечує сталість програм, їхню актуальність та результативність. Сучасні стратегії національно-патріотичного виховання спрямовані на формування активного, освіченого, відповідального та патріотичного громадянина України [6, с. 25].

Отже, сучасні стратегії національно-патріотичного виховання мають бути інноваційними, гнучкими, спрямованими на розвиток особистості, що усвідомлює свою роль у збереженні державності, культурної спадщини та демократичних цінностей України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України : офіц. текст. — Київ, 1996.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII : офіц. текст. — Київ, 2017.
3. Методичні рекомендації з національно-патріотичного виховання / МОН України. — Київ, 2020.
4. Іваненко, О. Патріотичне виховання: теорія і практика. — Київ : Освіта, 2018.
5. Волонтерські ініціативи молоді в контексті національної безпеки: зб. наук. праць. — Харків, 2020.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки / МОН України. — Київ, 2021.

Інна Скачкова,
вчителька початкових класів
Славутської гімназії № 5
Славутської міської ради

Стратегії національно-патріотичного виховання у початковій школі

У статті розкрито роботу вчителя початкових класів, щодо патріотичного виховання молодших школярів, формування громадянина України. Всебічний розвиток та соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення та навчання впродовж життя. Готовність до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадської активності.

Ключові слова. Особистість, Батьківщина, патріот, самореалізація, громадянин, громадянка, життєвий вибір.

**«Без будь-кого з нас Батьківщина може обійтися,
але будь-хто з нас без Батьківщини – ніщо» – Ліна Костенко**

На сьогодні проблема патріотичного виховання одна з найголовніших. Виховання дітей у сучасному українському суспільстві в умовах економічного та політичного реформування, коли суттєво змінилось соціокультурне життя, принципи функціонування освітніх установ, засобів масової інформації обумовили проблеми виховання громадян України, починаючи з шкільного віку. Виховання виступає як цілеспрямований процес і здійснюється певними методами й набуває різних форм. Методи й форми виховання відіграють дуже важливу роль у розвитку особистості. Формування національно-свідомої, патріотично вихованої особистості в умовах воєнного стану набуває особливого значення, оскільки воно спрямоване на утримання та збереження національної ідентичності в умовах випробувань. У таких обставинах патріотизм стає ключовим чинником об'єднання людей та формування солідарності. Важливість патріотичного виховання в жорстоких реаліях воєнного стану полягає в наданні підтримки та підтвердженні цінностей кожного громадянина для держави.

Патріотичне виховання полягає у формуванні особистості з глибоким відчуттям своїх коренів, роду, родини, народу. Таким чином, як вчитель початкових класів свою роботу будує на основі національної історії та культури. Враховуючи вікові особливості дітей, спрямовую роботу так, щоб школярі приймали культурні цінності за принципом «від близького до далекого» та виховувались на кращих традиціях сім'ї, свого роду, краю, регіону, країни.

Залучаючи школярів до різноманітної діяльності, пов'язаної з відродженням святкування подій народного календаря, наповнюю дану роботу гуманістичним змістом. Проведенню свят завжди передую відповідна пізнавальна діяльність учнів: вони дізнаються про історію виникнення свят і традицій, про їхню гуманну суть, про моральний характер обрядів і звичаїв. Патріотичне виховання проходить на уроках і в позаурочний час. Де створюю умови для формування самосвідомості учнів, відповідальності за власні вчинки. Виховую патріота й гідного громадянина своєї держави, особистість, яка має власну думку і позицію. Формую естетичні смаки та почуття краси. Мета патріотичного виховання – це відновлення споконвічної шляхетності українського народу, його національної гідності та самосвідомості, високої моральності та працелюбності.

На уроках української мови патріотичне виховання проходить через змістові лінії. Даю зрозуміти учням, що розмовляючи українською мовою, ми сприяємо збереженню та розвитку української культури, літератури та історії. Мова є ключовим елементом національної свідомості. Розмовляючи українською, ми підтримуємо свою національну ідентичність та сприяємо єднанню нації. Разом із учнями створюємо асоціативний куш «Батьківщина», сенкан «Україна», виконуємо вправи на закріплення до теми «Власні та загальні іменники», граємо в гру «Народні перлини», де учні розширюють знання про Батьківщину, розвивають пізнавальний інтерес до усної народної творчості (прислів'я, приказки).

З метою виховання підростаючого покоління в глибокій повазі та любові до Батьківщини, людській гідності, формуванні національної свідомості школярів, вихованні у них почуття патріотизму та з нагоди відзначення Дня Соборності України на уроці Я досліджую світ проведено хаукаст «Українська мрія – єдність свобода і незалежність». Де учні змогли зрозуміти, що Єдність і свобода робить нас гідними нащадками наших батьків! Будемо з трепетом зберігати цей безцінний скарб! Хай береже нас усіх Господь і слава Йому за цю прекрасну країну – Україну!

На уроках математики розвиваємо патріотичне виховання за допомогою різних цікавих завдань, задач в яких говориться про рідний край, а ще краще складають такі задачі. Склали слово « Дніпро» - провели бесіду про річку, довжина річки, через , які міста протікає. З'ясували яке місто найстаріше, яке більше, порівнювати довжину і ширину річок, повторювати міста країни. На основі даного матеріалу провели каліграфічну хвилинку, яка плавно переходить в математичний диктант «Мандруємо по річці Дніпро». Наприклад: Довжина річки Дніпро в природному стані 2 285 км.; Довжина річки після того, як в багатьох місцях виправили фарватер 2 201 км.; В межах України довжина річки 1121 км.; В межах Білорусії 595 км.; Довжина річки на кордоні України та Білорусії 115 км.; Ширину річки до 18 км, ширина пойми 12 км. Також провести математичні диктанти під назвою «Подорож по Дніпру від Києва до Черкас, від Черкас до Дніпропетровська, від Дніпропетровська до Запоріжжя, від Запоріжжя до Херсону.

Уроки позакласного читання значною мірою сприяють вихованню в учнів національно-патріотичних цінностей. Це пов'язано насамперед не обмежуючись рамками шкільної програми, підбирати художні твори, які, на мою думку , найбільше сприятимуть вихованню свідомого громадянина держави. На одному із таких уроків учні підготували різні вірші Тараса Григоровича Шевченка та провели конкурс виразного читання «Починаймо рідне слово зі сторінки «Кобзаря». До дня народження видатного поета та художника Тараса Шевченка, учні провели акцію «Одягни «Кобзар». Школярі

активно презентували обкладинки для книги та презентували її, кожен розповів, чому саме обрав таку тематику для обкладинки.

На уроках образотворчого мистецтва та дизайн і технології учні створюють різні листівки, малюнки, окопні свічки в допомогу військовим які боронять Україну, розуміючи, що своєю підтримкою, ми наближаємо перемогу. Учні долучилися до акції «Листівка для солдата». Під час створення листівки писали теплі слова побажання нашим захисникам. Оздоблювали яскравими стрічками та намистинами листи, щоб підтримати та мотивувати героїв у віру, що перемога вже близько. Також разом з батьками долучились до збору теплих речей та смаколиків для воїнів. Листівки, теплі речі та смаколики були передані волонтерам.

На уроках фізичної культури постійно тренуємось та виховуємо козацький дух, приймаючи участь у різних спортивних змаганнях та займаємо призові місяця (Не лінуйся рухайся! Пліч-о-пліч зі спортом!).

Сьогодні в Україні дуже складна ситуація. Історія держави – немов людська доля, яка має й часи щастя, і часи смутку. В історії кожного народу є завершення й героїчні сторінки, які становлять підґрунтя національної гордості. Це є свідченням того, що представники кожного народу або кожної нації мають чим пишатися. Так і Україна – це земля смутку та краси... Історія нашого народу має героїчні й трагічні, щасливі й нещасливі сторінки. Напевно, мало хто міг уявити, що житимемо в часи, коли буде війна. Це слово так непрохано увірвалося в наше життя, воно лунає з вуст як найменшого українця, так і дорослого громадянина. Перед школою постає непросте завдання, водночас складне і відповідальне – виховати відданих, дисциплінованих, самовідданих громадян, готових взяти на себе відповідальність за благополуччя своєї країни.

Добрі справи, які здійснюють наші школярі, демонструють їхній патріотизм, милосердя, уміння розуміти проблеми оточуючих та бажання безкорисливо допомагати своїм співвітчизникам заради миру і спокою в Україні заради єдності Батьківщини. Участь у різних конкурсах та заходах

надалі сприятиме вихованню справжніх патріотів України. Переконані, що кожен з нас і всі ми разом зробимо реальний внесок у розбудову своєї рідної Батьківщини. Віримо в нашу перемогу! Україна – у наших серцях!

Світлана Мрачковська,
вихователька групи подовженого дня
Кам'янець-Подільського ліцею №13
Кам'янець-Подільського міської ради

***Патріотичне виховання дітей у групі подовженого дня:
традиції та сучасні підходи***

У статті розглянуто сутність та значення патріотичного виховання у групах подовженого дня. Проаналізовано традиційні підходи та сучасні методи організації виховної роботи. Висвітлено труднощі та перспективи розвитку напрямку. Розкрито роль закладу освіти у формуванні громадської позиції та національної свідомості дітей.

Ключові слова: патріотичне виховання, групи подовженого дня, традиції, сучасні підходи, формування особистості, громадянська свідомість.

Вступ. Патріотичне виховання завжди посідало важливе місце у системі освіти, проте в умовах сьогодення воно набуває особливої значущості. Сучасне українське суспільство переживає складні випробування, пов'язані з воєнними діями, соціально-економічними труднощами та необхідністю збереження власної ідентичності в умовах глобалізації. У таких обставинах формування свідомого громадянина і патріота стає не лише освітнім, а й загальнонаціональним завданням.

Патріотизм сьогодні розглядається як інтегральна якість особистості, що виявляється у любові до Батьківщини, відповідальному ставленні до її майбутнього, готовності працювати на благо народу та захищати незалежність держави. Виховання справжнього патріота не обмежується знанням державних символів чи історичних фактів – воно передбачає розвиток ціннісних орієнтирів, громадянської активності та почуття відповідальності перед суспільством.

З огляду на те, що саме молодше покоління є носієм майбутніх змін, особлива увага приділяється вихованню дітей шкільного віку. Від того, якими вони виростуть, залежить подальший розвиток України. Тому актуальність проблеми патріотичного виховання полягає у необхідності формувати в здобувачів освіти початкової школи любов і повагу до своєї держави, історії та культури ще з ранніх років.

Важливу роль у цьому процесі відіграють групи подовженого дня (ГПД), які є невід'ємною складовою сучасної початкової освіти. Їхня діяльність не обмежується лише організацією дозвілля чи виконанням домашніх завдань. ГПД створює сприятливі умови для виховання та розвитку дітей у неформальній атмосфері, що відкриває значний потенціал для формування громадянської та патріотичної свідомості.

Саме в позаурочний час діти вчаться спілкуватися, працювати в колективі, брати участь у спільних справах, що сприяє розвитку соціальної відповідальності. Крім того, вихователь має можливість організувати виховні заходи у формі ігор, проєктів, творчих завдань, екскурсій, що робить процес патріотичного виховання цікавим та ефективним.

Отже, групи подовженого дня виступають своєрідним «мостом» між навчальною та виховною діяльністю, забезпечуючи цілісний розвиток особистості дитини. Їх роль у формуванні громадянської позиції та патріотичних почуттів є надзвичайно важливою, оскільки саме у цей час створюються умови для поєднання традиційних виховних засобів і сучасних підходів.

Поняття «патріотизм» має глибокий історичний та культурний зміст. У широкому розумінні воно трактується як любов до Батьківщини, гордість за свій народ, відданість рідній землі та готовність діяти на її благо. Патріотизм включає у себе цілий комплекс моральних, емоційних і поведінкових компонентів: відчуття приналежності до нації, пошану до державних символів, мови, культури, а також усвідомлення своєї відповідальності за збереження та розвиток країни.

Науковці визначають патріотизм як інтегративну особистісну якість, що поєднує знання, почуття та дії. Це не лише емоційне переживання, а й активна громадянська позиція.

Патріотичне виховання, у свою чергу, є систематичним і цілеспрямованим процесом формування у підростаючого покоління почуття національної ідентичності, любові до Батьківщини та готовності працювати на її розвиток.

Особливо важливо розпочинати патріотичне виховання у молодшому шкільному віці, коли формуються основи світогляду дитини. У цьому віці діти легко сприймають образні, емоційно забарвлені приклади, а також активно включаються в ігрову та колективну діяльність. Тому завдання педагога полягає у тому, щоб створити середовище, де любов до рідної землі поєднується з цікавими формами навчання і виховання.

Українська педагогіка завжди приділяла значну увагу питанням патріотичного виховання. В. О. Сухомлинський розглядав патріотизм як основу морального розвитку дитини. Він наголошував, що любов до Батьківщини починається з любові до матері й батька, рідного слова, природи, рідного краю. У своїй книзі «Серце віддаю дітям» педагог показував, як через спілкування з природою, літературою та історією можна виховати у дитини почуття гордості за свій народ.

У другій половині ХХ ст. та на початку ХХІ ст. педагогічна наука розвивала традиції класиків, адаптуючи їх до сучасних умов. Національне відродження в незалежній Україні дало новий поштовх розвитку патріотичного виховання, яке стало ключовим напрямом освітньої політики.

Таким чином, історичні традиції української педагогіки створили міцний фундамент для сучасного розуміння та реалізації патріотичного виховання, зокрема у групах подовженого дня.

Сучасна система освіти України ґрунтується на чіткій нормативно-правовій базі, яка визначає пріоритетність національно-патріотичного виховання. Основним документом є Закон України «Про освіту» (2017 р.), у

якому підкреслено, що метою освіти є всебічний розвиток особистості, здатної до громадянської активності, відповідальності та патріотизму. Також у Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) зазначено, що виховання патріотизму є одним із головних завдань освітнього процесу.

Важливе значення має Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015 р.), затверджена Міністерством освіти і науки України. У ній визначено основні напрями виховної роботи: формування національної самосвідомості, громадянської активності, шанобливого ставлення до культурної спадщини та готовності захищати Батьківщину.

Крім того, державні стандарти початкової та базової освіти передбачають інтеграцію національно-патріотичного виховання в усі предмети та виховні заходи. Це означає, що формування патріотизму не повинно обмежуватися окремими уроками чи святами, а має пронизувати весь освітній процес, включаючи діяльність груп подовженого дня.

Традиції патріотичного виховання в освітньому середовищі мають глибоке історичне коріння та формувалися під впливом суспільно-політичних умов, культурного розвитку й національного відродження. Незважаючи на зміни в державному устрої, освіта завжди залишалася важливим інструментом формування любові до рідної землі та відповідальності за її майбутнє.

З давніх часів у освітньому середовищі використовувалися елементи народної культури: пісні, казки, легенди, прислів'я, приказки. Вони не лише розвивали мовлення та мислення дитини, але й формували моральні орієнтири, спрямовані на любов до рідної землі, повагу до праці та єдності громади. Такі виховні практики збереглися й до сьогодні: у школах організовують календарно-обрядові дійства, ярмарки, народні ігри, які сприяють формуванню у дітей емоційного зв'язку з культурними цінностями.

Традиційно патріотичне виховання у школі було тісно пов'язане з вивченням історії рідного краю та держави. Ще у XIX ст. українські вчителі приділяли увагу ознайомленню дітей із життям та подвигами видатних діячів –

гетьманів, письменників, учених. Історичні приклади ставали важливим засобом морального виховання, формували гордість за народ та його здобутки.

У незалежній Україні цей напрям отримав новий розвиток: у школах проводяться заходи до Дня незалежності України, Дня Конституції, Дня захисників і захисниць України. Учні беруть участь у мітингах, екскурсіях до музеїв, відвідують пам'ятні місця, вшановують пам'ять героїв, які боролися за свободу. Такі заходи сприяють усвідомленню дітьми нерозривного зв'язку між минулим і сучасністю.

У сучасних школах поширеними є учнівське самоврядування, дитячі та молодіжні об'єднання, участь у волонтерських і соціальних проєктах. Саме через колективні справи діти навчаються співпрацювати, відстоювати власну думку, піклуватися про інших – і це є невід'ємною складовою патріотизму.

Ще однією традицією є виховання поваги до державних символів – Герба, Прапора та Гімну України. Урочисте виконання гімну на загальношкільних заходах, підняття прапора під час святкових лінійок, уроки символіки – усе це стало важливою частиною шкільного життя. Ці традиції формують у дітей гордість за державу, почуття відповідальності та громадянської гідності.

Сучасне патріотичне виховання у групах подовженого дня ґрунтується на поєднанні традиційних цінностей з інноваційними методиками, що дозволяє максимально зацікавити дітей та сформувати у них активну громадянську позицію. Основна мета сучасних підходів — не лише передати знання про історію та культуру України, а й сприяти розвитку критичного мислення, емпатії, творчих і соціальних навичок.

Одним із найбільш ефективних сучасних методів є використання ігрових та інтерактивних форм навчання. Це можуть бути:

- рольові ігри, де учні беруть на себе ролі видатних історичних постатей або сучасних громадян, що демонструють патріотичні цінності.

- історичні квести, які поєднують елементи гри та дослідницької діяльності. Наприклад, «Мандрівка по історичних місцях України» або «Скарби рідного краю».

- дидактичні та інтерактивні ігри, спрямовані на засвоєння знань про державні символи, видатних діячів, культурні традиції.

Проектний підхід дозволяє учням самостійно досліджувати питання, пов'язані з історією, культурою та сучасним життям України. У ГПД можна організовувати такі проекти:

- створення міні-музею рідного краю із фотографій, малюнків, моделей історичних споруд.

- проведення дослідницьких проєктів про видатних українців, традиції, свята.

- підготовка шкільних газет або буклетів, присвячених національно-патріотичним темам.

Сучасні діти активно користуються інформаційними технологіями, і це можна ефективно інтегрувати у виховний процес:

- віртуальні екскурсії до музеїв, історичних пам'яток, національних парків.

- мультимедійні презентації, відео-ролики та інтерактивні карти для ознайомлення з історичними подіями.

- створення онлайн-проєктів, наприклад, електронних альбомів «Моя маленька Батьківщина».

Сучасне патріотичне виховання не обмежується стінами освітнього закладу. Важливо залучати батьків, ветеранів, громадські організації та культурні установи:

- зустрічі з учасниками бойових дій та волонтерами, які діляться досвідом і надихають дітей на активну громадянську позицію.

- сімейні проєкти, де діти та батьки разом готують презентації про родові традиції, місцеві пам'ятки або історичні події.

- волонтерські акції та соціальні проєкти, що сприяють розвитку емпатії, відповідальності та бажання робити добрі справи для своєї громади.

Незважаючи на значний потенціал, організація патріотичного виховання має низку труднощів. Серед них: недостатня мотивація здобувачів освіти, вплив інформаційних технологій і масової культури, яка не завжди сприяє

формуванню національних цінностей, а також обмеженість методичних матеріалів для вихователів ГПД.

Висновок. Патріотичне виховання у сучасних умовах є надзвичайно актуальним та необхідним завданням освітньої системи України. Його значення полягає не лише у формуванні любові до Батьківщини, а й у вихованні громадянської відповідальності, моральної стійкості, активної життєвої позиції та готовності брати участь у розвитку суспільства.

Системна робота педагогів, поєднання традицій та інновацій, активне залучення дітей до практичної діяльності створюють умови для формування нового покоління свідомих, відповідальних та патріотично налаштованих громадян України.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту» (2017). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-IX>
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Міністерство освіти і науки України, 2015. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/natsionalno-patriotichne-vihovannya>
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1971.- 447с.
5. Бондаренко Н.В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів. Київ: Видавництво «Фенікс», 2022.- 64 с.
6. Сулима В. І. «Реалізація основних орієнтирів виховання в роботі ГПД»\\Вихователю ГПД. Усе для роботи.-2014 -№11(35) – с.2-11
7. Ращупкіна С.О. «Формування національної свідомості молодших школярів на заняттях у ГПД»\\Вихователю ГПД. Усе для роботи.-2013-№1(13) – с.2-19
8. Матяшук В.П. Сучасне патріотичне виховання у школах України. Тернопіль: Видавництво «Мандрівець»,2014- 384с.
9. Державний стандарт початкової освіти. Міністерство освіти і науки України, 2018. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/derzhavnij-standart-pochatkovoyi-osviti>

Інна Смолій,
вчителька початкових класів,
Славутської гімназії №5
Славутської міської ради

Національно-патріотичне виховання дітей молодшого шкільного віку: виклики сьогодення

Формування ціннісних орієнтацій становить важливий складник освітнього процесу молодших школярів. Саме в цей період необхідно забезпечити дітей можливістю усвідомлювати моральні норми, розвивати

етичні вміння та сприяти гармонійному становленню їхньої особистості. У даній статті акцентовано увагу на ключових напрямках ціннісного виховання учнів початкової школи.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, ціннісні орієнтації, патріотична свідомість, молодші школярі, освітній процес.

В дитинстві відкриваєш материк,
котрий назветься потім –
Батьківщина.
Ліна Костенко

Цитата видатної української поетеси підкреслює, що формування патріотичних почуттів починається саме в ранньому віці. Для дитини світ відкривається через власний досвід, через відчуття рідного дому, родини, культури та традицій. Саме цей «перший материк» стає основою для розвитку усвідомленого ставлення до своєї країни в майбутньому.

У процесі національно-патріотичного виховання в молодшій школі важливо допомогти дітям відчувати свою належність до народу, навчити цінувати історію, мову та традиції. Зробити це можна через ігрові практики, інтерактивні уроки, творчі завдання та знайомство з культурною спадщиною, де діти «відкривають» свою Батьківщину так, як відкриває материк маленька людина – із захопленням, цікавістю та почуттям гордості. Таким чином, почуття патріотизму закладається не через сухі факти, а через емоційне переживання, формуючи у дітей стійкі моральні та громадянські цінності.

Національно-патріотичне виховання молодших школярів також передбачає формування громадянської позиції, повагу до прав людини, національних символів та принципів верховенства права. Воно також розвиває толерантність до цінностей інших культур, усвідомлення відповідальності за докільля та готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Все, що дитина засвоює у шкільний період – знання, навички, риси характеру – стає фундаментом для подальшого розвитку особистості та формує активну, свідому громадянську позицію. Бо як казав В. Сухомлинський: «Дати дітям радість праці, радість успіху у навчанні, збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання». Саме через практичні завдання, ігрові ситуації та участь у проєктах патріотизм для дітей стає реальною, відчутною цінністю, яку вони несуть у повсякденне життя.

Одним із найдієвіших способів формування ціннісних орієнтацій у дітей є виховання через особистий приклад. Вчителі, батьки та інші дорослі повинні демонструвати моральні якості – доброту, чесність, толерантність та відповідальність. Саме спостереження за поведінкою дорослих допомагає молодшим школярам усвідомити, які цінності є важливими в суспільстві та власному житті, і закладає основу для розвитку моральної свідомості.

Цей підхід до виховання учнів початкових класів є особливо ефективним і актуальним, особливо з огляду на сучасні виклики та військовий стан в Україні.

Щоб втілити дане бачення, працюю за напрямками.

Бути українцем – любити Батьківщину

Мова – скарб душі

Традиції єднають покоління

Пам'ять дає силу

Сучасні герої надихають

Доброта в щоденних справах

Чисте довкілля – чисті помисли

Безпека – відповідальність за життя

Козацька відвага – приклад для нас

Щоб виховати у дітей почуття гордості за свою націю та відповідальності за долю держави, у класі працюємо за принципом: «Бути українцем – любити Батьківщину».

Так, з нагоди Дня Соборності України відбулася цікава година спілкування, під час якої школярі дізнавалися про історичні події та значення єдності країни. Стало традицією проведення щорічної акції «Живий ланцюг» спільно з іншими класами. До Дня Єднання організовано пізнавальний квест із головоломками та QR-кодами, який закінчився словами: «Ми є. І будемо ми! Вітчизна наша з нами».

Діти з особливою увагою та захопленням брали участь у заходах до Дня Добровольця, слухали історії про людей різних професій, які за покликом серця стали на захист незалежності України та разом із захисниками боронять державу.

Також для формування європейського світогляду та поглиблення знань про Європу було проведено віртуальну подорож «Україна в Європі, Європа в Україні» до Дня Європи. Завдяки цим заходам патріотизм дітей не залишається абстрактним поняттям, а перетворюється на відчутну цінність, яку вони усвідомлено несуть у своє життя.

У напрямку «Мова – скарб душі», до Дня української писемності та мови був проведений захід – мовний диспут «Мова – це серце народу». До Шевченківських днів був проведений конкурс виразного читання «Мова зникає не тому, що її не вчать інші, а тому, що нею не говорять ті, хто її знає».

Основною метою напряму роботи «Традиції єднають покоління» є розширення знань учнів про народні звичаї та обряди, розвиток творчих здібностей і позитивних рис характеру, а також виховання поваги та любові до культурної спадщини рідного краю.

Учні активно брали участь в інтелектуальній грі «Звичаї та традиції нашого народу», в рамках Дня вишиванки долучилися до загальношкільної акції «Україна вишивана», а до Дня української хустки провели віртуальну подорож «Хустка – берегиня долі», під гаслом: «Ніколи не минеться мода на хустки».

Працюючи в напрямку «Пам'ять дає силу», учні знайомляться з важливими та трагічними сторінками історії України, усвідомлюючи цінність

людської відваги та жертвовності. У цьому напрямку проведено урок пам'яті «Зернятко надії», долучилися до акції «Скорботна свічка пам'яті» та уроку мужності «Фортеця Бахмут», який розпочався словами: «Слава Україні! Героям Слава!».

Школярі пишаються тим, що навчаються у школі, де здобували знання наші сучасні захисники. Вони брали участь у дружньому обміні з дітьми Донеччини, дарували книги українських письменників та долучилися до акції «Лист солдату». Під час уроків доброти та гендерної рівності діти зрозуміли важливість взаємоповаги і усвідомили: «Всі ми різні, але всі ми рівні».

Працюючи в напрямку «Чисте довкілля-чисте сумління», учні розуміють, що доля природи - наша доля, і ми повинні зробити все для того, щоб допомогти їй. Діти залюбки брали участь в екологічному проєкті «Посади дерево», акції «Чисте довкілля», «Дзвенить струмочок». Використовуючи метод ресайклінгу (англ. Recycling) учні на прикладі показували як можна хоча б трохи зменшити кількість сміття на Землі. Разом з усім класом долучилась до акції «Waste sorting», «Купи смаколика лапохвостому», «Годівничка».

Напрямок «Безпека – відповідальність за життя», вчить учнів жити під гаслом: «Будь обачним!», відповідально ставитися до усіх правил поведінки.

Часто запрошуємо на дискусії представників громадського порядку з Ювенальної превенції Славутчини. Відбулися практичні зустрічі з представником ДСНС.

Сьогодні особливо важливим є питання збереження здоров'я молодого покоління, адже одна з ключових компетенцій – це здатність берегти власне життя. Працюючи в напрямку «Козацька відвага – приклад для нас», школярі усвідомлюють, що козаки були сильними і витривалими завдяки дбайливому ставленню до свого здоров'я. Діти намагаються наслідувати цей приклад, дотримуючись правил безпечного та відповідального способу життя.

Ціннісне виховання молодших школярів із національно-патріотичним акцентом формує покоління свідомих громадян, які розуміють власну роль у

житті країни та готові сприяти розвитку суспільства. Україна з її багатою культурною спадщиною та історичними уроками дає дітям унікальну можливість навчитися цінувати традиції, поважати минуле та бути справжніми патріотами.

Патріотизм, моральні принципи та гідність стають фундаментом мислення й поведінки молодого покоління, закладаючи основу для подальшого життя та розвитку відповідальних, активних і свідомих громадян.

Список використаних джерел та літератури

1. УІНП, “Формування національної ідентичності та патріотизму проектами Українського інституту національної пам’яті,” УІНП. Accessed: Sep. 17, 2025. [Online]. Available: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/prezentaciyi/formuvannya-nacionalnoyi-identychnosti-ta-patriotyizmu-proyektamy-ukrayinskogo-instytutu-nacionalnoyi-pamyati>
2. “Про Стратегію національно-патріотичного виховання.pdf.” Accessed: Sep. 17, 2025. [Online]. Available: https://content.e-schools.info/derazhne/library/%D0%9F%D1%80%D0%BE_%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%8E__%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf
3. “20 висловлювань В.О. Сухомлинського про виховання,” Дитячий психолог. Accessed: Sep. 17, 2025. [Online]. Available: <https://dytpsyholog.com/2016/06/17/20-%d0%b2%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%bb%d1%8e%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d1%8c-%d0%b2-%d0%be-%d1%81%d1%83%d1%85%d0%be%d0%bc%d0%bb%d0%b8%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%d0%b3-%d0%be-%d0%bf%d1%80%d0%be/>
4. “Цитати про Україну. Найкращі фрази про Батьківщину, патріотизм та любов до рідної землі,” Незламні.City. Accessed: Sep. 17, 2025. [Online]. Available: <https://nezlamni.city/articles/341263/citati-pro-ukrainu-najkraschi-frazi-pro-batkivschinu-patriotizm-ta-lyubov-do-ridnoi-zemli>

Галина Кенц, методистка НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної освіти та закладів загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

Від козацької держави до європейського контексту: нові горизонти ранньомодерної історії України

Вивчення ранньомодерної історії України (кінець XV – кінець XVIII ст.) є сьогодні ключовим для розуміння становлення української нації та її державності. Сучасні наукові розвідки українських істориків, спираючись на

нові методології та широке коло джерел, зокрема європейських, рішуче долають міфи та викривлення, успадковані від російської імперської та советської історіографії.

Критичне переосмислення ранньомодерної доби має фундаментальне значення для роботи з сучасним учнівством. Російська історіографія традиційно зводила історію України до «малоросійської» провінції, акцентуючи на нібито «споконвічному» прагненні до «возз'єднання» з Москвою та применшуючи або ігноруючи європейський вимір українського життя. Вивчення справжньої, неміфологізованої історії дає учням змогу усвідомити власну суб'єктність та багатовікову європейську приналежність України, що є критично важливим для формування національної ідентичності.

Сучасна українська історіографія ранньомодерної доби активно інтегрується у світову науку, залучаючи нові методології (мікроісторія, інтелектуальна історія, культурна історія) та розширюючи джерельну базу, зокрема за рахунок європейських архівів (польських, турецьких, шведських, німецьких, венеційських тощо). Виокремились основні напрямки досліджень: історія ідей та уявлень (реконструкція світогляду, цінностей та повсякденного життя різних соціальних груп (шляхта, козаки, міщани, духовенство); Гетьманщина як європейський феномен (дослідження державотворчих процесів, політичної культури, інституцій та міжнародних зв'язків Козацької України); релігія та церква (роль православної церкви, унійна проблематика, вплив релігійної полеміки на формування ідентичності); соціальна історія та історія культури (дослідження соціальної структури, магдебурзького права, міст, барокової культури та освіти (Києво-Могилянська академія).

Багато хто з учителів вважає що те, що написано у підручнику з історії і є історія. Історична наука, як і всі інші науки, розвивається та має властиві їй методи дослідження: використання наукових методів для вивчення минулого, реконструкція та інтерпретація історичних подій та аналіз історичних джерел, які є основою для отримання знань.

Серед провідних українських істориків, чії праці визначили нові стандарти вивчення ранньомодерної історії, варто назвати Наталю Яковенко, Наталю Старченко, Валерія Степанкова, Віктора Брехуненка, Сергія Плохія, Віктора Горобця, та ін. До честі згаданих науковців, проведені ними дослідження розвінчують і спростовують міфи і кліше, створені російською, а згодом і советською історіографією. Російська/советська історіографія цілеспрямовано формувала в українців образ поляків як одвічних, головних і єдиних ворогів, використовуючи для цього кілька ключових ідеологічних та наративних механізмів, особливо щодо періоду ранньомодерної історії (XVI–XVIII ст.). Мета цього була подвійна: легітимізувати російське панування як «визволення» від «польського гніту» і відвернути увагу української еліти від її західноєвропейського культурного та політичного вектору. Результатом реалізації цієї мети стало сформоване у цілого ряду поколінь українців переконання, що:

- релігійне протистояння між православними (українцями) і католиками (поляками) були основним соціально-політичним конфліктом у Речі Посполитій. Всі дії польської шляхти чи королівської влади зображувалися як спроби насильницької полонізації та окатоличення українського населення. Найбільший наголос робився на Берестейській унії 1596 р., яку подавали як зраду та національну трагедію, а Росія виступала єдиним «захисником» пригнобленого православ'я. Соціальний гніт, боротьба козацтва за станові права, прагнення до політичної автономії – усе це подавалося як вторинне порівняно з «релігійним гнобленням»;

- польське панування – період безперервного «гніту» і «знущань», що створювало контрастний фон, на якому приєднання до Московського царства 1654 року виглядало як єдиний можливий і рятівний вихід для українського народу.

Максимально детально описувалися епізоди жорстокого придушення козацько-селянських повстань (наприклад, каральні акції під час Коліївщини чи після поразок козаків у XVII ст.). При цьому жорстокість російських військ чи

московської влади, як правило, замовчувалася або мінімізувалася. Політичні та дипломатичні зусилля гетьманів, спрямовані на створення незалежної держави або союз із третіми силами (Швеція, Османська імперія, Кримське ханство), зображувалися як «зрада» або «пропольські» змови, що нібито загрожували «єдності» східних слов'ян;

російська/советська історіографія закріпила стереотипний образ поляка-пана як жадібного, зарозумілого, жорстокого та культурно чужого експлуататора. Історичні праці часто протиставляли «простий, хліборобський, православний» український народ та «агресивну, чужу, католицьку» польську шляхту. Це нівелювало той факт, що значна частина української шляхти та духовенства також брала активну участь у політичному та культурному житті Речі Посполитої. Повністю ігнорувалася роль Речі Посполитої як посередника у проникненні західноєвропейських культурних ідей, бароко, освіти (зокрема, заснування Києво-Могилянської академії) та системи права на українські землі.

Така цілеспрямована робота призвела до поглиблення та штучного підтримання історичної ворожнечі і викривлення української історичної свідомості: українців штучно відгороджували від їхньої спільної з Польщею історії, де були не лише конфлікти, а й періоди співпраці та культурного обміну; образ Польщі як єдиної небезпеки був зручним інструментом для виправдання всіх подальших кроків московського царства/російської імперії/советського союзу щодо обмеження української автономії та інкорпорації українських земель, для виправдання репресій, територіальних змін та блокування будь-якої співпраці між Україною та Польщею.

Сучасна українська історіографія прагне до збалансованого погляду на українсько-польські відносини, визнаючи їхню амбівалентність: це був простір як для кривавих соціально-національних конфліктів, так і для продуктивної культурної взаємодії та спільного політичного життя. Сучасні наукові розвідки остаточно затверджують ранньомодерну Україну не як придатак сусідніх імперій, а як складний, динамічний, глибоко вкорінений у європейські процеси

суб'єкт, чия історія є історією боротьби за політичне самовизначення, культурну самобутність та незалежність.

Сучасне викладання історії України, зокрема ранньомодерного періоду (XVI–XVIII ст.), потребує нового бачення – не просто «переказу фактів, а інтелектуальної співпраці з учнями. Сучасне бачення історії – не «пояснення», що, по суті, є переказом тексту підручника та додаткової інформації (часто застарілої), а дискусія. Сучасний учитель створює на уроці можливості для запитань, висловлювання власних суджень, а не лише готових відповідей.

Учень має побачити, що історичне знання – це пошук, інтерпретація, реконструкція, а не «істина в останній інстанції». До прикладу, під час вивчення Національно-визвольної революції середини XVII ст. організуйте обговорення: «Що в подіях революції є фактом, гіпотезою, міфом?», «Чому історики по-різному оцінюють події революції? Які аргументи мають українські, польські, російські дослідники?» Використайте метод дебатів, історичних інтерпретацій або історичної дискусії за джерелами. Показуйте, що історія України – частина загальноєвропейських процесів. Учні краще розуміють розвиток, коли бачать паралелі.

Продуктивніше спрацьовує реалізація діяльнісного підходу під час вивчення теми «Козацька держава під тиском імперій», якщо обрати метод порівняльного аналізу та запропонувати порівняльну таблицю (готову, або шаблон):

Лінії порівняння	Україна	Англія	Нідерланди
Подія	Національно-визвольна революція		
Головна сила		Парламент	
Передумови, причини			Реформація

Шукайте нові форми роботи з історичними джерелами, нехай учні усвідомлять, що витяг з джерела – не цитата, а реконструкція автора, тому доречним буде метод навчання на основі джерел – робота з контекстом і позицією автора. Не обмежуйтеся запитанням «що сказано в документі?». Навчіть учнів читати між рядків: хто, коли, навіщо це написав. Запропонуйте кілька цитат (переосмислень) з літопису: «Виговський, чоловік розумний,

справедливий і в праві добрий, умів лад чинити між людьми й військом, і всякий його шанував.», «Бачачи, що московські люди почали владарювати й військо їхнє на Україні стоїть, Виговський став шукати згоди з ляхами, аби Україна мала свою волю під рукою короля.», «Виговський, забувши присягу московському цареві, почав кров проливати на братів своїх, і тим великий гнів Божий накликав.» Запропонуйте учням поміркувати над питаннями: «Які емоції автора видно в тексті? Чому його опис може бути упередженим? Як би це подали сучасні історики?»

Сучасне вивчення ранньомодерної історії України характеризується застосуванням нових підходів серед яких мікроісторія, історія повсякдення – це те, що олюднює історію, наближує її до школярів, а їх – до розуміння історії, формує активне і діяльне покоління майбутнього через вивчення життя окремих осіб, родин, локальних громад для реконструкції соціальної структури, побуту та неформальних практик. Актуальним як ніколи, є розуміння історії як історії людей, а не лише подій, тому ми маємо повернути «людський вимір» історії – емоції, вибір, моральні дилеми. Так діти вчаться емпатії й критичному мисленню. Доречним буде використання методу інтерпретаційного письма та рольової реконструкції. Запропонуйте школярам створити історичний щоденник персонажа – наприклад, козака полку Івана Богуна або селянки з Поділля. Нехай спробують написати від першої особи про події Хмельниччини.

Сучасний учитель історії – фасилітатор розуміння минулого, а не диктор фактів. Його завдання – допомогти учням мислити історично, порівнювати, сумніватися, бачити історію в людині та людину в історії.

В рамках однієї статті важко/неможливо розкрити її означену тему. Це і не було метою авторки. Нестандартно для висновку, але сенсово за посилком завершую статтю словами С. Кульчицького: «Я завжди повторював, що вітчизняна історія – це не тільки наука і освітня дисципліна – одна з найголовніших у навчанні. Знання її є вагомим підставою для самоідентифікації людини, формування у неї відданості до країни, в якій вона

народилася. Незнання своєї минувшини перетворює націю на населення, яким можна маніпулювати як завгодно. Суспільство, хворе на амнезію, не має майбутнього».

Список використаних джерел та літератури

1. Кульчицький С.В. Вітчизняний гранд-нарратив на тлі транснаціональної історії ISSN 1819-7329. Світогляд, 2022, №2 (94)
2. Палій С.М Російсько-українська війна. Повернення історії Харків: КСД, 2023
3. Старченко Н.П. Українські світи Речі Посполитої. Історії про історію. Київ: Laugas, 2021.
4. Субтельний О.М. Україна. Історія Київ: Либідь, 1991.
5. Черкас Б.В. Степовий щит Литви. Українське військо Гедиміновичів (XIV—XVI ст.) Київ: Темпора, 2011

Любов Радченя,
вчителька математики
Киликиївський ліцей
Ганнопільської сільської ради
Шепетівського району
Хмельницької області

Науково-методичний супровід учителя математики у світлі Концепції “Нова українська школа”

У статті висвітлюються особливості науково-методичного супроводу вчителя математики в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа». Акцент зроблено на необхідності формування математичної компетентності учнів, розвитку критичного та логічного мислення, умінь моделювання та застосування математичних знань у реальних життєвих ситуаціях. Розглядається роль методичних служб у підвищенні професійного рівня педагога, створенні цифрових навчальних ресурсів і впровадженні інноваційних технологій у математичну освіту.

Ключові слова: науково-методичний супровід, учитель математики, Нова українська школа, математична компетентність, STEM-освіта, інновації.

Вступ. У сучасному освітньому просторі Концепція «Нова українська школа» визначає формування ключових компетентностей учнів як головну мету навчання. Це не лише оволодіння предметними знаннями, а насамперед розвиток умінь застосовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях. Для вчителя математики така мета означає вихід за межі традиційного засвоєння

формул і правил. Математика постає як універсальний інструмент для пізнання світу, побудови моделей реальності, формування вміння аналізувати та прогнозувати.

Саме завдяки математичній освіті в учнів розвивається критичне й логічне мислення, послідовність у міркуваннях, здатність робити обґрунтовані висновки й приймати раціональні рішення. Крім того, сучасне суспільство потребує громадян, які володіють алгоритмічним і системним мисленням, адже ці навички лежать в основі інформаційних технологій, інженерії, економіки та багатьох інших сфер [1, с. 45-47].

У такому контексті науково-методичний супровід учителя математики стає надзвичайно важливим інструментом професійної підтримки. Методичні служби, професійні спільноти та цифрові ресурси забезпечують учителів новими методиками, інтерактивними матеріалами й практичними рекомендаціями. Завдяки цьому урок математики перетворюється на творчу лабораторію, де учні можуть досліджувати, експериментувати та бачити реальну цінність математичних знань у щоденному житті.

Науково-методичний супровід у світлі Концепції «Нова українська школа» розглядається як комплексна система заходів, що спрямовані на підтримку професійного розвитку учителя та підвищення якості навчання. Методичний супровід дозволяє педагогу удосконалювати методику викладання, запроваджувати сучасні підходи та інтегрувати інноваційні технології у навчальний процес [2, с. 112-115].

Що є рушійною силою та мотивацією для вивчення будь-чого? Як правило, цікавість! Якщо провести невеличке соціопитування серед школярів різного віку, то можна виявити певну загальну закономірність: у більшості учнів молодших класів серед улюблених навчальних предметів є математика, а чим старшими стають школярі, тим менше серед них залишається її прихильників. Чому? Шкільний матеріал з математики поступово стає складним, до того ж школярам часто незрозуміло, де можна використати у повсякденному житті набуті знання. А, отже, математика перетворюється для

більшості з них на своєрідну «латинь» – мертву науку, яка має сенс виключно на уроках за розкладом. Тож про цікавість вже й не йдеться! Як виправити це незаслужене ставлення? Як зацікавити математикою кожного учня? Сучасний урок математики вимагає від учителя не передачі знань, а створення умов для активного пізнання. Доведення, що математика – це не абстрактні формули і графіки, це принципи та закономірності, що оточують нас на кожному кроці!

І в цьому нам допоможуть сучасні цифрові платформи, такі як GeoGebra, Desmos чи онлайн-тренажери, які дозволяють візуалізувати складні поняття, моделювати процеси та демонструвати залежності, що значно підвищує мотивацію та рівень засвоєння матеріалу. За даними досліджень, увага учнів не є постійною протягом усього заняття: учні здатні концентруватися короткими проміжками часу, зазвичай від 10 до 18 хвилин, після чого ефективність сприйняття матеріалу знижується. Це особливо актуально для учнів молодших та середніх класів, у яких мозок «вмикається і вимикається» під час тривалих пояснень [3, с.78-80]. Тому завдання вчителя полягає у тому, щоб максимально ефективно використовувати ці короткі проміжки уваги.

Серед ефективних технологій виділяють інтерактивні тести та демонстраційні матеріали, що допомагають оцінити рівень знань учнів та виявити прогалини у розумінні теми. Використання цифрових дошок, таких як Witpaper.io, дозволяє організовувати спільну роботу класу онлайн, створювати графічні схеми та додавати мультимедійні матеріали. Платформи на кшталт Desmos.com дають змогу будувати графіки, виконувати обчислення та моделювати різні математичні процеси у візуальній формі, що значно спрощує сприйняття складних понять [4, с.56-68].

Не менш ефективними є вимірювальні інструменти та мобільні додатки, що дозволяють застосовувати математику у реальному житті. Наприклад, цифрова рулетка або Geometry Pad допомагає учням проводити вимірювання, працювати з геометричними фігурами та виконувати розрахунки у зручному інтерактивному середовищі.

Ігрові платформи, такі як Kahoot! та Quizizz, забезпечують елемент змагання, стимулюють увагу та дозволяють організувати навчання у форматі гри, що підвищує мотивацію та допомагає учням закріпити знання у легкій і доступній формі. Також корисними є освітні ресурси PhET та Mozaik Education, які пропонують інтерактивні симуляції, 3D-моделі та мультимедійні навчальні матеріали для демонстрації складних процесів на уроці. Для старших учнів доцільним є використання українських платформ, наприклад Cost.ua, що дозволяють застосовувати математичні знання у фінансових і практичних завданнях [5, с.34-36].

У межах НУШ важливим є також інтеграційний підхід, який дозволяє поєднувати навчання математики з іншими предметами, зокрема природничими, технологічними, економічними та інформаційними дисциплінами. Такий підхід допомагає учням бачити практичну цінність математичних знань у реальному житті, розвивати здатність до системного мислення та формувати міждисциплінарні компетентності. Наприклад, вчитель може організувати проєкт, у якому учні використовують математичні розрахунки для аналізу екологічних даних або створення простих економічних моделей. Така діяльність не лише підвищує зацікавленість учнів, а й формує аналітичні навички, вміння робити обґрунтовані висновки та приймати рішення на основі даних.

Понад 500 ідей, щодо прояву математичних закономірностей у влаштуванні світу можна переглянути на YouTube-каналі Numberphile, де видатні вчені світу розповідають про найскладніші математичні закономірності просто і зрозуміло (англомовний канал можна дивитися із субтитрами українською мовою). Методичний супровід у цьому випадку виконує роль «навчального навігатора», який допомагає вчителю ефективно поєднувати різні предмети, створювати цікаві та змістовні проєкти і робити уроки математики більш практикоорієнтованими та мотивуючими для учнів.

У процесі педагогічної діяльності я постійно перебуваю у пошуку цифрових інструментів, які могли б ефективно підтримувати навчальний

процес з математики. Серед численних платформ для інтерактивного навчання, Quizizz заслуговує особливої уваги. Цей ресурс умовно безкоштовний, має привабливий інтерфейс і дозволяє проводити як синхронні вікторини під час уроку, так і асинхронні завдання для самостійної роботи учнів. Для математичних дисциплін критично важливо, що Quizizz має вбудований редактор формул, що дає змогу створювати завдання з різними рівнями складності та використовувати необхідні математичні символи й рівняння [6, с.92-94]. Застосування Quizizz на уроках математики дозволяє організовувати завдання для різних етапів навчального заняття, поєднуючи формувальне та підсумкове оцінювання. Це сприяє систематичному контролю знань, розвитку аналітичних і практичних навичок учнів та підвищенню їхньої мотивації. Платформа значно полегшує роботу вчителя, робить уроки динамічними та інтерактивними, а також сприяє більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу. Використання платформ, таких як Quizizz, Desmos, PhET, Mozaik Education, Witpaper.io та інших, робить навчальний процес більш динамічним, стимулює активну участь учнів і підвищує їхню мотивацію. [7, с.67-69].

Особливу увагу слід приділяти професійному спілкуванню та обміну досвідом серед учителів математики. Професійні спільноти, дистанційні семінари, вебінари та конференції дозволяють обмінюватися новими підходами, обговорювати успішні практики та розв'язувати складні педагогічні проблеми. Такі платформи сприяють створенню атмосфери колегіальної підтримки, де кожен учитель може отримати пораду або знайти натхнення для впровадження інновацій у своїй роботі.

Висновок. Таким чином, науково-методичний супровід у викладанні математики стає фундаментом для створення інтерактивного, практикоорієнтованого та компетентнісного середовища навчання, яке сприяє всебічному розвитку учнів. Він забезпечує ефективне поєднання педагогічного досвіду, інноваційних технологій та міжпредметних зв'язків, спрямованих на формування знань, умінь і навичок, необхідних для життя у сучасному суспільстві. Такий підхід дозволяє створювати уроки, які не лише передають

знання, а й виховують активних, мислячих, відповідальних та мотивованих учнів, готових до подальшого навчання та професійної діяльності.

Список використаних джерел та літератури

1. Бондаренко О. В. «Інтерактивні методи навчання у викладанні математики». — Київ: Академвидав, 2021. — С. 45–47.
2. Гончаренко І. С. «Цифрові технології в освіті: можливості та виклики». — Харків: Основа, 2022. — С. 112–115.
3. Дмитренко Л. М. «Методика викладання математики в умовах НУШ». — Львів: Світ, 2023. — С. 78–80.
4. Єрмоленко Т. В. «Інтеграція математики з іншими предметами: міжпредметні зв'язки». — Одеса: Педагогічна думка, 2020. — С. 56–58.
5. Захарова Н. В. «Розвиток критичного мислення учнів через математичні задачі». — Київ: Літера ЛТД, 2021. — С. 34–36.
6. Іванова М. О. «Використання цифрових інструментів у навчанні математики». — Харків: Ранок, 2022. — С. 92–94.
7. Коваленко С. П. «Підготовка вчителя математики до використання інформаційно-комунікаційних технологій». — Черкаси: Чабаненко, 2023. — С. 67–69.

Лілія Мирна, методистка НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної освіти та закладів загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

Національний мультипредметний тест як індикатор якості шкільної біологічної освіти

У статті здійснено аналіз особливостей Національного мультипредметного тесту (НМТ) з біології як індикатора якості шкільної біологічної освіти, розглянуто його компетентнісну спрямованість, окреслено ключові проблеми підготовки учнівства до НМТ з біології.

Ключові слова: НМТ, біологія, компетентності, оцінювання, тестові завдання, шкільна біологічна освіта.

Система зовнішнього оцінювання в Україні в умовах воєнних викликів і суспільних трансформацій зазнала істотних змін, що привело до запровадження Національного мультипредметного тесту як адаптивної та інноваційної форми перевірки знань. НМТ зберігає принципи рівного доступу в умовах обмежень і ризиків та забезпечує об'єктивність відбору абітурієнтів до закладів вищої освіти. Біологія у структурі НМТ виконує стратегічну функцію: перевіряє не

лише академічні знання, а й здатність випускника мислити науково, оцінювати вплив біологічних процесів на здоров'я людини, екологію та розвиток суспільства. Відповідно до Програми зовнішнього незалежного оцінювання з біології комплексно перевіряли:

- ✓ рівень набутих знань і вмінь щодо значення біології в житті людини; застосування методів наукового пізнання; використання основних біологічних правил, закономірностей, законів, гіпотез, теорій; сутності біологічних процесів, термінології й символіки; уміння розпізнавати біологічні об'єкти та їхні складники за їхніми зображеннями, описом; класифікувати, порівнювати об'єкти, явища, процеси, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, використовувати структурні й графічні моделі для отримання інформації, аналізувати вербальну інформацію, робити висновки, оцінювати наслідки;
- ✓ ступінь сформованості предметних компетентностей: знання і розуміння фундаментальних принципів біології, основних законів і закономірностей, володіння основним термінологічним апаратом, що дає змогу розуміти принципи функціонування організмів і надорганізованих систем різного рівня; здатність застосовувати набуті теоретичні знання і практичні навички у сфері біології під час виконання завдань, що передбачають прийняття рішень у мінливих і нестандартних ситуаціях;
- ✓ ступінь сформованості ключових компетентностей: уміння застосовувати науковий метод, аналізувати й робити правильні висновки (основні компетентності в природничих науках і технологіях); здатність до набуття нових умінь і навичок (уміння вчитися впродовж життя); уміння застосовувати математичні методи для розв'язання біологічних завдань, здатність до розуміння і використання простих математичних моделей природних явищ і процесів (математична компетентність).

Як бачимо, особливу увагу приділено здатності учня критично аналізувати біологічну інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, застосовувати знання у нових практико-орієнтованих ситуаціях, тобто,

біологічний блок НМТ не лише перевіряє фактичні знання, оцінює рівень сформованості ключових і предметної компетентностей, а й відображає готовність учня до професійної реалізації у ХХІ столітті.

Зміст завдань з біології відповідав програмі ЗНО (2018 р.) з біології та охоплював 5 розділів, вивчення яких передбачено в шкільному курсі біології. Кількісний розподіл завдань сертифікаційної роботи за розділами програми наведено в таблиці:

Розділи програми	Кількість завдань	Частка від загальної кількості завдань (%)
Вступ. Хімічний склад, структура і функціонування клітин. Реалізація спадкової інформації	7	23
Закономірності спадковості і мінливості	2	7
Біорізноманіття	11	37
Організм людини як біологічна система	7	23
Основи екології й еволюційного вчення	3	10
Усього	30	100

(За матеріалами офіційного звіту:

https://osvita.ua/doc/files/news/954/95431/Zvit-NMT_2025-Tom_2-11_09_2025.pdf).

Завдання представлені як у тестовій формі, так і на встановлення відповідності, послідовності, аналіз графіків та діаграм, компетентнісно-орієнтованого характеру. Це вимагає від учня не лише знань, а й уміння працювати з інформацією в обмежений час. За статистичними даними Українського центру оцінювання якості освіти цього року найвищі середні бали отримали учасники, які обрали іноземні мови та біологію (німецька мова – 155,2 бала; іспанська мова – 151,2 бала; французька мова – 148,6 бала; **біологія – 147,5 балів**; англійська мова – 147,1 бала). Разом з тим, результати біології показують, що за часту школярі не справляються з завданнями, що не мають високого рівня складності. До прикладу:

Французькі дослідник Люк Монтаньє і дослідниця Франсуаза Барре-Сінуссі отримали Нобелівську премію 2008 року за відкриття, які стали «однією з передумов розуміння біології СНІДу та способу його лікування». Цей приклад ілюструє зв'язок біологічної науки з:

А) фізикою; Б) екологією; В) медициною; Г) психологією.

Ключ до даного завдання зазначено в таблиці.

Ключ	Відповіді учасників (%)				Складність (P-value)	Дискримінація (D-index)	Кореляція (Rit)
	А	Б	В	Г			
В	2,4	8,9	84,0	4,7	84,0	28,5	0,3

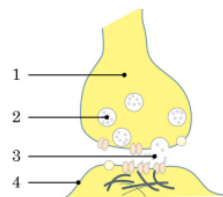
(За матеріалами офіційного звіту:

https://osvita.ua/doc/files/news/954/95431/Zvit-NMT_2025-Tom_2-11_09_2025.pdf).

Як бачимо 16% від загальної кількості учасників не змогли розпізнати зв'язок біологічної науки з медициною. Ще один приклад завдання:

На рисунку зображено структуру організму.

Якою цифрою позначено плазматичну мембрану?

А) 1;

Б) 2;

В) 3;

Г) 4.

Ключ	Відповіді учасників (%)				Складність (P-value)	Дискримінація (D-index)	Кореляція (Rit)
	А	Б	В	Г			
Г	7,6	21,2	14,2	57,0	57,0	57,0	0,4

(За матеріалами офіційного звіту:

https://osvita.ua/doc/files/news/954/95431/Zvit-NMT_2025-Tom_2-11_09_2025.pdf).

Лише 57% від загальної кількості учасників розпізнали на рисунку плазматичну мембрану. Завдання ж на вміння аналізувати твердження й обирати правильну відповідь з пропонованих показують ще більші проблеми з біологічними знаннями. Проаналізуємо результати відповідей учнівства на таке завдання:

В умовах інтенсивної фізичної роботи кровносна система не встигає повністю забезпечити надходження в м'язові клітини необхідної кількості кисню. Проаналізуйте твердження, які характеризують функціонування м'язів у таких умовах.

І. Енергетичні потреби забезпечено переважно гліколізом.

II. М'язи виробляють у великих кількостях молочну кислоту, яка утворюється з піровиноградної кислоти. Чи є поміж них правильні?

- А) правильне лише I;
- Б) правильне лише II;
- В) обидва правильні;
- Г) немає правильних.

Ключ	Відповіді учасників (%)				Складність (P-value)	Дискримінація (D-index)	Кореляція (Rit)
	А	Б	В	Г			
В	33,4	30,7	25,2	10,7	25,2	19,7	0,2

З таким типом завдань справився лише кожен четвертий учасник. Загалом, аналіз результатів НМТ з біології вказує на необхідність ефективної підготовки учнівства до випробувань. Така підготовка передбачає систематизацію знань, відпрацювання навичок читання з розумінням, розвиток умінь аналізувати й застосовувати знання у нестандартних ситуаціях, використання тренувальних тестів на онлайн-платформах. З огляду на це, рекомендуємо вчителям біології добирати та використовувати в освітньому процесі завдання за когнітивними рівнями та різним рівнем складності; збільшити частку завдань, скерованих на визначення ступеня сформованості в учнівства ключових компетентностей: уміння спостерігати прості експерименти, аналізувати й робити правильні висновки, працювати із структурними та графічними моделями, інфографікою, ментальними картами тощо.

Результати НМТ з біології є ключовим індикатором якості шкільної біологічної освіти, слугують сигналом про ефективність методик навчання, необхідність використання компетентнісних завдань та впровадження сучасних освітніх технологій. Лише професійно підготовлений педагог здатен ефективно використовувати результати НМТ для підвищення якості навчання з біології та формування в учнів ключових компетентностей XXI століття.

На базі ХОШПО ім. А. Назаренка кожен педагог області має можливість безперервного підвищення кваліфікації. Задоволення освітніх потреб учительства здійснюється на курсах підвищення кваліфікації та в міжкурсовий

період. Такі теми, як «Розробка компетентнісних завдань як умова реалізації компетентнісного підходу до навчання на уроках біології», «Наскрізні вміння (м'які навички) та їх формування в здобувачів освіти Нової української школи», «Оцінювання як інструмент забезпечення якості шкільної біологічної освіти» спрямовані на удосконалення предметної компетентності вчителя/вчительки щодо підготовки учнівства до НМТ з біології. Вебінари, майстер-класи, сертифіковані тренінги «Компетентнісно-орієнтовані завдання: від ідеї до реалізації», «Моделювання матриці змісту тесту для оцінювання в НУШ» сприяють не лише підвищенню професійної компетентності вчителів, а й формуванню навичок розробки завдань компетентнісно-орієнтованого характеру, ефективного планування оцінювання навчальних досягнень учнів та застосування сучасних методик підготовки учнів до НМТ.

Список використаних джерел та літератури

1. Український центр оцінювання якості освіти. Офіційний сайт УЦОЯО. – Режим доступу: <https://testportal.gov.ua>
2. Програма ЗНО з біології.- Режим доступу: <https://testportal.gov.ua/progbio/>
3. Гриньова, В. М. Компетентнісний підхід у сучасній біологічній освіті. – Харків: Основа, 2020. – 128 с.
4. Біологічна освіта в умовах реформування: сучасні виклики та перспективи: збірник науково-методичних матеріалів / За ред. О. В. Топузова. – Київ: Педагогічна думка, 2021. – 216 с.
5. Скиба, Я. О. Тестові технології в оцінюванні навчальних досягнень учнів: методичні орієнтири. – Львів: Світ, 2019. – 144 с.
6. Біологічна освіта в умовах реформування: сучасні виклики та перспективи: збірник науково-методичних матеріалів / За ред. О. В. Топузова. – Київ: Педагогічна думка, 2021. – 216 с.
7. Скиба, Я. О. Тестові технології в оцінюванні навчальних досягнень учнів: методичні орієнтири. – Львів: Світ, 2019. – 144 с.

Ніна Павич, методистка НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної освіти та закладів загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

Впровадження інтегрованого підходу у викладанні предмета «Технології»

Сучасна освітня система спрямована на формування в учнів цілісного бачення світу, здатності застосовувати знання з різних галузей для розв'язання

практичних завдань. Саме тому інтегрований підхід є однією з провідних тенденцій Нової української школи.

Сучасна українська школа орієнтована на формування ключових компетентностей, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти (2020). Предмет «Технології» має значний потенціал для реалізації інтегрованого навчання, адже поєднує знання з природничої, математичної, мистецької та інформативної освітніх галузей. Впровадження інтеграції сприяє формуванню не лише предметних, а й ключових компетентностей: здатність спілкуватися рідною мовою, математична, інноваційність, екологічна, інформаційно-комунікаційна та культурна. Вона допомагає перетворити освітній процес на засіб підготовки учня до реального життя.

Інтеграція у педагогіці розглядається як об'єднання змісту, методів і форм навчання для формування цілісного сприйняття світу. Вона може здійснюватися на кількох рівнях: внутрішньопредметна інтеграція (поєднання знань і вмінь у межах предмета «Технології»), міжпредметна інтеграція (взаємозв'язок з іншими освітніми галузями (природничою, математичною, мистецькою, інформатичною), інтеграція наскрізних умінь (розвиток критичного мислення, креативності, комунікації, ініціативності).

Використання інтегрованого підходу відповідає вимогам компетентнісного навчання та забезпечує практикоорієнтований характер технологічної освіти.

Ефективне впровадження інтегрованого підходу потребує дотримання низки методичних принципів: науковості, практичної спрямованості, зв'язку навчання з життям та варіативності змісту. Основними методами інтегрованого навчання є: метод проєктів, що дає можливість поєднати знання з кількох галузей у створенні реального продукту; проблемно-пошуковий метод, який стимулює учнів самостійно шукати рішення; дослідницький підхід, що формує навички експериментування та критичного аналізу; кейс-метод, який допомагає моделювати життєві ситуації та знаходити практичні рішення.

Інтеграція спирається на міжпредметні зв'язки, які виступають важливим дидактичним принципом. Вони забезпечують: узгодженість змісту різних дисциплін; посилення логічності та послідовності навчального матеріалу; уникнення дублювання й перевантаження; розвиток уміння застосовувати знання в нових умовах. Навчання через діяльність — основа інтеграції. На уроках технологій учні мають можливість застосовувати знання з різних предметів на практиці: під час розробки креслень і моделей учні застосовують знання з геометрії, обчислюють площі, об'єми, масштаби (математика); процеси обробки матеріалів, використання механізмів та інструментів пов'язані з поняттями сили, енергії, тертя (фізика); під час роботи з природними матеріалами (деревина, текстиль, харчові продукти) враховуються їхні властивості, будову та вплив на здоров'я людини (біологія); складання інструкцій, технічних описів, презентацій результатів проєктно-технологічної діяльності сприяє розвитку мовлення та комунікативних навичок (українська мова та література); ознайомлення з традиційними ремеслами, народними промислами дозволяє учням глибше усвідомлювати культурну спадщину (історія та культура); розробка дизайн-проєктів, декоративних виробів формує естетичний смак і творчу уяву (мистецтво). Сучасні уроки технологій нерозривно пов'язані з інформаційними технологіями: використання програм для креслення, 3D-моделювання, пошук технічної інформації в Мережі інтернет. Все це забезпечує розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності учнів.

Добір змісту інтегрованих тем має базуватися на принципі смислової єдності. Наприклад, під час вивчення теми «Матеріали та їхні властивості» доцільно поєднати знання з фізики, хімії, біології, екології та технологій.

Таке поєднання активізує мислення, зміцнює зв'язок між теорією і практикою, сприяє формуванню досвіду самостійної роботи.

Інтеграція змісту реалізується через міжпредметні зв'язки, проєктну діяльність, роботу в парі та групі. Пропонуємо приблизну тематику інтегрованих проєктів у базовій школі:

«Енергоощадний дім» – інтеграція технологій, фізики, математики, екології;

«Еко-сумка» – інтеграція біології, екології, математики, мистецтва та технологій;

«Фотозона» – поєднання технологій, математики, мистецтва;

«Бережемо традиції» – зв'язок із мистецтвом, історією, географією;

«Страви народів світу» – поєднання географії, біології, технологій та історія.

«Дбаємо про довкілля» – інтеграція природничих наук та технологій.

Під час реалізації творчих учнівських проєктів варто організовувати навчання за етапами: мотивація, визначення проблеми, інтеграція знань, практична діяльність, презентація результатів і рефлексія. Використання ІКТ, цифрових сервісів для створення макетів чи 3D-моделей посилює практичний компонент навчання.

Реалізуючи інтегровані проєкти учні працюють в парах, групах. Учні вчаться обговорювати ідеї, домовлятися, розподіляти ролі. Це сприяє розвитку командної роботи, що є надзвичайно важливою компетентністю у сучасному суспільстві та професійній діяльності.

Інтеграція предметів відтворює реальні умови праці, де завжди доводиться поєднувати знання з кількох галузей. Це дає змогу учням орієнтуватися у світі професій, розвивати профільні інтереси та робити усвідомлений вибір майбутньої спеціальності. Інтегрований підхід у викладанні предмету «Технології» не лише підвищує якість знань, але й сприяє цілісному розвитку учнів інтелектуальному, творчому та соціальному.

Інтегровані уроки підвищують інтерес учнів до навчання, мотивують до творчості, допомагають усвідомити практичну цінність знань.

Педагогічні засади інтеграції забезпечують перехід від формального засвоєння знань до їх осмисленого використання, сприяють вихованню компетентного, творчого та соціально активного учня. Інтеграція ґрунтується на поєднанні ідей цілісності знань, діяльнісного підходу, міжпредметних зв'язків та особистісної орієнтації навчання. Вона створює умови для формування сучасного учня – активного, творчого, здатного до критичного мислення і самостійної діяльності.

Інтегроване навчання враховує інтереси, здібності та потреби кожного учня. Завдяки різноплановим завданням учні можуть проявити себе у різних сферах – технічній, гуманітарній, мистецькій. Це підтримує внутрішню мотивацію і допомагає розкрити індивідуальний потенціал

Інтегрований підхід у навчанні технологій забезпечує цілісність освітнього процесу, сприяє формуванню життєвих компетентностей і підвищує ефективність засвоєння знань.

Інтегроване навчання передбачає занурення учня у реальні або наближені до життя ситуації. Коли учні реалізують творчі проекти, вони бачать, як знання з різних предметів працюють у конкретному контексті. Це підсилює мотивацію і допомагає усвідомити цінність навчання.

Підсумовуючи, методично грамотне впровадження інтеграції потребує від учителя гнучкого планування, творчого підходу та готовності до міжпредметної співпраці. Перспективним напрямом також є розвиток STEM/STEAM-проектів, використання цифрових технологій та створення інтегрованих навчальних модулів у системі технологічної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – Київ: КІС, 2004.
2. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). [Електронний ресурс]-Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
3. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційний збірник/ Упорядник Г.О. Сиротенко. – Полтава. ПОШПО, 2006. - 124 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. – Київ: Генеза, 2012.
5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Київ: А.С.К., 2004.
6. Ткачук С.І., Коберник О.М. Основи теорії і методики навчання технології – навчальний матеріал для підготовки вчителів технологій, у якому також є методичні вказівки до інтеграції знань. [Електронний ресурс]-Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/ece/6947_01.pdf?utm_source=chatgpt.com.

**Дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність
як складова неформальної освіти педагога;
ціннісні орієнтири НУШ; STEM-освіта**

Оксана Василюк,
директорка Славутської гімназії №5
Славутської міської ради

***Дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність як складова
неформальної освіти педагога в сучасних умовах***

Стаття присвячена дослідженню дослідно-експериментальної та інноваційної діяльності як складової неформальної освіти педагогів загальної середньої освіти України. Проаналізовано нормативно-правові основи професійного розвитку вчителів, інституційну систему підтримки неформальної освіти, емпіричні показники інноваційної діяльності в українських школах. Розкрито взаємозв'язок між різними формами професійного зростання педагога, визначено бар'єри та перспективи розвитку системи визнання результатів неформального навчання. Статистичні дані підтверджують масштабність інноваційних процесів: 27 всеукраїнських проєктів охоплюють 583 заклади, 59 експериментів реалізуються у 819 закладах освіти. Представлено успішні кейси шкіл, що інтегрували дослідно-експериментальну діяльність із систематичною неформальною освітою педагогічних працівників. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів визнання результатів неформального навчання, а також системної підтримки експериментальної діяльності.

Ключові слова: дослідно-експериментальна діяльність, інноваційна діяльність, неформальна освіта, професійний розвиток педагога, підвищення кваліфікації, загальна середня освіта, навчання.

Вступ

Постановка проблематики дослідження. Дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність у закладах загальної середньої освіти України набуває особливого значення в контексті реформування національної освітньої системи та реалізації Концепції Нової української школи. Ці види діяльності стають

ключовим механізмом професійного розвитку педагогічних працівників через неформальну освіту, що забезпечує поєднання теоретичних знань із практичною апробацією педагогічних інновацій. Актуальність дослідження зумовлена потребою осмислення взаємозв'язку між різними формами професійного зростання вчителя та необхідністю створення ефективних механізмів визнання результатів неформального навчання в системі підвищення кваліфікації. Статистика свідчить про напруженість ситуації у педагогічній сфері, а саме, станом на 2023/2024 навчальний рік в Україні працює 383 032 вчителі у 12 596 закладах загальної середньої освіти [1], проте кількість педагогів скоротилася на 16,2% (понад 62 000 осіб) за період 2018-2023 років [2]. Одночасно зростає кількість педагогів, залучених до інноваційної діяльності: лише інституційна система супроводу охоплює 27 всеукраїнських інноваційних проєктів (583 заклади) та 59 експериментів (819 закладів освіти) [3], що підтверджує значущість цих процесів для розвитку освітньої системи.

Метою статті є розкрити сутність дослідно-експериментальної та інноваційної діяльності як складових неформальної освіти педагога загальної середньої освіти в Україні, проаналізувати правові основи, форми реалізації, емпіричні показники та перспективи розвитку цього напрямку професійного зростання вчителів.

Виклад основного матеріалу. Система професійного розвитку педагогічних працівників в Україні базується на визнанні державою трьох видів освіти. Згідно зі статтею 8 Закону України "Про освіту" [4], неформальна освіта визначається як освіта, що здобувається за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Принципово важливим є законодавче закріплення того, що результати навчання, здобуті шляхом неформальної та інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти [4]. Інноваційна освітня діяльність отримала офіційне визначення у

відповідному нормативному документі [5] як діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок. Освітніми інноваціями визнаються вперше створені або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи та їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності. Регламент передбачає два рівні реалізації: всеукраїнський (розроблення базового компонента, інваріантної складової змісту освіти, систем підвищення кваліфікації) та регіональний.

Дослідно-експериментальна робота в українському законодавстві визначається як діяльність з перевірки результативності та можливості застосування педагогічних і управлінських інновацій [6]. Експериментальним визнається заклад, що здійснює апробацію освітніх і дидактичних систем, державних стандартів, інноваційних освітніх технологій (всеукраїнський рівень) або варіативної складової змісту освіти, систем організації навчально-виховного процесу (регіональний рівень). Взаємозв'язок цих понять виявляється через механізм професійного розвитку педагога. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800 [7] встановлює, що педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти зобов'язані щороку підвищувати кваліфікацію, при цьому загальний обсяг має становити не менше ніж 150 годин на п'ять років. Критично важливим є пункт 26 Постанови, згідно з яким окремі види діяльності педагогів, що провадилися поза межами плану підвищення кваліфікації закладу (участь у програмах академічної мобільності, наукове стажування, самоосвіта, семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи), можуть бути визнані як підвищення кваліфікації. Результати інформальної освіти (самоосвіти) для педагогів із науковими ступенями визнаються в обсязі до 30 годин або одного кредиту ЄКТС на рік [7]. Професійний стандарт "Вчитель закладу загальної середньої освіти" [8] закріплює здатність до інноваційної діяльності як ключову компетентність, що передбачає вміння педагога застосовувати наукові методи пізнання, використовувати інформацію щодо освітніх інновацій та інтегрувати їх у власну педагогічну практику.

Система інституційної підтримки професійного розвитку педагогів через неформальну освіту в Україні представлена трирівневою структурою: регіональні інститути післядипломної педагогічної освіти, центри професійного розвитку педагогічних працівників та онлайн-платформи неформального навчання. Інститути післядипломної педагогічної освіти функціонують у всіх регіонах України. Вони здійснюють підвищення кваліфікації у формальній освіті, проте також надають науково-методичний супровід експериментальної діяльності та організують семінари, конференції, тренінги як форми неформального навчання. Центри професійного розвитку педагогічних працівників (ЦПРПП), створені згідно з Постановою КМУ від 29.07.2020 № 672 [9], становлять нову ланку системи професійної підтримки. Станом на 2025 рік функціонує понад 100 центрів по всій Україні. Їхні функції включають узагальнення інформації про професійний розвиток педагогів регіону, координацію професійних спільнот, формування баз даних програм підвищення кваліфікації, психологічну підтримку та консультивання щодо індивідуальних траєкторій розвитку. З 2025 року ЦПРПП отримали нову функцію – надання супервізії як форми менторської підтримки [10]. Онлайн-платформи неформальної освіти демонструють значне охоплення педагогічної аудиторії. Освітня платформа EdEra налічує понад 2 мільйони користувачів, а онлайн-курс для вчителів початкової школи пройшли понад 120 000 слухачів [11]. Платформа "На Урок" обслуговує понад 100 000 вчителів щомісяця, надаючи доступ до 3,7 мільйона розробок, 1332 вебінарів, 233 конференцій [12]. "Всеосвіта" об'єднує 4,08 мільйона користувачів, станом на поточний момент відкрито 192 курси підвищення кваліфікації, які пройшли 48 587 осіб, проведено 308 конференцій (2 401 учасник) та 234 семінари (5 200 учасників) [13].

Професійні спільноти педагогів відіграють особливу роль у неформальному професійному розвитку. EdCamp Ukraine – найбільша незалежна освітянська спільнота країни, що об'єднує 47 000 освітян [14]. З 2015 року організація провела 6 національних і 186 регіональних (не)конференцій у

дискусійному форматі без жорсткої програми. VI Національна (не)конференція 2020 року залучила понад 10000 учасників онлайн. EdCamp Ukraine стала другою за величиною EdCamp-спільнотою у світі після США та отримала міжнародне визнання HundrED (2019-2021) як інноваційна освітня організація [15]. Спільнота активно впливає на освітню політику: проєкт "Діти і папери" сприяв зменшенню паперової роботи вчителів на 20-30%, дослідження 2018 року за участю 8 427 освітян стало основою для розроблення двох нових положень МОН про підвищення кваліфікації та сертифікацію [14]. Станом на 2025 рік у системі EdCamp зареєстровано 70 197 користувачів, 341 провайдер професійного розвитку, 1 349 програм та видано 36 977 сертифікатів [14]. Форми неформальної освіти охоплюють широкий спектр: дистанційні курси (30-45 годин, 1-1,5 ЄКТС), вебінари (2-3 години), онлайн-конференції (6-15 годин), майстер-класи, педагогічні інтенсиви, самоосвіта через цифрові ресурси, стажування, участь у професійних спільнотах, коучинг та менторство.

Статистичні дані свідчать про активний розвиток інноваційної та дослідно-експериментальної діяльності в українських школах, попри виклики воєнного часу. Згідно з даними ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти", станом на 2025 рік здійснюється науково-методичний супровід 27 інноваційних освітніх проєктів всеукраїнського рівня, що охоплюють 583 заклади освіти, та 59 експериментів, у яких беруть участь 819 закладів освіти, включаючи 5 закладів вищої освіти [3]. Пріоритетні тематики експериментів включають впровадження Державних стандартів освіти, реалізацію ідей Нової української школи, національно-патріотичне виховання, створення безпечного освітнього середовища, змішане навчання, цифровізацію та професійне зростання педагогічних працівників. Аналіз програм підвищення кваліфікації через неформальну освіту демонструє позитивну динаміку. У 2023 році в рамках програми НУШ підготовлено 97 тренерів, проведено 84 тренінги, які пройшли майже 2 500 вчителів (у тому числі 635 вчителів математики, 494 – української мови, 1 370 – початкових класів) [16]. Учасники оцінили корисність тренінгів на найвищій бал у 96% випадків. Фінансування субвенції НУШ у 2023 році

становило 1,47 млрд грн [16]. Сертифікація педагогічних працівників як форма визнання результатів професійного розвитку показує 57% успішності проходження, при цьому 90% учасників у 2024 році задоволені об'єктивністю оцінювання (проти 89% у 2023 році) [17]. Водночас, лише 63% готові пройти сертифікацію повторно (проти 70% у 2023), що свідчить про необхідність удосконалення процедур. Експеримент зі змішаного формату навчання (розпочато 2022 рік) об'єднав 21 заклад ЗЗСО та охопив близько 1 400 учнів та екстернів [18], демонструючи можливості апробації інноваційних моделей у великому масштабі. Успішні кейси шкіл підтверджують ефективність поєднання інноваційної діяльності з неформальною освітою педагогів. Путрівський академічний ліцей (Київська область) реалізував проєкт "Нова освітня платформа" з впровадженням принципу "50 на 50" (теорія/практика), унікальних предметів ("уроки щастя", "уроки багатства", "уроки харизми"), STEM-лабораторій та кейс-уроків, ставши опорним закладом освітньої реформи [19]. Педагоги пройшли спеціалізоване перенавчання для роботи у новому форматі.

Козьовська школа (Львівська область) під керівництвом директора Оксани Клепуц демонструє модель самостійного розвитку через неформальну освіту та залучення зовнішніх ресурсів. За три роки залучено 1,5 млн грн для школи (202 учні), 15 з 29 вчителів впровадили змішане навчання у партнерстві з EdEra, виграно 5 мікропроєктів обласного конкурсу, отримано обладнання для робототехніки, побудовано критий футбольний та волейбольний майданчики [20]. Директор пройшла тренінги з проєктного менеджменту, навчання на платформі Про. Навички, організувала краудфандингову кампанію на Gofunded (зібрано 30 тис. грн за 2 місяці). Створення громадської організації "Розвиток і поступ села Козьова" забезпечило сталий механізм розвитку [20].

Цифровізація освіти також показує позитивні результати: 8 629 закладів підключені до оптичного інтернету, 77,82% шкіл використовують електронний журнал, 100% управлінь освіти підключені до електронної звітності [1]. Попри позитивну динаміку розвитку інноваційної діяльності та неформальної освіти

педагогів, система стикається з низкою системних проблем. Проблема визнання результатів неформальної освіти залишається найгострішою. Освітній омбудсмен України у 2022 році констатував, що атестаційні комісії часто не визнають успішну сертифікацію достатньою підставою для присвоєння кваліфікаційної категорії, незаконно вимагаючи додаткові документи [21].

Наказ МОН від 08.02.2022 № 130 встановив порядок визнання результатів неформального навчання переважно для вищої освіти [22], тоді як для загальної середньої освіти чіткого механізму не існує – заклад розробляє власний порядок, що створює правову невизначеність. Бар'єри для дослідно-експериментальної діяльності мають організаційний, мотиваційний та фінансовий характер. Як зауважують дослідники, директори часто чекають інструкцій зверху замість проявлення ініціативи [20]. Відсутність гарантованого фінансування експериментальної діяльності змушує заклади самостійно шукати ресурси через гранти, краудфандинг, спонсорську підтримку. Професійне вигорання педагогів загострюється через перевантаженість. Вчителі витрачають додатково 14 годин щотижня на підвищення кваліфікації (за даними дослідження EdCamp Ukraine та МОН, 2018 рік, 8427 респондентів) [14], що поглиблюється надмірною бюрократизацією освітнього процесу. Кадровий дефіцит набуває критичного характеру. З 2018 по 2023 рік кількість вчителів скоротилася на 16,2% (понад 62 000 осіб), з початку повномасштабної війни (2022-2024) – на 12% (близько 40 000 осіб) [2]. Кількість молодих учителів (до 30 років) зменшилася в 1,6 раза, середній вік становить 45-49 років, частка жінок – 86%.

Водночас спостерігається позитивна тенденція: кількість студентів педагогічних спеціальностей зростає з 87 700 осіб (2022) до 94 000 осіб (2023-2024), що становить приріст +7,2% [2]. Проблема масштабування успішних практик виявляється у складності поширення досвіду експериментальних закладів. Експерименти часто залишаються ізольованими, не трансформуючись у масову практику. Перспективні напрями розвитку включають удосконалення законодавчого регулювання (уніфікація визнання неформальної освіти,

затвердження нового Положення про атестацію), системну підтримку (гарантоване фінансування експериментів, мережа обміну досвідом, методична підтримка від ІМЗО) та культурну трансформацію (розвиток лідерства директорів, популяризація успішних кейсів, формування спільнот практики).

Висновки. Дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність у системі загальної середньої освіти України конституює важливу складову неформальної освіти педагога, забезпечуючи синтез теоретичного навчання з практичною апробацією інновацій. Нормативно-правова база створює законодавче підґрунтя для визнання результатів неформального та інформального навчання в системі підвищення кваліфікації, встановлюючи мінімальний обсяг 150 годин на п'ять років із можливістю зарахування до 30 годин самоосвіти щорічно. Емпіричні дані демонструють масштаб інноваційної діяльності: 27 всеукраїнських проєктів (583 заклади), 59 експериментів (819 закладів), участь майже 2500 вчителів у тренінгах НУШ за 2023 рік. Інфраструктура неформальної освіти включає понад 100 ЦПРПП та потужні онлайн-платформи (EdEra – 2 млн користувачів, "На Урок" – 100000 вчителів щомісяця, "Всеосвіта" – 4 млн користувачів).

Професійна спільнота EdCamp Ukraine об'єднує 47 000 освітян і демонструє вплив на освітню політику. Успішні кейси підтверджують, що інтеграція дослідно-експериментальної та інноваційної діяльності з систематичною неформальною освітою педагогів створює синергетичний ефект, що трансформує заклад у інноваційний центр. Критичними чинниками успіху є лідерство керівництва, інвестиції у професійний розвиток команди, здатність залучати зовнішні ресурси та формувати мережі співпраці.

Системні проблеми – складність визнання результатів неформальної освіти атестаційними комісіями, відсутність гарантованого фінансування експериментів, кадровий дефіцит (скорочення на 16,2% за 2018-2023), професійне вигорання – вимагають законодавчих, організаційних та культурних змін. Пріоритетами мають стати уніфікація процедур визнання, створення мережі обміну досвідом, системна методична підтримка та культивування

професійних спільнот практики. Перспектива розвитку дослідно-експериментальної та інноваційної діяльності як складової неформальної освіти педагога пов'язана зі зміцненням інституційної спроможності ЦПРПП, розширенням цифрової екосистеми навчання, масштабуванням успішних практик та формуванням культури дослідницької педагогіки. Зростання кількості студентів педагогічних спеціальностей (+7,2% за 2022-2024) та розвиток професійних спільнот створюють передумови для якісного оновлення педагогічного корпусу за умови системної підтримки їхнього безперервного професійного зростання через різноманітні форми неформальної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Основні освітні статистичні дані (2023/2024 навчальний рік) URL: <https://osvita.ua/news/data/93396/> (дата звернення: 07.10.2025).
2. Скільки вчителів в Україні станом на 2024–2025 рр.. URL: <https://justclass.com.ua/blog/skilky-vchyteliv-v-ukrayini-stanom-na-2024-2025-rr-aktualni-dani-zminy-ta-prognozy/> (дата звернення: 07.10.2025).
3. Інноваційна діяльність в ЗО. Міністерство освіти і науки України. URL: https://cprvmr.edu.vn.ua/uploads/main_folders/ZZSO/Інновації%20методичні%20матеріали/Інноваційна%20діяльність%20в%20ЗО%20МОН.%20ІМЗО%202025.pdf (дата звернення: 07.10.2025).
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 07.10.2025).
5. Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності : Наказ МОН України від 30.11.2012 № 1352. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2111-12> (дата звернення: 07.10.2025).
6. Про внесення змін до Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад : Наказ МОН України від 23.11.2009 № 1054. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1217-09> (дата звернення: 07.10.2025).
7. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.10.2025).
8. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : Наказ МОН України від 29.08.2024 № 1225. URL: <https://naurok.com.ua/post/oglyad-novogo-profesiynogo-standartu-vchitel-zakladu-zagalno-seredno-osviti> (дата звернення: 07.10.2025).
9. Як організувати центри професійного розвитку педагогів і реорганізувати науково-методичні установи – рекомендації МОН. URL:

Інна Колесник,
заступниця директора з
навчально-виховної роботи
Чепелівської гімназії ім.П.Шемчука
Красилівської міської ради
Хмельницької області

***Впровадження STEM-освіти в освітній процес Чепелівської гімназії
імені Петра Шемчука Красилівської міської ради Хмельницької області***

У статті розглянуто практичний досвід впровадження STEM-освіти в освітній процес Чепелівської гімназії ім.П.Шемчука. Охарактеризовано основні принципи, етапи та форми реалізації STEM-підходу в умовах сучасної школи. Розкрито зміст діяльності педагогічного колективу щодо розвитку критичного мислення, креативності та дослідницьких навичок учнів. Окрему увагу приділено організації щорічного STEM-тижня як ефективної форми популяризації наукових знань.

Ключові слова: STEM-освіта, інтегроване навчання, проєктна діяльність, інноваційні технології, концепція, компетентності.

Сучасна школа покликана не лише передавати учням знання, а й формувати здатність їх творчо застосовувати для розв'язання реальних життєвих завдань. У цьому контексті особливого значення набуває STEM - освіта (Science, Technology, Engineering, Mathematics) - інтегрований підхід, що об'єднує природничо-наукові дисципліни, інженерію, технології та математику в єдину систему практико-орієнтованого навчання.

В Україні розвиток STEM-освіти визначено одним із пріоритетних напрямів Державної освітньої політики. Згідно з Концепцією розвитку STEM-освіти, затвердженою МОН України, її метою є підготовка компетентної, інноваційно спрямованої особистості, здатної до наукового мислення, самостійного пізнання та творчої діяльності [2].

Чепелівська гімназія ім.П.Шемчука активно долучилася до реалізації цієї концепції, системно впроваджуючи STEM-підхід у навчальний процес, виховну роботу та позакласну діяльність.

Термін STEM уперше з'явився у США наприкінці 1990-х років для позначення інтегрованого підходу до навчання природничих і технічних дисциплін. Основна ідея полягала у тому, щоб учні не просто вивчали окремі предмети, а вчилися бачити взаємозв'язки між ними, застосовуючи знання комплексно. Згодом цей підхід було розширено до STEAM (з додаванням «Arts» – мистецтво) та STREAM (з урахуванням «Reading» – читання, гуманітарної складової).

Головні принципи STEM-освіти – інтеграція, дослідницька діяльність, практична спрямованість, творчість і командна взаємодія. Цей підхід орієнтований на формування в учнів не лише знань, а й навичок ХХІ століття – критичного мислення, комунікації, креативності та співпраці [3].

Впровадження STEM-освіти у Чепелівській гімназії ім. П.Шемчука здійснюється комплексно, з урахуванням вікових особливостей учнів і можливостей освітнього середовища. Педагогічний колектив розробив низку інтегрованих уроків і проєктів, що поєднують природничі науки, математику, інформатику, технології, екологію, а також і гуманітарні науки.

Наприклад, на уроці зарубіжної літератури учні 5 класу працювали над інженерними та науковими рішеннями для Тома - головного героя роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». Життя Тома було наповнене різними пригодами, тому діти і вирішили йому допомогти розв'язати деякі проблеми, що траплялися на його шляху. Вони створили бізнес-план у вигляді мап для вирішення інженерних та наукових проблем Тома. Діти визначали сторони горизонту за допомогою дерев'яних паличок, провели дослідження взаємодії кристалів харчової соди з оцтовою кислотою, зробили фільтрацію води, генерували за допомогою ШІ, виготовили експозицію майбутнього господарства Тома. Нам вдалося поєднати науку, технології, інженерію та математику в одне ціле: STEM, що є вимогою сучасності, освітою для нового покоління. STEM-освіта дозволяє використовувати навички в реальному житті.

Учні другого класу презентували підсумки міні - проєкту «Створення класної Червоної книги України». Перед початком роботи над проєктом діти

дізналися багато про Червону книгу України, переглянули велику кількість відео. А далі почалася кропітка праця: школярі вчилися шукати інформацію в Інтернеті, старалися знайти віршики про рослини та тварини, які знаходяться під охороною, власноруч малювали малюнки або робили їх фотографії. Результатом цієї пошукової діяльності стало створення класних Червоних книг України (рослинний та тваринний світ). З кожним роком навчання ці книги будуть поповнюватися новими сторінками.

На уроках історії в 8 класі, вивчаючи тему «Перший крок до навколосвітньої подорожі», здобувачі освіти були справжніми дослідниками – першовідкривачами. Вони створювали маршрути майбутньої навколосвітньої подорожі, використовували, карти, глобуси і макети карт. Учні з цікавістю досліджували і планували, креативно працювали і досягли своєї мети.

Квітковий годинник - це не вигадка! В природі безліч квіток і за кожною з них можна визначити досить точний час доби. Як працюють квіткові годинники? Все просто. Кожна квіточка має свій час, коли її пелюстки відкриваються і закриваються. Із дня у день цей процес відбувається в один і той же час. Якщо ти хочеш прокинутися дуже рано, наприклад, о 4-5-й годині ранку, то цикорій (або, як кажуть в народі, петрові батоги), шипшина і мак складуть тобі компанію. За ними про початок нового дня сповіщають квіти картопельки і льону – о 6-7-й годині. А от біле латаття – квіточка, яка любить поспати довше, вона відкриває свої пелюсточки о 7-8-й годині ранку. В рамках STEM-тижня, учні 6 класу виготовили свій «Квітковий годинник». Кожен познайомився із різними видами квітів, їхнім «біологічним ритмом» та відкрив для себе цікавий світ природи рослин. Квітковий годинник – це не лише оригінальна прикраса міського простору чи саду, але й цікавий спосіб спостереження за природою та її ритмами.

Здобувачі освіти 8 класу протягом тривалого часу працювали над мініпроектом «У кожної людини – свої зірки...» (за твором Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц»). Діти використали платформу Canva і генерували зображення з допомогою Magic Media.

На STEM-занятті з математики учні 5 класу пригадали різницю між колом і кругом, їх елементи, дізнались про конус та круговий сектор і відкрили «таємницю» виготовлення конічних ковпачків, відстежили від чого залежить їх форма та розмір. Потім кожен власноруч виготовив 1 елемент головоломки і всі змогли зіграти в гру, яка відома багатьом поколінням, але й дотепер не втрачає своєї актуальності. Але «Хрестики-нулики» в нас були незвичні, а з новими правилами, які зробили гру ще більш захопливою. Назва оновленої гри «Гобблет гобблінг», де кожен гравець може накрити своїм ковпачком (більшим) ковпачок суперника і змінити хід гри. Гра сприяє розвитку кмітливості, уважності і пам'яті.

Моделювання – це чудовий спосіб пояснити складні теми просто і весело. В рамках STEM-тижня на уроках «Пізнаємо природу» в 5 класі, вивчаючи тему «Пізнаємо організм людини», наші п'ятикласники стали справжніми нейробіологами! Вони створювали об'ємну паперову модель головного мозку за шаблоном, який дозволяє не лише побачити, а й відчутти розташування та функції основних ділянок мозку.

У 6 класі відбувся неймовірно цікавий та інноваційний STEM-урок з української літератури. Учні поєднали, здавалося б, непоєднуване, і переконалися, наскільки багатогранною та натхненною може бути наша рідна література. Дослідили твір «Таємне Товариство Боягузів, або Засіб від переляку №9» Лесі Вороніної з точки зору психології, мистецтва, інженерії, математичних закономірностей, а також значну увагу приділили технологічним аспектам: створили власні 3D-моделі засобів від страху. Всі ми іноді боїмось, і це нормально. Страх – одна з базових емоцій, що мобілізує сили, коли людина стикається з небезпекою. Але водночас важливо те, що ми навчаємося долати такі ситуації, якщо вони ускладнюють повсякденне життя. На платформі «Ти як?» Всеукраїнської програми ментального здоров'я (ініціатива першої леді Олени Зеленської) учні знайшли вправи та поради, які допоможуть впоратися зі страхом. На основі опрацьованого матеріалу виготовили Карту страху Кліма Джури, головного героя повісті. Розв'язували проблемні завдання твору. Та на

завершення презентували свої винаходи та проекти, демонструючи глибоке розуміння як літературного твору, так і STEM-дисциплін. Було неймовірно спостерігати за тим, як учні аналізували текст під новим кутом зору, застосовуючи критичне мислення, креативність та навички командної роботи. Українська література відкрилася для них з іншого, несподіваного боку, а STEM-концепції стали більш зрозумілими та захопливими через призму художнього слова.

Впевнені, що такі інтегровані уроки не лише поглиблюють знання з різних предметів, але й сприяють розвитку всебічно освіченої та інноваційної молоді.

Для ефективного впровадження STEM-підходу важливо створити належне й матеріально-технічне та методичне забезпечення. У гімназії активно використовуються цифрові платформи (PhET, LearningApps, GeoGebra). Педагоги нашої гімназії постійно підвищують кваліфікацію через участь у вебінарах, тренінгах, освітніх проєктах («STEM is FEM», «Відкритий STEM», «STEM-тиждень» тощо). Це сприяє розвитку професійних компетентностей і забезпечує сталість інноваційних змін у навчальному процесі.

Реалізація STEM-освіти у Чепелівській гімназії ім.П.Шемчука вже дала помітні результати. Учні стали активнішими у науково-дослідницькій діяльності, зросла їхня зацікавленість у виборі майбутніх професій, пов'язаних із технологіями та наукою. За останні два роки гімназія брала участь у конкурсах «Юний дослідник» та всеукраїнському STEM-фестивалі освітніх інновацій та зареєстровані на мапі Європейських STEM-подій.

У майбутньому планується розширення STEM-напряму через створення шкільного STEM-лабораторного простору, налагодження партнерства з місцевими громадами та університетами, а також інтеграція елементів робототехніки та екологічного моніторингу у навчальний процес.

Досвід Чепелівської гімназії ім. П.Шемчука доводить, що STEM-освіта є потужним інструментом модернізації освітнього процесу. Вона сприяє розвитку дослідницьких умінь, формує ключові компетентності, забезпечує

практичну спрямованість навчання і готує молодь до життя в умовах швидких технологічних змін.

Впровадження STEM-підходу у закладах загальної середньої освіти, зокрема у сільській місцевості, має великі перспективи, адже сприяє вирівнюванню освітніх можливостей і формуванню в учнів інноваційного мислення.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту» №2145-VIII від 05.09.2017 р.
2. Концепція розвитку STEM-освіти в Україні: наказ МОН України №1223 від 05.08.2020 р.
3. Пінчук О. П., Круглик В. С. STEM-освіта як інноваційна складова розвитку освіти в Україні. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020, №5(79), с. 1–12.
4. Коваленко І. І. Інтеграція природничо-математичних дисциплін у контексті STEM-освіти. *Наукові записки КДПУ імені В. Винниченка*, 2021, №3, с. 45–50.
5. Гончаренко С. У. Педагогічні умови формування дослідницької діяльності учнів у процесі STEM-навчання. *Освітній простір України*, 2022, №4, с. 23–30.
6. Ходан О. В. STEM-освіта як засіб формування ключових компетентностей учнів. *Педагогічний альманах*, 2023, №1, с. 58–63.
7. <https://www.facebook.com/share/g/1DNQcXX1LE/>
8. <https://www.facebook.com/groups/1752289201593922>

Анна Лакіза,
вихователька ЗДО№3 «Ластівка»
Шепетівської міської ради
Хмельницької області

STEM-освіта в дошкільному закладі: інноваційний підхід до формування компетентностей XXI століття

У статті розглянуто актуальність упровадження STEM-освіти у закладах дошкільної освіти в умовах модернізації освітнього простору та переходу до компетентнісного навчання. Підкреслено значення інтегрованого підходу, що поєднує природничі науки, технології, інженерію та математику, як важливого чинника формування ключових компетентностей XXI століття. Особлива увага приділена психологічним та педагогічним особливостям упровадження STEM у дошкільному віці, коли провідними видами діяльності дітей є гра, експериментування та дослідження. Представлено практичні приклади експериментів і проєктів («Вулкан», «Чарівна вода», «Міст із паперу», «Як ростуть рослини»), спрямованих на розвиток критичного та логічного мислення, креативності, комунікативних та дослідницьких навичок у дітей. Окремо

розкрито роль вихователя і батьків як партнерів у створенні розвивального середовища, організації STEM-зони у ЗДО та сімейних міні-лабораторій. Особливу увагу приділено особистому досвіду автора з упровадження STEM-елементів у молодшій групі та розробці авторського проєкту для середньої групи, спрямованого на розвиток інженерного мислення й конструкторських умінь. У статті окреслено перспективи подальшого розвитку STEM у дошкільній освіті та його значення для формування в дітей готовності до викликів майбутнього. Робота може бути корисною вихователям, методистам, керівникам закладів дошкільної освіти, а також батькам, які прагнуть активно долучатися до освітнього процесу.

Ключові слова: STEM-освіта, дошкільна освіта, інновації, проєктна діяльність, критичне мислення.

Сучасна освіта перебуває у процесі глибоких змін, зумовлених потребами інформаційного суспільства та викликами XXI століття. Одним із провідних напрямів інноваційної діяльності у закладах дошкільної освіти є STEM-освіта (Science, Technology, Engineering, Mathematics). Її впровадження відповідає концепції Нової української школи, яка ставить за мету формування компетентностей майбутнього, розвиток креативності, критичного мислення та готовності дітей до життя у високотехнологічному світі.

У дошкільному віці саме гра, експеримент, конструювання та дослідження стають базовими інструментами навчання. Тому інтеграція STEM-підходу в освітній процес ЗДО є не лише сучасною тенденцією, а й важливою умовою якісної підготовки дітей до школи та подальшої соціалізації.

STEM-освіта – це навчальний підхід, що об'єднує чотири напрями: природничі науки, технології, інженерію та математику, формуючи в дітей цілісне бачення світу. На відміну від традиційного навчання, де предмети розглядаються ізольовано, STEM інтегрує знання у єдину систему.

Ключовими результатами STEM-навчання є розвиток:

критичного мислення - уміння аналізувати, порівнювати, робити висновки;
креативності - здатності знаходити нестандартні рішення;

командної роботи - навичок комунікації та співпраці;

цифрової грамотності - початкового розуміння технологій та програмування;

дослідницьких умінь - уміння ставити запитання, висувати гіпотези й перевіряти їх на практиці.

Діти дошкільного віку від природи допитливі, відкриті до нового й активно пізнають навколишній світ. Саме тому впровадження STEM у ЗДО допомагає використати природний інтерес до дослідження. Залучення до інтегрованих занять сприяє розвитку логіки, просторового мислення, мовлення та соціальних навичок. STEM органічно вплітається у гру: сюжетно-рольові ігри («дослідники», «інженери», «винахідники»), ігри з конструкторами LEGO, настільні логічні ігри - все це стимулює допитливість та творче мислення.

Прості експерименти допомагають дітям зрозуміти закони природи.

Наприклад:

«Вулкан» (вивчення хімічної реакції між содою й оцтом);

«Чарівна вода» (дослідження щільності рідин);

«Повітряна куля» (принцип реактивного руху).

Довготривалі завдання («Міст із паперу», «Вежа з макаронів», «Як ростуть рослини») формують навички співпраці, планування та презентації результатів.

Методи та підходи до STEM. STEM-навчання у дошкільному віці базується на застосуванні інтерактивних та діяльнісних методів, які максимально враховують вікові особливості дітей. Кожен із підходів спрямований на формування певних компетентностей і дозволяє поєднувати навчання з грою, що є природною формою пізнання світу для дошкільнят.

1. Навчання через гру.

Гра є провідною діяльністю дошкільників, тому саме через ігрові методи діти найкраще засвоюють складні поняття. Використання конструкторів (LEGO, магнітні блоки, дерев'яні набори), сюжетно-рольових ігор («дослідники», «інженери», «винахідники»), а також головоломок і логічних завдань сприяє розвитку уяви, просторового мислення, комунікативних умінь і здатності

працювати в команді. Ігрова форма робить STEM-діяльність захопливою і водночас ефективною.

2. Проєктний підхід.

Проєктне навчання передбачає виконання довготривалих завдань, у процесі яких діти вчаться ставити проблему, висувати гіпотези, шукати інформацію, створювати моделі й презентувати результати. Наприклад: «Як побудувати міст?», «Як збудувати найвищу вежу?», «Як ростуть рослини?». Такі завдання формують навички планування, відповідальності, командної роботи, а також сприяють розвитку критичного та логічного мислення.

3. Інтерактивні технології.

Використання сучасних цифрових інструментів робить STEM-заняття більш наочними й цікавими. У роботі з дошкільниками доцільно застосовувати робототехнічні набори LEGO WeDo, Bee-Bot, Ozobot, які дозволяють знайомитися з основами програмування та механіки. Додатки ScratchJr, Tynker допомагають дітям оволодіти елементами алгоритмічного мислення, працювати з послідовностями та логічними ланцюжками. Інтерактивні ігри та освітні платформи розширюють можливості для навчання та роблять його ближчим до сучасного світу дитини.

4. STEAM - інтеграція мистецтва у STEM.

Поєднання науки, техніки, інженерії, математики з мистецькими дисциплінами розкриває творчий потенціал дитини та дозволяє формувати гармонійну особистість. Малювання магнітною рідиною, створення картин за допомогою роботів, моделювання об'єктів у 3D-друці, поєднання технічних завдань із театралізованими іграми – усе це допомагає дітям мислити креативно, знаходити нестандартні рішення й розвивати естетичне сприйняття світу.

Таким чином, використання зазначених методів робить освітній процес різноманітним, практично орієнтованим і доступним для дітей. Вони забезпечують розвиток цілого комплексу компетентностей: від логіко-

математичних до комунікативних і креативних, що є основою формування готовності дошкільнят до викликів майбутнього.

У практиці роботи ЗДО №3 «Ластівка» упровадження STEM-освіти розпочалося з молодшої групи, де навчання організовується у формі гри та простих дослідів. Так, діти із захопленням брали участь у таких експериментах: «Вулкан» – дослід, що демонструє виверження за допомогою соди й оцту. Малюки не лише спостерігали за «вибухом», а й намагалися пояснити, чому це відбувається. Це стало першим кроком до формування причинно-наслідкових зв'язків.

«Чарівна вода» – дослідження щільності рідин (олія, вода, мед), яке дозволило дітям побачити, що рідини можуть мати різні властивості. Такий експеримент розвиває пізнавальний інтерес і допомагає зрозуміти базові наукові поняття.

«Як ростуть рослини» – спостереження за проростанням насіння в ґрунті та воді. Діти вчилися доглядати за рослинами, робили перші записи у вигляді малюнків та вчилися робити висновки про умови росту.

Завдяки цим дослідом малюки переконалися, що наукові явища можна вивчати доступно й цікаво, а пізнання світу відбувається через дослідження та практичні дії.

Подальша робота спрямована на створення авторського проекту для середньої групи, основною метою якого є розвиток інженерного мислення та конструкторських навичок. У межах цього проекту передбачено:

створення моделей мостів, веж і механізмів із LEGO, дерев'яних блоків, картону та інших підручних матеріалів. Діти експериментують з формою та стійкістю конструкцій, вчать випробовувати різні варіанти й робити висновки; **проведення STEM-квестів і міні-олімпіад**, де завдання подаються у формі пригоди чи змагання. Це стимулює інтерес, формує навички співпраці та вчить працювати на результат;

активну участь батьків у проєктах – «Сімейна лабораторія» (проведення простих дослідів удома) та «Домашній ботанічний сад» (спільне вирощування рослин, створення міні-теплиць). Така взаємодія підсилює зв'язок між освітнім

закладом і сім'єю, допомагає формувати позитивне ставлення до науки і в дітей, і в дорослих.

Таким чином, STEM-проекти не лише розширюють знання дітей про навколишній світ, а й формують перші елементи дослідницької культури, розвивають логіку, уяву та інженерні навички, що є важливими компетентностями XXI століття.

Роль вихователя та батьків

Педагог у STEM-процесі виступає не лише наставником, а й помічником і координатором, який створює умови для досліджень:

облаштовує **STEM-зони** («Лабораторія дослідів», «Будівельний майданчик», «Математичний куточок»);

підбирає матеріали (конструктори, набори для дослідів, мультимедійні ресурси);
підтримує інтерес дітей і дозволяє експериментувати без страху помилки.

Батьки можуть розвивати STEM-компетентності, створюючи «домашні лабораторії», вирощуючи рослини, спостерігаючи за природними явищами чи конструюючи разом із дітьми.

Виклики та перспективи впровадження

Серед основних викликів:

потреба в підготовці педагогів до нових методик;

забезпечення матеріально-технічної бази (набори LEGO, робототехніка, 3D-принтери);

інтеграція STEM у щоденну діяльність дітей.

Перспективи:

розвиток цифрової грамотності змалку;

підготовка дітей до професій майбутнього.

Висновок: STEM-освіта у закладах дошкільної освіти є ефективним інструментом формування навичок XXI століття. Її впровадження забезпечує розвиток критичного мислення, креативності, дослідницьких та комунікативних умінь. Досвід показує, що STEM можна успішно інтегрувати

вже у молодших групах ЗДО, а продовження цієї роботи у середньому та старшому дошкільному віці відкриває нові перспективи.

STEM-підхід має стати невід’ємною складовою інноваційної діяльності дошкільної освіти в Україні, сприяючи реалізації концепції НУШ і готуючи дітей до життя у світі майбутнього.

Список використаних джерел та літератури

1. Атаманчук П. С. STEM-освіта як інноваційний напрям у сучасній педагогіці // Освіта України. – 2022. – № 4. – С. 12–15.
2. Биков В. Ю. Сучасні тенденції розвитку STEM-освіти // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2021. – № 3. – С. 5–9.
3. Гончаренко С. Упровадження STEM-підходу в навчальний процес // Педагогічна думка. – 2021. – № 2. – С. 30–33.
4. Деркач М. П. Моделювання STEM-уроків у закладах дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2022. – № 5. – С. 15–19.
5. Kazantseva Yu. P. Застосування цифрових технологій у STEM-освіті // Інформаційний простір. – 2022. – № 7. – С. 15–20.
6. Papert S. Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas. – Basic Books, 1980.
7. Лакіза А. І. STEM для дошкільнят: граємо, досліджуємо, творимо. Навчально-методичний посібник. – Шепетівка, 2025. – 65 с.

Людмила Шкляр,
голова спеціалістка
управління освіти виконавчого комітету
Славутської міської ради

Пізнавати і розуміти себе: метапізнання як основа сучасної STEAM-освіти

У статті розглянуто сутність поняття *метапізнання* як ключового елемента сучасної STEAM-освіти. Обґрунтовано значення самопізнання та рефлексії у формуванні свідомої, творчої, саморегульованої особистості. Висвітлено основні теоретичні підходи до вивчення метапізнання (Д. Флейвелл, Дж. Вілсон, М. Холодна), окреслено його структуру та роль у розвитку мислення здобувачів освіти. Наголошено, що формування метакогнітивних умінь є важливою умовою підготовки особистості до життя у світі швидких змін і невизначеності.

Ключові слова: метапізнання, мислення, когнітивістика, філософія мислення, STEAM-освіта.

Вступ

STEAM-освіта спрямована на виховання людини, здатної до самостійного мислення, творчості та усвідомленого вибору життєвого шляху. Проте сучасна школа часто зосереджується на засвоєнні знань, не приділяючи належної уваги розвитку здатності розуміти власні пізнавальні процеси.

У добу метамодерну випускник закладу освіти повинен не лише володіти фактологічними знаннями, а й усвідомлювати, як він мислить, навчається і приймає рішення. Саме тому метапізнання – тобто знання про власне мислення і здатність його контролювати – набуває особливого значення у сучасній освіті.

Теоретичні засади метапізнання

Поняття *metacognition* запровадив американський когнітивіст Джон Флейвелл у 1976 році. Він визначив його як знання людини про власні пізнавальні процеси та способи їх регулювання. Згідно з його концепцією, метапізнання – це «пізнання про пізнання», тобто усвідомлення того, як ми сприймаємо, думаємо, запам'ятовуємо і розв'язуємо завдання.

Науковці Д. Норман, У. Найссер, А. Ньюелл, Е. Браун та інші розглядали метапізнання як основу саморегуляції особистості. Усвідомлення власних пізнавальних процесів дає змогу людині коригувати помилки, оцінювати ефективність дій і вдосконалювати способи мислення.

Флейвелл виокремив чотири основні компоненти метапізнання:

Метакогнітивні знання – розуміння власних когнітивних можливостей, особливостей мислення, способів розв'язання завдань.

Метакогнітивний досвід – переживання, що супроводжують процес мислення (інсайти, сумніви, емоції відкриття).

Мета пізнання – усвідомлення того, для чого здійснюється пізнавальна діяльність.

Стратегії контролю і регуляції – планування, моніторинг, оцінювання власних інтелектуальних дій.

Людина народжується з певними властивостями, які формують її пізнавальну сферу, а досвід, отриманий через пізнання, доповнює людину розвиває як похідні властивості, так і нові. Через найпотужніший інструмент

людської природи – дитячу допитливість і знателюбство – ми пізнаємо оточуючий світ предметів і відчуттів, *прагнення знати* допомагає нам досягти світоустрій і його складові. *Пізнавальна діяльність* – ключовий чинник розвитку особистості, вона забезпечує розширення уявлень людини про світ, про її місце і можливості в світі, формує світогляд, картину світу та способи життєвого орієнтування, а головне – дарує *досвід*.

Пізнання у філософії та психології визначається як специфічна діяльність, орієнтована на отримання знань про світ.

Одна з головних ознак людської діяльності – *свідома діяльність, усвідомлення власних дій*. Саморегуляція пізнання трансформує безладну пізнавальну активність в усвідомлену, організовану та певним чином структуровану діяльність особистості.

Усвідомлення є найважливішою характеристикою суб'єкта мислення. Усвідомлення – це розуміння себе як суб'єкта мислення, а також такі когнітивні особливості як диференціація «своїх» та «чужих» думок, усвідомлення свого ставлення до проблеми та мотивів діяльності [3].

Подальший розвиток концепції

Ідеї Флейвелла розвинули його послідовники.

Джон Вілсон виокремив три складові метапізнання: метакогнітивну обізнаність (знання про себе як мислячого суб'єкта), метакогнітивну оцінку (рефлексивне судження про власні можливості) і метакогнітивну регуляцію (уміння керувати власними діями).

Марина Холодна визначає чотири типи ментальних структур метакогнітивного досвіду – мимовільний і довільний інтелектуальний контроль, метакогнітивну обізнаність та відкриту пізнавальну позицію.

У сучасній когнітивістиці метапізнання тлумачиться як прояв суб'єктної позиції людини у пізнавальній діяльності, що забезпечує усвідомлення, організацію і контроль власного мислення.

Метапізнання у контексті STEAM-освіти

STEAM-освіта, поєднуючи науку, технології, інженерію, мистецтво і математику, розвиває в учнів критичне, аналітичне й творче мислення. Однак без сформованих метакогнітивних умінь ці якості залишаються фрагментарними.

Формування метапізнання в освітньому процесі дозволяє здобувачам освіти:

усвідомлювати власні сильні та слабкі сторони;

прогнозувати результати діяльності;

оцінювати ефективність навчальних стратегій;

розвивати здатність до самоаналізу і саморегуляції.

З дитинства важливо формувати у дитини інтерес до власних мисленнєвих процесів, стимулювати допитливість, самоспостереження, критичність і гнучкість мислення. Педагогічне середовище, яке підтримує самопізнання, створює умови для глибшого осягнення світу і самого себе.

Інструменти та методи розвитку метапізнання

Основними інструментами метапізнання є:

допитливість – рушійна сила будь-якого пізнання;

скепсис – критичне ставлення до власних суджень;

рефлексія – внутрішнє усвідомлення ходу мислення;

інтроспекція – спостереження за власними розумовими і поведінковими процесами.

Для розвитку метакогнітивної компетентності ефективними є такі методи:

усвідомлене планування навчальної діяльності;

рефлексивні щоденники або карти мислення;

аналіз власних помилок;

спільне обговорення способів розв'язання задач;

творчі проекти, що потребують саморефлексії.

Висновки

Метапізнання – це основа розвитку свідомого, самостійного і творчого мислення, без якого неможливе ефективне навчання у STEAM-середовищі.

Розвиток метакогнітивних умінь формує особистість, здатну до саморегуляції, критичного аналізу, відповідального прийняття рішень.

Система освіти, яка підтримує самопізнання, забезпечує формування мислячої особистості – суб'єкта власного пізнання, діяльності і життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Wilson J. Defining Metacognition: A Step towards recognizing metacognition as a worthwhile part of the curriculum // paper presented at the AARE Conference. – Melbourne.1999.-250.
2. Андерсон Дж. Когнитивная психология / Джон Андерсон ; [пер. с англ. С.Комарова]. – СПб.: Питер, 2002. – 496 с. – (Серия «Мастера психологии»).
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. – Київ: Мала академія наук України, 2017. – 238.

Галина Якимчук,
вчителька біології Славутської гімназії №5
Славутської міської ради

STEM-освіта на уроках біології: сучасні підходи та перспективи впровадження

У статті здійснено комплексний аналіз впровадження STEM-освіти на уроках біології в контексті трансформації природничої освіти. Розглянуто концептуальні засади інтеграції науки, технологій, інженерії та математики у біологічній освіті, систематизовано ефективні методики та інноваційні технології STEM-навчання. Проаналізовано результати емпіричних досліджень, що демонструють позитивний вплив STEM-підходу на академічну успішність учнів. У статті представлено практичні кейси впровадження STEM-проектів у біологічній загальній освіті, включаючи молекулярно-біологічні технології, біоінформатику та екологічне моделювання. Окреслено виклики та перспективи розвитку STEM-освіти в українському освітньому контексті.

Ключові слова: STEM-освіта, викладання біології, інтегроване навчання, проєктна діяльність, біотехнології, цифрові інструменти, природнича освіта.

Вступ. Сучасна біологічна освіта переживає трансформаційний період, зумовлений необхідністю формування у здобувачів освіти компетентностей двадцять першого століття. STEM-освіта як інтегрований підхід до викладання природничих наук, технологій, інженерії та математики стала одним з

пріоритетів розвитку освітньої галузі в Україні та світі. Про це свідчить ухвалення Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку природничо-математичної освіти, що визначає стратегічні напрями модернізації освітнього процесу до двох тисяч двадцять сьомого року [1]. Ця концепція наголошує на критичній важливості переходу від традиційної предметоцентричної моделі навчання до інтегрованого міждисциплінарного підходу, що відповідає вимогам інноваційної економіки та глобальним освітнім трендам [2]. Актуальність впровадження STEM-підходів на уроках біології зумовлена низкою взаємопов'язаних факторів, що визначають сучасний стан природничої освіти.

Метою цієї статті є комплексне висвітлення сучасного стану STEM-освіти на уроках біології, систематизація науково обґрунтованих методик впровадження, узагальнення результатів емпіричних досліджень та окреслення перспектив розвитку в українському освітньому контексті.

Виклад основного матеріалу. Сучасна біологічна наука трансформувалася у високотехнологічну міждисциплінарну науку, що активно використовує складні математичні моделі для аналізу популяційної динаміки, інженерне проектування у синтетичній біології та біотехнологіях, а також потужні обчислювальні методи біоінформатики для геномного аналізу [3]. Традиційні методи викладання біології, що базуються переважно на репродуктивному засвоєнні фактологічної інформації, часто не забезпечують розвитку критичного мислення, навичок наукового дослідження та здатності застосовувати біологічні знання для розв'язання реальних проблем [4]. Інтеграція біології з іншими STEM-дисциплінами безпосередньо відповідає запитам ринку праці, де спостерігається стійке зростання потреби у фахівцях біотехнологічної, фармацевтичної, агропромислової та екологічної галузей, здатних до міждисциплінарної співпраці [5]. Міжнародні емпіричні дослідження останніх років надають вагомі докази ефективності STEM-освіти для покращення результатів навчання природничих дисциплін. Систематичний огляд та мета-аналіз шістдесяти шести експериментальних досліджень,

проведений у дві тисячі двадцять п'ятому році, продемонстрував, що STEM-підхід має статистично значущий помірний позитивний вплив на академічну успішність учнів із розміром ефекту 0.46 при рівні значущості менше 0.001 [6].

Особливо важливим є те, що найбільш виражений ефект спостерігається у середній школі з розміром ефекту 0.58 та при повній інтеграції всіх чотирьох компонентів STEM із розміром ефекту 1.09, що свідчить про принципове значення саме комплексного інтегрованого підходу [6]. Дослідження також виявило, що учні, які навчаються за STEM-програмами, демонструють академічні досягнення, що перевищують результати семидесяти відсотків їхніх однолітків, які навчаються традиційними методами [7]. Водночас мета-аналіз виявив, що ймовірність академічної неуспішності при традиційному підході до викладання природничих наук у півтора рази вища порівняно зі STEM-підходом [8]. Незважаючи на накопичену міжнародну доказову базу ефективності STEM-освіти, в українському контексті залишається недостатньо дослідженою специфіка впровадження STEM-підходів саме на уроках біології. Існує потреба у систематизації ефективних методик, аналізі досвіду пілотних проєктів та розробці рекомендацій щодо адаптації міжнародних практик до особливостей національної освітньої системи. Концептуальні засади STEM-освіти у викладанні біології. STEM-освіта являє собою педагогічний підхід, що інтегрує чотири взаємопов'язані дисципліни для формування цілісного розуміння природничо-наукової картини світу та розвитку компетентностей, необхідних для успішної діяльності в сучасному технологічному суспільстві. У контексті біологічної освіти інтеграція реалізується через вивчення живих систем із застосуванням наукового методу, математичного моделювання біологічних процесів, інженерного проєктування біотехнологічних рішень та використання цифрових технологій для збору, обробки й візуалізації біологічних даних [9].

Ключовими принципами STEM-освіти на уроках біології є міждисциплінарна інтеграція, що передбачає органічне поєднання біологічних концепцій із математичними розрахунками, фізичними законами та хімічними

процесами; проблемно-орієнтоване навчання, за якого учні розв'язують автентичні біологічні проблеми реального світу; проєктна діяльність, що дозволяє здобувачам освіти здійснювати повний цикл наукового дослідження від формулювання гіпотези до презентації результатів; розвиток критичного мислення через аналіз наукових даних, оцінку достовірності джерел інформації та формулювання обґрунтованих висновків; формування дослідницьких компетентностей шляхом залучення до автентичної наукової практики [10]. Інституційна підтримка впровадження цих принципів в Україні здійснюється через діяльність Інституту модернізації змісту освіти, що розробляє методичні рекомендації, навчальні програми та проводить підвищення кваліфікації педагогів у сфері STEM-освіти [2]. Типологія інтеграції STEM-компонентів у біологічній освіті характеризується різними рівнями складності та глибини міждисциплінарних зв'язків. На базовому рівні здійснюється часткова інтеграція, коли біологічний зміст доповнюється елементами інших STEM-дисциплін, наприклад, використання математичних формул для розрахунку концентрації розчинів у лабораторних роботах або застосування цифрових мікроскопів для спостереження клітинних структур. На проміжному рівні реалізується тематична інтеграція, за якої навчальні теми розробляються навколо комплексних біологічних проблем, що вимагають залучення всіх STEM-компонентів, як-от проєктування та конструювання моделей екосистем із використанням датчиків для моніторингу параметрів середовища та математичного аналізу зібраних даних. На найвищому рівні досягається повна інтеграція, коли стираються межі між дисциплінами і навчання організовується навколо комплексних реальних проблем, що вимагають синтезу знань та методів усіх STEM-галузей, як-от розробка біотехнологічного стартапу або проведення довгострокового екологічного дослідження з використанням біоінформатичного аналізу [11].

Педагогічна ефективність STEM-підходу в біологічній освіті пояснюється низкою психолого-педагогічних механізмів. Конструктивістська теорія навчання, що лежить в основі STEM-освіти, постулює, що знання

конструюються учнями активно через власний досвід, а не пасивно передаються від учителя [12]. Теорія ситуативного навчання підкреслює важливість автентичного контексту, в якому відбувається навчання, що досягається через розв'язання реальних біологічних проблем [13]. Концепція когнітивного навантаження пояснює, чому інтегроване представлення взаємопов'язаної інформації з різних STEM-дисциплін може бути більш ефективним, ніж фрагментоване вивчення ізольованих фактів, оскільки це зменшує необхідність самостійної інтеграції знань учнями [14]. Дослідження нейронауки підтверджують, що активне навчання через практичну діяльність, що є характерним для STEM-підходу, сприяє формуванню міцніших нейронних зв'язків порівняно з пасивним сприйняттям інформації [15].

Методики впровадження STEM-підходів на уроках біології. Проектно-орієнтоване навчання становить один із найбільш ефективних методів реалізації STEM-підходу у біологічній освіті, що підтверджується численними емпіричними дослідженнями. За цією методикою учні працюють над розробкою комплексних проектів протягом тривалого періоду, що передбачає формулювання дослідницького питання, планування експерименту, збір та аналіз даних, формулювання висновків та презентацію результатів. Дослідження впливу проектно-орієнтованої програми з синтетичної біології на старшокласників продемонструвало статистично значущі покращення у формуванні наукової ідентичності та компетентностей, причому дев'яносто один відсоток учасників рекомендували програму іншим [16]. Типові біологічні STEM-проекти включають розробку рішень для локальних екологічних проблем, проектування пристроїв для моніторингу якості води, створення моделей для прогнозування поширення інвазивних видів або біоінформатичний аналіз генетичних послідовностей. Дослідницька діяльність учнів із застосуванням сучасних біотехнологічних методів представляє особливо перспективний напрям STEM-освіти, що дозволяє здобувачам освіти долучитися до автентичної наукової практики. Метод ДНК-баркодингу, що передбачає ідентифікацію організмів за короткими стандартизованими

фрагментами ДНК, успішно впроваджується в освітніх закладах різних рівнів і демонструє значний освітній потенціал [17]. П'ять детально документованих кейсів використання ДНК-баркодингу в освітньому контексті показали, що цей метод не лише формує практичні навички молекулярної біології, а й розвиває розуміння філогенетичних зв'язків, критичне мислення щодо якості даних та навички роботи з біоінформатичними базами даних [17]. Глобальна освітня ініціатива з ДНК-баркодингу залучила понад шістьдесят вісім тисяч учнів, які зібрали та проаналізували ДНК понад 6500 видів організмів, демонструючи масштабність та реальну наукову цінність учнівських досліджень [17].

Революційні технології редагування геному, зокрема система CRISPR-Cas9, стають дедалі доступнішими для освітнього застосування завдяки розробці спеціалізованих навчальних наборів. Дослідники створили економічний навчальний набір для експериментів з CRISPR, вартість якого становить лише два долари на одного учня, що робить передові біотехнології доступними навіть для закладів освіти з обмеженими ресурсами [18]. Цей набір дозволяє учням проводити справжнє редагування генів бактерій, спостерігати результати своєї роботи та розуміти принципи генної інженерії на практичному рівні, що формує глибше розуміння молекулярних основ спадковості порівняно з теоретичним вивченням [18]. Впровадження таких технологій у шкільну біологічну освіту не лише розвиває практичні навички, а й стимулює етичні дискусії про застосування генних технологій, формуючи відповідальне ставлення до біотехнологічних інновацій. Цифрові інструменти та платформи відіграють ключову роль у трансформації біологічної освіти відповідно до принципів STEM. Біоінформатичні бази даних, такі як GenBank, Protein Data Bank та BLAST, надають учням доступ до реальних наукових даних і дозволяють проводити автентичні дослідження порівняльної геноміки, еволюційної біології та молекулярного моделювання [19]. Програмне забезпечення для статистичного аналізу біологічних даних, включаючи R, Python з бібліотеками для біоінформатики та спеціалізовані пакети для екологічного моделювання, формує компетентності у обробці великих обсягів

даних та кількісному аналізі біологічних процесів [20]. Платформи віртуальних лабораторій, що моделюють біологічні експерименти від молекулярного рівня до екосистемного, надають можливості для дослідницької діяльності в умовах обмеженого доступу до лабораторій або при роботі з небезпечними організмами чи речовинами [21].

Інтеграція математичного моделювання у вивчення біологічних систем представляє особливо важливий аспект STEM-освіти, що формує розуміння кількісних закономірностей живих систем. Моделювання популяційної динаміки з використанням диференціальних рівнянь, як-от моделі Лотки-Вольтерри для взаємодії хижака-жертва, дозволяє учням досліджувати складні екологічні процеси, прогнозувати зміни чисельності популяцій та аналізувати вплив різних факторів на стійкість екосистем. Застосування теорії графів для аналізу харчових мереж формує розуміння структури та стійкості екологічних співтовариств [22]. Статистичний аналіз біологічних даних, включаючи дисперсійний аналіз, регресійне моделювання та кластеризацію, розвиває критичне мислення щодо достовірності наукових висновків та обмежень дослідницьких методів. Математичне моделювання епідеміологічних процесів, що набуло особливої актуальності в контексті пандемії COVID-19, демонструє практичне застосування математики для розуміння та прогнозування поширення інфекційних захворювань. Ефективність STEM-освіти: результати емпіричних досліджень. Систематичний аналіз ефективності STEM-освіти базується на численних мета-аналізах та оглядах емпіричних досліджень останніх років. Всебічний мета-аналіз шістдесяти шести експериментальних досліджень, що охопив понад п'ятнадцять тисяч учнів, виявив загальний помірний позитивний ефект STEM-освіти на результати навчання з розміром ефекту 0.46 [6]. Критично важливим є те, що ефективність STEM-підходу варіюється залежно від кількох модераторів, що має безпосереднє значення для розробки освітніх стратегій. Аналіз рівня освіти виявив, що найбільший ефект спостерігається у середній школі з розміром ефекту 0.58, тоді як у початковій школі розмір ефекту становить 0.38, а у старшій школі 0.42.

Це може пояснюватися тим, що учні середньої школи мають достатню когнітивну зрілість для абстрактного мислення, необхідного для STEM-інтеграції, але водночас ще не перевантажені підготовкою до стандартизованих іспитів, що часто обмежує інноваційні підходи у старшій школі. Особливо значущим є виявлення того факту, що рівень інтеграції STEM-компонентів критично впливає на ефективність навчання. Дослідження розрізняє три рівні інтеграції: часткову інтеграцію, де використовується лише два компоненти STEM з розміром ефекту 0.28; комбіновану інтеграцію з трьома компонентами та розміром ефекту 0.38; та повну інтеграцію всіх чотирьох компонентів із розміром ефекту 1.09 [6]. Ці дані однозначно вказують на те, що справжня освітня цінність STEM-підходу реалізується саме при комплексній інтеграції науки, технологій, інженерії та математики, а не при фрагментарному їх використанні. Практичні імплікації цього висновку полягають у необхідності системного підходу до розробки STEM-програм, що забезпечують органічне поєднання всіх компонентів навколо значущих біологічних проблем.

Практичні кейси впровадження STEM-освіти в біологічній освіті. Міжнародний досвід демонструє численні успішні моделі інтеграції STEM-підходів у біологічну освіту. Програма BioBuilder Educational Foundation реалізує проєктно-орієнтоване навчання синтетичній біології для старшокласників, що включає роботу з реальними біотехнологічними проблемами, використання методів генної інженерії та співпрацю з науковими лабораторіями [16]. Дослідження ефективності цієї програми виявило статистично значущі позитивні зміни у науковій ідентичності учасників, їхній впевненості у власних дослідницьких здібностях та розумінні природи наукової діяльності, причому дев'яносто один відсоток учасників рекомендували програму іншим [16]. Ключовими елементами успіху програми є автентичність дослідницьких завдань, можливість працювати з передовими технологіями та підтримка з боку професійних біологів-дослідників. Освітня ініціатива з ДНК-баркодингу організмів представляє ще один приклад масштабного впровадження STEM-підходу у біологічну освіту через залучення учнів до

реальних наукових досліджень біорізноманіття [17]. П'ять детально задокументованих кейсів демонструють різноманітні моделі реалізації цього підходу від однотижневих інтенсивних програм до довгострокових проєктів, інтегрованих у навчальний план. Учні збирають зразки організмів у локальних екосистемах, виділяють ДНК, ампліфікують стандартні баркодні фрагменти методом полімеразної ланцюгової реакції, секвенують їх та порівнюють з міжнародними базами даних для ідентифікації видів [17]. Цей процес не лише формує практичні навички молекулярної біології та біоінформатики, а й дозволяє учням робити реальний внесок у науку через виявлення невідомих видів або заповнення прогалів у базах даних. Глобальна мережа ДНК-баркодингу налічує понад 68000 учнів, які зібрали та проаналізували зразки понад 6500 видів [17].

В українському контексті розвиваються пілотні STEM-проєкти, що адаптують міжнародний досвід до специфіки національної освітньої системи. Інститут модернізації змісту освіти координує впровадження STEM-освіти через розробку модельних навчальних програм, створення мережі STEM-центрів та організацію підвищення кваліфікації педагогів [2]. Концепція розвитку природничо-математичної освіти визначає конкретні цілі, що включають оновлення змісту навчальних програм з природничих предметів з урахуванням принципів STEM-інтеграції, створення сучасної матеріально-технічної бази для проведення дослідницької діяльності учнів, розробку системи мотивації педагогів до впровадження інноваційних методик та формування партнерств між закладами освіти та науковими установами для забезпечення доступу учнів до сучасного обладнання та експертної підтримки [1]. Реалізація цих заходів створює системну основу для масштабування STEM-підходів у біологічній освіті. Екологічні STEM-проєкти представляють особливо актуальний напрям інтеграції природничих наук, технологій та математики через розв'язання реальних проблем довкілля. Учні можуть проектувати та конструювати автономні станції моніторингу якості повітря та води з використанням датчиків та мікроконтролерів, збирати дані протягом

тривалого періоду, аналізувати їх за допомогою статистичних методів та розробляти рекомендації для покращення екологічної ситуації. Такі проекти органічно поєднують біологічні знання про екосистеми та вплив забруднення на живі організми, технологічні навички роботи з цифровими датчиками та системами збору даних, інженерне проектування пристроїв моніторингу та математичний аналіз часових рядів даних. Крім формування STEM-компетентностей, екологічні проекти розвивають екологічну свідомість та відповідальне ставлення до довкілля.

Матеріально-технічне забезпечення STEM-освіти становить другий значний виклик, особливо для закладів освіти в сільській місцевості та малих містах. Сучасні біологічні дослідження вимагають доступу до обладнання, що традиційно є недоступним для шкільних лабораторій, включаючи термоциклери для полімеразної ланцюгової реакції, електрофоретичне обладнання, цифрові мікроскопи високої роздільної здатності, датчики для екологічного моніторингу та комп'ютери з відповідним програмним забезпеченням для біоінформатичного аналізу. Водночас розробка економічних альтернатив, як-от створення навчального набору для експериментів з CRISPR вартістю лише два долари на учня [18], демонструє можливості демократизації доступу до передових технологій. Додатковими стратегіями можуть бути створення регіональних STEM-центрів з сучасним обладнанням, до якого мають доступ учні з різних закладів освіти; розвиток партнерств між школами та університетськими лабораторіями; використання віртуальних лабораторій для моделювання експериментів, що неможливо провести в шкільних умовах.

Висновки. Проведений аналіз сучасного стану STEM-освіти на уроках біології дозволяє сформулювати низку обґрунтованих висновків щодо ефективності, особливостей та перспектив цього підходу. Емпіричні дослідження однозначно підтверджують статистично значущий позитивний вплив STEM-інтеграції на результати навчання біології з розміром ефекту від помірному до великого, причому найбільша ефективність досягається при повній інтеграції всіх чотирьох компонентів та реалізації проектно-

орієнтованих методів активного навчання. Учні, що навчаються за STEM-програмами, демонструють не лише кращі академічні результати, а й вищу мотивацію до вивчення природничих наук, розвиненіші дослідницькі компетентності та більшу ймовірність вибору природничих або технічних спеціальностей для подальшої освіти та професійної діяльності. STEM-підхід трансформує біологічну освіту від традиційно описової дисципліни, що зосереджена на запам'ятовуванні фактів, до інтегрованої науки, що активно використовує математичне моделювання, сучасні технології та інженерне проектування для дослідження живих систем. Ця трансформація відповідає сучасному стану біологічної науки, що дедалі більше спирається на біоінформатичні методи, кількісний аналіз великих даних та міждисциплінарну співпрацю. Впровадження в освітню практику методів ДНК-баркодингу, редагування генів за допомогою CRISPR, біоінформатичного аналізу геномних даних та екологічного моделювання не лише формує практичні навички роботи з передовими технологіями, а й розвиває наукове мислення, критичну оцінку доказів та здатність використовувати біологічні знання для розв'язання реальних проблем.

В українському контексті створено системну основу для масштабного впровадження STEM-освіти через ухвалення відповідної концепції розвитку природничо-математичної освіти, діяльність Інституту модернізації змісту освіти та формування мережі STEM-центрів. Водночас реалізація амбітних цілей стикається з викликами недостатньої підготовки педагогічних кадрів до інтегрованого викладання, обмеженого матеріально-технічного забезпечення та необхідності трансформації організаційних структур освітнього процесу.

Подолання цих викликів вимагає системних змін, що включають модернізацію програм підготовки та підвищення кваліфікації вчителів біології з включенням компонентів біоінформатики, математичного моделювання та методики проектно-орієнтованого навчання; забезпечення закладів освіти сучасним обладнанням через створення регіональних STEM-центрів та партнерства з науковими установами; реформування систем оцінювання з

орієнтацією на компетентності, а не лише на знання фактів. Перспективи подальшого розвитку STEM-освіти у викладанні біології пов'язані з кількома взаємопов'язаними напрямками. Інтеграція штучного інтелекту та машинного навчання у біологічну освіту відкриває нові можливості для аналізу складних біологічних систем, прогнозування властивостей білків на основі їхніх послідовностей та класифікації організмів за зображеннями. Розвиток громадської науки через залучення учнів до реальних наукових проєктів із моніторингу біорізноманіття, фенологічних спостережень та аналізу екологічних даних створює можливості для масштабних досліджень, що були б неможливими лише силами професійних вчених. Віртуальна та доповнена реальність надають інструменти для візуалізації та дослідження біологічних процесів на рівнях організації від молекулярного до екосистемного, що недоступні для безпосереднього спостереження. Реалізація потенціалу вимагає продовження досліджень ефективності різних підходів до STEM-інтеграції в біологічній освіті, систематичного обміну досвідом між педагогами та дослідниками і послідовної підтримки інновацій на всіх рівнях освітньої системи.

Список використаних джерел та літератури

1. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 5 серпня 2020 р. № 960-р «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Інститут модернізації змісту освіти. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/> (дата звернення: 08.10.2025).
3. Alberts B. Molecular Biology of the Cell. 7th ed. New York: W.W. Norton & Company, 2022. 1552 p. URL: <https://dokumen.pub/molecular-biology-of-the-cell-seventh-edition-2022-7nbsped-9780393884821-9780393884630.html> (дата звернення: 09.10.2025).
4. National Research Council. A Framework for K-12 Science Education: Practices, Crosscutting Concepts, and Core Ideas. Washington, DC: The National Academies Press, 2012. 400 p. DOI: <https://doi.org/10.17226/13165>
5. Xue Y., Larson R. C. STEM crisis or STEM surplus? Yes and yes. Monthly Labor Review. 2015. May. DOI: <https://doi.org/10.21916/mlr.2015.14>
6. Chen X., Li H., Wang Q., Huang Y. Systematic review and meta-analysis of the impact of STEM education on students learning outcomes. Frontiers in Psychology. 2025. Vol. 16. Article 1579474. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1579474>
7. Li Y., Schoenfeld A. H., diSessa A. A., et al. On the quality of evidence in education research. Educational Researcher. 2023. Vol. 52, No. 8. P. 493–501. DOI: <https://doi.org/10.3102/0013189X231196523>
8. Freeman S., Eddy S. L., McDonough M., et al. Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2014. Vol. 111, No. 23. P. 8410–8415. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1319030111>
9. Sanders M. E. STEM, STEM Education, STEMmania. The Technology Teacher. 2009. Vol. 68, No. 4. P. 20–26. URL: https://www.researchgate.net/publication/237748408_STEM_STEM_education_STEMmania (дата звернення: 09.10.2025).

Інна Шевчук, учителька початкових класів,
Славутської гімназії "Успіх"
Славутської міської ради
Наталія Соколова, учителька початкових класів,
Славутська гімназія "Успіх"
Славутської міської ради

Світ STEM. Відкривай! Твори! Досліджуй!

У статті розкрито досвід упровадження елементів STEM-освіти в освітній процес початкової школи. Висвітлено актуальність інтеграції STEM-підходів у контексті реалізації Концепції Нової української школи, окреслено методичні засади, принципи діяльнісного підходу та форми організації навчання. Подано приклади реалізованих проєктів, що сприяють формуванню ключових компетентностей молодших школярів, розвитку дослідницьких умінь, критичного мислення та креативності. Наголошено на важливості партнерства між учителем, учнем і батьками як чинника ефективного впровадження STEM-освіти в початковій ланці.

Ключові слова: STEM-освіта, Нова українська школа, компетентнісний підхід, дослідницька діяльність, інтегроване навчання, педагогічний досвід.

Вступ

Сучасний етап розвитку освіти вимагає оновлення змісту, форм і методів навчання. Перед педагогами стоїть завдання – формувати в учнів ключові компетентності, необхідні для життя в динамічному світі. Одним із ефективних засобів реалізації цього завдання є STEM-освіта, яка поєднує природничі науки, технології, інженерію та математику в єдиний інтегрований процес навчання.

STEM-підхід перетворює клас на лабораторію, а учня – на активного дослідника. Це не лише спосіб навчання, а й філософія розвитку критичного мислення, креативності та самостійності в прийнятті рішень.

Актуальність упровадження STEM у початковій школі

Реформа Нової української школи передбачає створення освітнього середовища, що сприяє саморозвитку та дослідницькій діяльності дітей. STEM-

освіта гармонійно поєднує ці принципи, роблячи навчання цікавим, практично спрямованим і компетентнісно зорієнтованим.

Нормативне підґрунтя реалізації STEM-підходів становлять:

Державний стандарт початкової освіти;

Типові освітні програми НУШ;

Методичні рекомендації МОН України.

Усі вони визначають принципи інтегрованого навчання, орієнтованого на розвиток пізнавальної активності та практичного мислення учнів.

Метою упровадження STEM-освіти є створення умов для розвитку в молодших школярів дослідницьких і проєктних навичок, інтересу до природничих дисциплін, здатності мислити критично й працювати в команді.

Основними завданнями є формування в учнів інтересу до науки й техніки, розвиток уміння бачити проблему та шукати нестандартні шляхи її вирішення, оволодіння основами дослідницької діяльності, виховання наполегливості, допитливості, ініціативності, розвиток навичок самооцінки, рефлексії та відповідальності за результат.

Діяльність вчителів має бути спрямована на створення освітнього простору, де дитина має змогу експериментувати, досліджувати й творити. Роботу слід розпочинати з окремих уроків-досліджень і поступово перетворювати в систему міжпредметних STEM-проєктів.

STEM-освіта може бути ефективно впроваджена навіть у початковій ланці, якщо вчитель виступає не лише джерелом знань, а справжнім модератором дитячої пізнавальної діяльності, наставником і партнером у спільному пошуку рішень. Саме через практичну діяльність, дослідження та експеримент учні природно відкривають для себе світ науки, технологій, інженерії та математики.

Приклади цікавих проєктів у рамках STEM-напряму:

«Солодка небезпека» – учні досліджують вплив цукру на організм і експериментують із корисними альтернативами солодоців.

«Професія дощового черв'яка» – діти спостерігають за життєдіяльністю дощових черв'яків і вивчають їхню роль у родючості ґрунту.

«Як живуть мурахи в умовах формікарію?» – учні досліджують поведінку мурах та організацію їхніх колоній у лабораторних умовах.

«Пан Лимон. Кисла користь» – спостереження за властивостями лимона, кислотністю та його впливом на продукти і здоров'я.

«Вода-мандрівниця» – діти вивчають кругообіг води в природі через спостереження та досліди з водою.

«Така проста сіль або таємниці соляних кристалів» – учні експериментують з кристалізацією солі та вивчають процес утворення кристалів.

«Чому скисає молоко?» – дослідження природних процесів бродіння і впливу мікроорганізмів на молочні продукти.

«Політ «Навігаторів», або галопом по Галактиці» – учні моделюють космічні подорожі та вивчають основи астрономії і інженерії.

«Лайфхаки. Як вони допомагають в щоденному житті?» – діти аналізують корисні прийоми та створюють власні практичні рішення для щоденних задач.

Кожен із цих проєктів об'єднує дітей у команди, спонукає до дослідження, пошуку відповідей і творчої презентації результатів. Завершальним етапом є рефлексія, під час якої учні осмислюють власний досвід, роблять висновки й планують наступні кроки у пізнанні.

Важливою складовою STEM-освіти є реалізація діяльнісного підходу до навчання, коли дитина пізнає світ через практичну дію, експеримент і власний досвід. У процесі роботи учні не лише створюють продукт, а й аналізують результати своєї діяльності, беруть участь у взаємооцінюванні, обговорюють труднощі, відкриття й досягнення. Така форма навчання сприяє формуванню критичного мислення, розвитку відповідальності, ініціативності та вмінню вчитися на власних успіхах і помилках.

Однією з ключових умов успішного впровадження STEM-освіти є партнерство між учителем, учнем і батьками. Саме така співпраця забезпечує єдність вимог і спільність цілей, сприяє підтримці дослідницької активності дітей не лише в школі, а й удома. Залучення батьків до освітнього процесу допомагає створювати сприятливе середовище для розвитку дитячої

допитливості – організуються спільні заходи, виставки, STEM-фестивалі, міні-лабораторії, де кожен має можливість проявити себе.

Такий формат взаємодії формує цілісну освітню екосистему, у якій учитель є наставником і координатором, учень – активним дослідником, а батьки–надійними партнерами та мотиваторами. Разом вони створюють простір довіри, підтримки й натхнення, що є запорукою сталого розвитку та успіху STEM-освіти в початковій школі.

Висновки

STEM-освіта – це не просто сучасний підхід до навчання, а філософія нової школи, у центрі якої – дитина-дослідник, що мислить, творить і діє. Її впровадження у початковій школі відкриває широкі можливості для розвитку ключових компетентностей, формування цілісного світогляду та практичних умінь, необхідних у XXI столітті.

Реалізація STEM-проектів допомагає дітям відчувати себе творцями, які не бояться експериментувати, ставити запитання й шукати власні відповіді. Саме через діяльність, партнерство та дослідницький підхід формується нова генерація учнів – упевнених, відповідальних, креативних і відкритих до пізнання.

Сьогодні надзвичайно важливо, щоб учитель був натхненником і наставником, який допомагає кожній дитині побачити свої сили, розкрити потенціал і знайти радість у процесі навчання. Адже світ STEM – це світ відкриттів, де кожен крок, навіть найменший, веде до великого зростання.

Отже, впровадження STEM-освіти в початковій школі – це інвестиція у майбутнє, у дітей, які мислять нестандартно, діють упевнено та змінюють світ навколо себе. Відкривай! Твори! Досліджуй! – саме під цим гаслом народжується освіта, що надихає.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція Нової української школи. — Київ: МОН України, 2016. — 34 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. — Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87.
3. STEM-освіта: стан, проблеми та перспективи розвитку в Україні: аналітичні матеріали / за ред. О.І. Ляшенко, Н.В. Морзе, О.В. Овчарук. — Київ: ІТЗО, 2020. — 64 с.
4. Морзе Н.В., Гладун М.А. STEM-освіта як ключовий напрям інноваційного розвитку сучасної школи // *Інформаційні технології і засоби навчання*. — 2020. — Т. 76, № 2. — С. 1–15.

5. Кузьменко О.В. STEM-освіта в початковій школі: методичні орієнтири для вчителя // *Початкова школа*. — 2021. — № 9. — С. 12–16.

6. Семенов О.М., Биков В.Ю. Інтеграція STEM-освіти в освітній процес: сучасні виклики та перспективи // *Педагогічний дискурс*. — 2022. — № 33. — С. 47–53.

7. Яценко Т.О. Формування дослідницьких умінь молодших школярів у процесі впровадження STEM-освіти // *Наукові записки НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. — 2021. — Вип. 37. — С. 215–222.

8. «STEM-проекти. Розвиваємо дослідницькі навички в НУШ» - 2024р.- 141с. - <https://drive.google.com/drive/folders/1iXvvossiN3Dh6EAg1pybu5sw7tWGxN1L?usp=sharing>

Антоніна Галас, методистка НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної освіти та закладів загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

Стратегії розвитку наскрізних вмінь в початкових класах

Концепція Нової української школи наголошує, що наскрізні вміння разом із ключовими компетентностями створюють основу для успішної самореалізації здобувача освіти як особистості, громадянина і фахівця. Вміння називають наскрізними, адже вони формуються й розвиваються на всіх освітніх рівнях (початковому, базовому, профільному) та на всіх предметах і інтегрованих курсах і забезпечують учнів універсальними навичками, необхідними для успішного життя в сучасному світі.

Вміння – це готовність людини успішно виконувати певну діяльність, яка ґрунтується на знаннях і навичках. Вміння формуються у процесі виконання учнями різноманітних завдань та залежать від умов навчання, організації освітнього процесу, від індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Структурними компонентами формування наскрізних умінь на уроках в початковій школі є: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

У молодшому шкільному віці когнітивні навички у дітей стають більш структурованими: розвивається логіка, концентрація уваги, абстрактне мислення. Вони вже здатні аналізувати, робити висновки, планувати свої дії. Набуття учнями наскрізних умінь можливе за умови застосування на уроках та у позаурочній діяльності відповідних форм, методів, засобів і технологій, які інтегрують формування ключових компетентностей та розвиток наскрізних вмінь для забезпечення взаємозв'язку навчальних результатів із особистісними якостями і здібностями учнів, необхідними для їхнього життєвого успіху. Ефективними тут є ті форми й види діяльності учнів, які забезпечують їхню постійну залученість, взаємодію, різноманітну інтерактивну комунікацію, творче виконання завдань, дослідження та розв'язання проблем, прийняття рішень тощо. Компетентнісна освіта зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення взаємин, що зумовлюють принципові зміни в організації навчання, яке має спрямування на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань та вмінь учнів.

Сучасна стратегія розвитку освіти вимагає від учителя ґрунтовних психологічних знань та наукового підходу до розкриття потенціалу кожного учня, вміння простежувати динаміку його особистих досягнень в опануванні знань, навички розробляння науково обґрунтованих рекомендацій щодо поліпшення цього процесу, здійснення психолого-педагогічного моніторингу навчальних досягнень та психічного розвитку учнів.

Одним із ключових завдань початкового рівня освіти є навчання учнів читання з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, вміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту,

висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів.

Читацька грамотність передбачає вміння ефективно використовувати навички читання в різних життєвих ситуаціях.

Читацька грамотність означає здатність розуміти текст — тоді як читацька культура включає глибоке аналізування та сприйняття прочитаного, розвиваючи спроможність бачити світ не лише очима, а й серцем. Культура читання формується завдяки вмінню читати і самому читанню, а також важливою є система цінностей і сприйняття літератури. Культура читання є результатом діалогічного читання та обговорення прочитаного. Читацька культура – це сукупність знань, умінь, навичок, потреб, мотивів, цінностей, пов'язаних із читанням, а також – сприятливе середовище для розвитку читання. Без читацької культури, яка формує стійкий інтерес до читання, читацька грамотність не може розвиватися повноцінно. А без читацької грамотності, яка дає можливість глибоко й осмислено сприймати тексти, читацька культура втрачає свою цінність. Таким чином, читацька культура та читацька грамотність – це дві сторони однієї медалі, які нерозривно пов'язані між собою.

Формуванню визначених умінь як складників читацької компетентності сприятиме застосування на уроках інтерактивних видів діяльності: сюжетних і рольових ігор; ігрових ситуацій та завдань; аналітичного і прогностичного читання («вичерпування смислів»); інсценізації за прочитаним і спостереженнями учнів; швидкого і короткого висловлювання своєї думки або доповнення, завершення речень («Мікрофон», «Займи позицію»); складання тематичних павутинок, асоціативних кущів, сенканів; розв'язування морально-етичних завдань у процесі дискусії; підготовка проєктів та їх презентація; дослідницькі завдання (інтерв'ю, літературна експедиція, віртуальна мандрівка тощо); рефлексивних суджень учнів щодо процесу і результатів своєї діяльності.

У новій українській школі змінились не самі методи, а стратегії їх використання, позиції педагога і дітей у процесі їхнього застосування. Доволі ефективними для розвитку читацької компетентності є стратегії критичного читання.

«Кероване читання (читання з передбаченням)» стимулює в учнів читацьку активність та формує навички аналізувати даний текст.

Перед читанням слід поділити текст на частини. Під час розподілу зважте, що кожна частина тексту має закінчуватися несподіваним поворотом сюжету, як у детективному серіалі. Так у дітей виникне бажання дізнатися, що ж буде далі. Попросіть учнів, щоб вони не читали весь текст наперед. Зробіть для цього закладки або роздрукуйте текст на окремих аркушах. Після того, як діти прочитали відповідну частину тексту, вони дають відповіді на запитання, щодо змісту прочитаного, а також роблять передбачення, свої припущення, як розвиватимуться події далі. Прочитавши наступну частину, учні аналізують свої передбачення та події, які відбувалися і з'ясовують, які ж слова в тексті вказували саме на такий розвиток подій. Обговоривши це, учні знову роблять свої припущення, як розвиватимуться події в наступній частині.

Етапи уроку під час використання стратегії: актуалізація, усвідомлення змісту і рефлексія схожі на структури в структурі. Тобто мають не лінійний, а циклічний характер. Актуалізація на етапі читання першої частини тексту призводить до усвідомлення змісту цієї частини, а потім рефлексія. У свою чергу рефлексія формує нові запитання, тобто нову актуалізацію вже другої частини тексту. І так повторюється доки учні не дочитають текст до кінця.

Як ділити текст на частини? Не існує правильних чи неправильних місць поділу. Знайдіть у тексті місця, які могли б викликати інтерес до подальших подій. Текст не є розділеним раз і назавжди. Якщо стає зрозуміло, що інша схема поділу стає краща, перерозподіліть текст. Не потрібно ділити текст на багато маленьких частин, важливо, щоб лінія поділу частин викликала цікавість в учнів до розкриття сюжету.

Інтенсивне читання

Під час інтенсивного читання важливим є фокусування на кожній деталі з тексту, нових словах, граматичних структурах або практиці вимови. Щоб отримати загальне розуміння тексту, слід зупинитись лише на тих деталях, що мають певне значення. Перш, ніж почати читати, спершу потрібно прочитати заголовки, таблиці, зображення, виділені слова та речення. Це допоможе сформуванню ідеї та розуміння майбутнього тексту. Запропонуйте учням спробувати вгадати значення нового слова, знайшовши підказки в тексті, давши можливість самостійно розшифрувати значення. Учні записують нові слова, за необхідності можуть скористатись словником. Після читання, повертайте їх до списку нових слів та пропонуйте завдання для використання цих слів у своєму мовленні для кращого запам'ятовування.

Екстенсивне читання

Екстенсивне читання передбачає отримання загального розуміння інформації. Фокус зосереджений на тому, щоб просто збагнути повідомлення. Сюди належить читання будь-яких письмових текстів: книжок, блогів, публікацій, листування, коментарів.

Під час читання учні роблять нотатки. Наприклад, ключові ідеї, етапи, поняття або дати. Це допоможе заглибитись у суть тексту. Малюють графіки та схеми, для кращого встановлення зв'язків та запам'ятовування інформації. Якщо виникають питання, їх записують і шукають відповіді згодом. Можна використовувати маркери, якими виділяти ключову інформацію. Запропонуйте написати висновок. Після прочитання запропонуйте учням занотувати вагомні аспекти у вигляді ключових пунктів або переказати суть своїми словами у кількох реченнях (корисно буде також використовувати нову лексику з тексту).

Активне читання

Активне читання-стратегія глибокого розуміння тексту. Цю стратегію використовують, коли читаєш щось, над чим потрібно помислити критично, або щось складне. Активне читання полягає в тому, щоб ставити собі запитання впродовж усього тексту та розмірковувати над цими питаннями. Учні мають співставляти прочитане з попереднім досвідом і знаннями, а також робити

нотатки. Використовуючи цю техніку, читач має бути активно залучений до тексту під час його читання та взаємодіяти з текстом.

«Хорове читання / Читання з однокласником»

Хорове читання – коли вчитель і клас разом читають текст вголос – відволікає увагу читачів, що зазнають труднощів, і заохочує їх до участі. Дослідження показують, що це покращує швидкість читання, розширює словниковий запас і підвищує впевненість учнів.

Пара учнів по черзі читає текст вголос, а потім бере на себе роль слухача. Слухач задає питання, щоб переконатися, що читач розуміє текст. Якщо сильніший читач йде першим, це допомагає читачам, які зазнають труднощів, тому що вони чують важкі слова, перш ніж самі їх прочитають. Згідно з дослідженням, така форма взаємного контролю і опитування покращує швидкість читання.

Здатність висловлювати думки усно та письмово

«Щоденні 5» (Daily 5) –методична система, яка розвиває самостійність, креативність, уміння мислити нестандартно. Ця система складається з п'яти видів діяльності – «читання для себе», «письмо для себе», «читання для когось», «робота зі словами» і «слухання», які діти виконують щодня, під час уроків чи групи подовженого дня.

«Щоденник вражень»

Щоденник вражень - щоденна письмова практика на вибір дитини. Учні самостійно обирають тему для письма, визначають чим писати: олівцем чи фломастером, звичайною кульковою ручкою чи кольоровою. Щоденник – особистий простір, де учень має право вибору і в ньому може писати, як захоче, як уміє, як бажає. Саме під час роботи у щоденнику вражень дитина має зрозуміти, що письмо – це приємна і цікава діяльність, що можна записувати не тільки тексти створені кимось, а те, що хвилює саме її, і робити це так, як вона бачить сама. Якщо діти короткими реченнями висловлюють своє враження, то вони розуміють, що їхні думки, ідеї цінні і варті того, щоб їх записували.

Загальноприйнятих вимог до оформлення щоденника немає. Щоденники не перевіряються.

Критичне та системне мислення

Мозковий штурм – метод генерування ідей, його мета полягає у створенні великої кількості ідей для вирішення певної проблеми або завдання, що допомагає знайти інноваційні рішення та вдосконалити процес прийняття рішень. Методика групового або індивідуального генерування ідей, яка базується на принципі відсутності критики під час висування пропозицій. Це дозволяє учасникам висловлювати найрізноманітніші, навіть на перший погляд незвичні або нереалістичні ідеї. Після етапу генерування всі ідеї аналізуються, відбираються найкращі, і вже потім вони доопрацьовуються. Основні принципи мозкового штурму: відсутність критики: Під час генерування ідей будь-які оцінки, зауваження або критика заборонені. Вільний потік ідей: Учасники можуть висловлювати навіть найабсурдніші ідеї. Кількість важливіша за якість: На початковому етапі важливо створити якомога більше ідей. Комбінування ідей: Можливість поєднувати кілька ідей для створення нових рішень.

Творчість, ініціативність

Стратегія «SCAMPER» допомагає вдосконалювати існуючі продукти чи процеси за допомогою семи запитань:

Substitute (Замінити)

Combine (Поєднати)

Adapt (Адаптувати)

Modify (Модифікувати)

Put to another use (Знайти нове застосування)

Eliminate (Виключити)

Rearrange (Переставити)

Вітагенне навчання

Приєм стартової актуалізації життєвого досвіду учнів (Пряме формулювання запитання «Що ви знаєте про...»); постановка проблемного питання у вигляді опису якоїсь життєвої ситуації; опора на письмові роботи

учнів, у яких вони викладають вітагенні знання з наступним аналізом педагогом ступеня їхньої поінформованості з теми.)

Прийом додаткового конструювання незакінченої освітньої моделі.(«Якби я був автором твору...», «Зустріч з героєм, який найбільше сподобався», «Кілька запитань до автора».)

Прийом тимчасової просторової, змістовної синхронізації освітніх проєкцій (Завдання пошуково-дослідницького характеру, коли учні виступають в ролі істориків, літературознавців, біографів. Підготовка проєктів.)

Прийом вітагенних аналогій в освітніх проєкціях (Розгляд картини, перегляд фільму чи вистави)

Прийом випереджувальної проєкції (Знайти інформацію про..., прочитати розділи..., передивитися кінофільм..., створити презентацію, відеоролик, підготувати інсценізацію уривку з твору, розіграти діалог з автором)

Технологія творчого моделювання ідеальних освітніх об'єктів («Я – режисер», «Я – поет», «Я – герой твору», «Я – журналіст», «Я – художник».)

Висновки

Отже, наскрізні вміння, що є спільними для всіх ключових компетентностей, можна розглядати як навички, якими має володіти людина XXI століття: учитися знати, учитися діяти, учитися бути й учитися жити разом.

«Учитися знати» – це когнітивний вимір. Він передбачає розвиток здатності до концентрації, вирішення проблем, критичного мислення, допитливості, креативності, щоб люди краще розуміли процеси, які відбуваються у світі та інших людей. Когнітивний вимір навчання сприяє набуттю базових навичок: вмінню читати, писати, рахувати, цифровій грамотності (знання інформаційно-комунікаційних ідей і технологій). Когнітивний вимір навчання потрібен для того, щоб розвивати нові навички та набувати нових знань, зокрема уміння вчитися протягом життя.

«Учитися діяти» – це інструментальний вимір. Навчає застосовувати набуті теоретичні знання на практиці в повсякденних контекстах, а також бути

гнучкими до постійно зростаючих вимог ринку праці і технологій, які постійно розвиваються.

«Учитися бути» – це індивідуальний вимір. Розглядає навчання як самореалізацію, розвиток особистісного потенціалу, самоповаги та самоефективності. Навички, набуті в рамках цього виміру, також важливі для життєвої стійкості, самозахисту та запобігання насильству.

«Учитися жити разом» – соціальний вимір, який є підґрунтям для громадянської освіти, заснованої на цінностях демократії, справедливості, поваги до відмінностей, прав людини і соціальних норм.

Орієнтація навчання учнів на розвиток наскрізних вмінь забезпечує баланс між знаннями, вміннями, ставленнями учнів та їхніми реальними життєвими потребами. Інтегрований розвиток наскрізних вмінь виступає індикатором реалізації компетентнісного підходу на рівні практики конкретного освітнього закладу з реалізації завдань НУШ.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Концепція нової української школи
<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Результати дослідження наскрізних умінь учнів початкової школи
https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nova-ukrainska-shkola/2021/Monitorynh/Rezultaty%20doslidzhennya%20naskriznykh%20umin%20uchniv%20pochatkovoyi%20shkol_y_26_02.pdf
4. Посібник «Як заохотити дитину до читання: 50 незвичних способів»
https://znayshov.com/News/Details/posibnyk_Yak_zaokhotyty_dytnu_do_chytannia_50_nezvychnykh_sposobiv_vzh_e_u_vidkrytomu_dostupi
5. Як навчити учнів читати самостійно і працювати з різними текстами – головне з Літньої Академії для вчителів
<https://nus.org.ua/2021/09/19/yak-navchyty-uchniv-chytaty-samostijno-i-pratsyuvaty-z-riznymy-tekstamy-golove-z-litnoyi-akademiyi-bombejno/>
6. Застосування педагогічної технології «Щоденні 5» у роботі над текстом початкової школи (1-2класи)
<file:///C:/Users/%D0%94%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D0%BB%D1%8F/Downloads/294.pdf>
7. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Ключові компетентності та ключові життєві навички в контексті викликів сучасного світу. Матеріали II Міжнародного симпозиуму освіта і здоров'я підростаючого покоління 24–26 квітня 2018 р. С. 13–18.
http://autta.org.ua/files/files/ozpp_v_2_ch_1.pdf#page=14
8. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти / Ю. Романенко, Л. Шкарбан, В. Лещенко ; за ред. О. Осадчої та Ю. Романенко ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2022. 47 с. https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/chyt-gram-06-04-23_organized.pdf

Вадим Денисюк,
учитель фізичної культури
Славутської гімназії №5
Славутської міської ради

Використання сучасних інформаційно-цифрових засобів та інноваційних інструментів в освітньому процесі

У статті актуалізовано проблему використання цифрових технологій у професійній підготовці вчителів до уроків у закладах середньої освіти, адже в умовах модернізації освіти, уведення нових державних освітніх стандартів, оновлення змісту освіти формується соціальне замовлення на професійну підготовку сучасних педагогів, здатних до інноваційної діяльності в умовах інформатизації.

Ключові слова: інформатизація освіти, цифрові технології, цифрова компетентність, професійна підготовка, Нова українська школа, цифрові інструменти, онлайн-платформи, інтерактивні матеріали, штучний інтелект.

Постановка проблеми. З позицій сьогодення затребуваними на ринку праці компетентні, відповідальні та конкурентоспроможні професіонали, які критично мислять з точки зору сьогодення, активно, творчо, професійно активні, компетентно та свідомо використовують інформаційні та цифрові технології у своїй роботі. Це має великий потенціал на ринку праці. Сьогодні цифрові технології популярні в освіті і є інструментом, що робить навчання набагато якіснішим та цікавим.

Питання створення інформаційно-цифрового потенціалу вирішується на державно-правовому рівні та відображено в Законі України «Про вищу освіту» [1], «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» [2], Законі України «Про повну загальну середню освіту» [3]. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті у розділах «цілі, пріоритети та принципи розвитку освіти», «створення та впровадження цифрових технологій навчання» [4, с.5], що гарантують формування інформаційно-цифрових знань учнів, представлена у збірнику наукових праць освітніх спеціальностей, це необхідна потреба, поряд з іншими елементами професійної компетентності

вчителів, підтверджена «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» [2]. Як говориться в Концепції «Нова українська школа», сучасні вчителі не можуть здійснювати освітню діяльність без використання сучасних технологій, а такі сервіси, як електронна пошта, пошук в Інтернеті, мобільні телефони, відеодзвінки стають незамінними і універсальними, «двигуном інформаційно-комунікаційних технологій в освіті». Очевидно, що комп'ютеризація освіти передбачає вдосконалення професійної підготовки учителів в умовах інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів [5].

Аналіз останніх досліджень з проблеми.

Психолого-педагогічні засади теорії інформатизації освіти сьогодення як складової частини інформатизації суспільства та сутність використання інформаційно-цифрових технологій в освітньому процесі висвітлені в працях В. Бикова [6, с. 32-40], М. Жалдака [7, с. 3-15], Н. Морзе [8, с. 1-15] й ін.

Формування освітнього інформаційного середовища відбувається за різними напрямками наукових досліджень, а саме: обґрунтування засад цифрової гуманістичної педагогіки (В. Биков [6, с. 32-40], М. Лещенко [9, с. 13-28]); теоретико-методичні засади формування інформаційного освітнього простору та використання інформаційно-цифрових технологій в неперервній педагогічній освіті (А. Гуржій [10], М. Жалдак [7, с. 3-15], А. Коломієць [11], К. Колос [12, с. 109-117]); закордонний досвід використання інформаційно-цифрових технологій та формування інформаційно-комунікаційної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу (Н. Авшенюк [13], І. Малицька [14, с. 276-283], О. Овчарук [15, с. 3-6], А. Сбруєва [16, с. 89-95] й ін.).

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні особливостей використання цифрових технологій у педагогічній діяльності вчителів й результатів дослідження проблеми застосування цифрових ресурсів та інструментів у дистанційному навчанні здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інформаційна технологія – це метод, який використовує набір інструментів і методів для збору, аналізу та обміну даними, щоб отримати нове розуміння стану, прогресу або характеристик об'єкта, процесу чи події.

У контексті Нової української школи (НУШ) роль методичної роботи стає ключовою. НУШ орієнтована на особистісно-орієнтоване навчання, формування компетентностей, розвиток критичного та креативного мислення учнів. Методична служба сьогодні є мостом між педагогом і світом інновацій. Цифровізація науково-методичної роботи – це потужний ресурс для підвищення якості освіти, професійного зростання педагога та реалізації ідей НУШ.

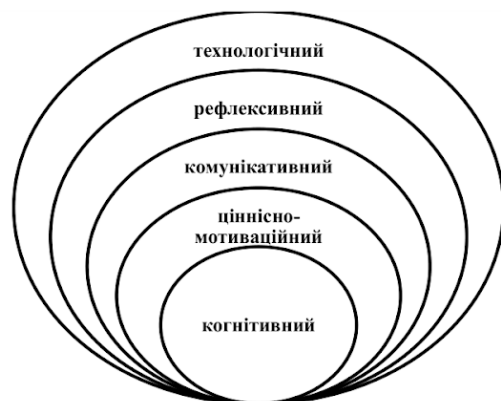
Активне впровадження інформаційних технологій в суспільство не могло не позначитися на системі освіти. Серед усіх соціальних інститутів освіта є основою соціально-економічного та духовного розвитку будь-якого суспільства. Освіта визначає становище держави в сучасному світі і становище людини в суспільстві. Тому в системі безперервної освіти формування світогляду інформаційного суспільства повинно здійснюватися через формування та вдосконалення інформаційної культури населення.

Одним з напрямків інформаційно-цифрових технологій є цифрова обробка зображень, корекція (редагування), зберігання, і важливою особливістю статичних (фото) і динамічних (відеозапис) зображень доступними засобами є інтерактивність, яка дає користувачам можливість зворотного зв'язку. Значна кількість цих даних зберігається на компакт-диску.

Використання інформаційно-цифрових технологій в якості засобів пізнання і самопізнання, а також вивчення, конструювання відповідних знань, це інструмент для його вимірювання і формалізації. Крім того, систематичне використання інформаційних і цифрових технологій при засвоєнні законів у певних тематичних областях залучає учнів до сучасних методів, основ науки і готує їх до інтелектуальної діяльності в інформаційному суспільстві масових комунікацій[17, с.350].

Сьогодні педагог має у своєму розпорядженні безліч цифрових інструментів, які значно полегшують підготовку до уроків, організацію методичної роботи та підвищення кваліфікації. Сучасні цифрові інструменти відкривають педагогам широкі можливості для організації науково-методичної роботи та підвищення професійних компетентностей.

У структурі цифрової компетентності Л. Семко виділяє наступні компоненти (рис. 1.): «когнітивний: відображає процеси переробки інформації на основі мікрокогнітивних актів (аналіз інформації, що надходить, формалізація, порівняння, узагальнення, синтез з наявними базами знань, розробка варіантів використання інформації і прогнозування використання нової інформації і взаємодія її з наявними базами знань, організація зберігання і відновлення інформації в довгостроковій пам'яті); ціннісно-мотиваційний: полягає в створенні умов, які сприяють входженню студента у світ цінностей, що надають допомогу у виборі важливих ціннісних орієнтацій; характеризує ступінь мотивації людини, що впливають на ставлення індивідів до роботи і до життя в цілому, виділяються чотири домінуючі типи спонук – до досягнень, приналежності до групи, володіння владою, компетентності» [18].

Рис. 1. Структурні компоненти цифрової компетентності

Онлайн-платформи для співпраці та комунікації, такі як Google Workspace for Education (Docs, Sheets, Drive, Meet), Microsoft Teams, Zoom та Moodle, забезпечують колективну роботу над документами, обмін файлами,

проведення відеоконференцій і організацію навчальних курсів, створюючи єдиний освітній простір і дозволяючи відслідковувати результати діяльності.

Для розробки інтерактивних матеріалів активно використовуються сервіси Canva, Genially, LearningApps та Kahoot, які дають змогу створювати презентації, інфографіку, методичні буклети, інтерактивні вправи та навчальні вікторини у реальному часі, підвищуючи зацікавленість учнів та динамічність методичних заходів.

Штучний інтелект також стає важливим помічником педагога: AI-асистенти, такі як ChatGPT, Copilot та Gamma, допомагають швидко створювати конспекти уроків, генерувати ідеї для проєктів, формулювати запитання та перевіряти тексти. Важливим компонентом є використання хмарних технологій (Google Drive, OneDrive, Dropbox), що забезпечують зручне зберігання, обмін і спільне використання методичних матеріалів із будь-якого пристрою та дозволяють створювати централізовані методичні банки школи чи громади, де зберігаються уроки, сценарії заходів і відеозаписи. Завдяки інтеграції цих інструментів науково-методична робота стає більш доступною, гнучкою та орієнтованою на сучасні потреби педагогів і учнів.

Вебінари та онлайн-конференції одна з найпоширеніших форм цифрової методичної роботи. Вебінари дозволяють проводити майстер-класи, дискусії та тренінги без потреби фізичної присутності. Такі заходи забезпечують швидкий обмін досвідом, а їх записи можна переглядати повторно. Онлайн-конференції об'єднують педагогів із різних регіонів та країн, створюючи глобальний простір для професійного спілкування.

Платформи типу Coursera, Prometheus, EdEra, Udemy або внутрішні шкільні LMS-системи пропонують курси з підвищення кваліфікації, цифрової грамотності, методики викладання. Це дозволяє педагогу самостійно планувати власну траєкторію професійного розвитку та навчатися у зручний час.

Цифрові майстер-класи та заняття в онлайн-форматі, під час яких педагоги не лише слухають лектора, а й одразу виконують завдання: створюють презентації, розробляють електронні вправи, працюють у групах у

віртуальному середовищі. Такий підхід сприяє формуванню практичних навичок.

Електронні методичні банки по типу порталів «Всеосвіта» та «На Урок», де збираються навчально-методичні матеріали: конспекти уроків, презентації, відеоінструкції, сценарії виховних заходів. Завдяки цьому педагоги мають постійний доступ до бази знань і можуть поповнювати її власними напрацюваннями.

Віртуальні методичні кабінети, цифровий аналог традиційного методкабінету, але у форматі вебсайту чи онлайн-платформи. У ньому можна знайти календар заходів, навчальні матеріали, інструкції, а також отримати консультацію методиста через онлайн-чат чи відеозустріч. Facebook-групи, Telegram-канали чи форуми педагогів стають справжніми центрами методичної підтримки. Тут можна ділитися ресурсами, обговорювати проблеми, організувати флешмоби та челенджі, що мотивують до творчості та взаємного навчання.

Таким чином, цифрові форми й методи методичної роботи не лише розширюють можливості для професійного зростання педагога, а й роблять цей процес динамічним, доступним і більш орієнтованим на практику. Вони допомагають кожному вчителю відчувати себе частиною сучасного освітнього простору та розвиватися відповідно до викликів часу.

Попри численні переваги, цифровізація науково-методичної роботи має й низку проблем, які необхідно враховувати. Їх усвідомлення допомагає не лише критично оцінювати процес, а й шукати ефективні шляхи вирішення, щоб цифрова трансформація справді сприяла розвитку освіти, а не створювала додаткові бар'єри.

Не всі вчителі мають однаковий доступ до сучасних пристроїв, стабільного інтернет-з'єднання чи якісного програмного забезпечення. Особливо гостро ця проблема відчувається у сільських школах. Крім того, рівень володіння цифровими навичками у педагогів різниться: для одних

робота в цифровому середовищі є природною, тоді як інші потребують постійної підтримки та навчання.

Активне використання цифрових платформ і хмарних сервісів підвищує ризик витоку даних, хакерських атак чи неправомірного використання інформації. Це вимагає формування культури цифрової безпеки серед педагогів та учнів, а також застосування сучасних засобів захисту.

Отже, цифровізація методичної роботи – це не лише можливості, а й виклики, які потребують системного підходу. Вирішення проблем цифрової нерівності, підвищення цифрової грамотності, зміцнення кібербезпеки та створення належної технічної бази мають стати пріоритетами для освітньої системи. Лише тоді цифрова трансформація сприятиме реальному зростанню якості освіти та професійному розвитку педагогів.

Висновки і перспективи подальших розвідок.

1. У процесі наукового пошуку встановлено, що зростання алгоритмічного знання і стилю мислення, формування у вчителів професіоналізму в оволодінні засобами інформатики й обчислювальної техніки та здатності застосування інформаційно-цифрових технологій за профілем їхньої діяльності сприятимуть розвитку і підвищенню рівня інформаційної культури особистості. Її становлення здійснюється під впливом знань, умінь та інформації із засобів масової комунікації під час самоосвіти.

3. Подано чітку класифікацію засобів інформаційно-цифрових технологій, напрямів їх впровадження в освіту, функції комп'ютера в навчальному процесі, методи нових інформаційно-цифрових технологій, навчальні цілі використання інформаційно-цифрових технологій у процесі навчання, а також відмінності нових інформаційно-цифрових технологій від традиційних.

4. Установлено, що застосування інформаційно-цифрових технологій у навчальному процесі вимагає врахування психолого-педагогічних особливостей їх використання.

Список використаних джерел та літератури

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 №1556-VII, дата оновлення: 18.03.2020. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 24.11.2023).

2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки: веб-сайт. URL:http://oneu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf (дата звернення: 24.11.2023).
3. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 24.11.2023).
4. Про Національну доктрину розвитку освіти: указ Президента України 347/2002 від 17.04.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=347%2F2002#Text> (дата звернення: 24.11.2023).
5. Міністерство освіти і науки України. *Нова українська школа* : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 24.11.2023).
6. Биков В.Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. № 29. С. 32-40.
7. Жалдак М. І. Система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 2 «Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання»*. 2011 №11. С. 3-15.
8. Морзе Н.В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом у навчанні?. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2010. №6. С. 1–15.
9. Лещенко М.П. Розвиток інформаційно-комунікаційних і медіа компетентностей учителів у міжнародному педагогічному просторі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. №6. С. 13-28.
10. Гуржій А.М., Гуревич Р.С., Коношевський Л.Л. Формування професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання засобами інформаційно-комунікаційних технологій : монографія. Київ: ТОВ Фірма «Планер», 2015. 464 с.
11. Актуальні питання та перспективи розвитку освіти, науки і технологій в умовах сучасності : зб. тез доповідей І Всеукр. наук.-практ. конф., м.Калуш., 17 травня 2021 р. Калуш: Калуський фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій ІФНТУНГ, 2021. 137 с.
12. Колос К.Р. Модель процесу та критерії добору компонентів комп'ютерно орієнтованого навчального середовища закладу післядипломної педагогічної освіти . *Інформаційні технології в освіті*. 2013. №17. С. 109-117.
13. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі: колективна монографія / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ : Педагогічна думка, 2011. 342 с.
14. Малицька І.Д. Віртуальні спільноти як інноваційні освітні середовища в системах освіти зарубіжних країн. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. № 15. С. 276-283.
15. Овчарук О.В. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2013. № 7. С. 3-6.
16. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 89-95.
17. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник. Київ-Вінниця : ООО«Планер», 2005. 358 с.
18. О. Браславська, Л.Озерова. Формування цифрової компетентності майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. *Збірник наукових праць «Проблеми підготовки сучасного вчителя»*. 2022 №1. С.126-135.

Леонід Буймістер, методист НМЦ
професійного розвитку керівних
та педагогічних працівників установ
і закладів дошкільної освіти та
закладів загальної середньої освіти
Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
імені Анатолія Назаренка

***Формування у школярів екологічної культури та розуміння важливості
збереження довкілля через хімію***

Формування екологічної культури є пріоритетом сучасної освіти. У світі, де технічний прогрес часто супроводжується зміною природного середовища, школа має виконувати не лише освітню, а й виховну функцію. Сучасна система освіти стоїть перед завданням не лише формування знань, а й виховання свідомих громадян, здатних критично мислити, приймати рішення та нести відповідальність за довкілля. В умовах глобальних екологічних проблем надзвичайно важливо формувати у школярів екологічну культуру. Одним із ефективних інструментів для цього є навчальний предмет «Хімія», який дає можливість не лише вивчати властивості речовин, а й усвідомлювати вплив хімічних процесів на довкілля та здоров'я людини, дозволяє глибше зрозуміти природу речовин, механізми екологічних змін і можливості мінімізації шкоди довкіллю.

Хімія як наука про речовини та їх перетворення безпосередньо пов'язана з екологією. Саме хімія дозволяє учням зрозуміти:
як побутові та промислові відходи впливають на природу;
які небезпеки несуть пестициди, важкі метали, викиди підприємств;
як відбувається забруднення повітря, ґрунтів, води;
якими є наслідки кислотних дощів, парникового ефекту, озонових дір.

Таким чином, учні не лише здобувають теоретичні знання, а й розвивають практичне розуміння причин і наслідків екологічних проблем, що є основою екологічної свідомості. Навчання хімії сприяє усвідомленню

взаємозв'язків між хімічними процесами та станом довкілля, розумінню наслідків антропогенного впливу (забруднення повітря, води, ґрунтів), формуванню навичок аналізу побутових та промислових джерел забруднення, розвитку відповідальності за екологічний стан рідного краю та планети тощо.

Вивчення хімії формує у школярів наукове мислення, а також морально-етичні орієнтири у ставленні до природи.

Інтеграція екологічного змісту у шкільний курс хімії сприяє усвідомленню зв'язку між хімічними процесами й станом довкілля, виховує розуміння особистої відповідальності за екологічні наслідки людської діяльності, а також передбачає:

використання екологічних прикладів у поясненні хімічних понять;
встановлення міжпредметних зв'язків (з біологією, географією, фізикою);
формування компетентностей у сфері сталого розвитку;
розвиток уміння оцінювати вплив хімічних процесів на людину і природу.

Формування екологічної культури учнів через хімію доцільно здійснювати через інтеграцію екологічного змісту в теми шкільного курсу хімії:

- кислоти → кислотні дощі та їх вплив на екосистеми;
- органічні сполуки → полімери та проблема пластикового забруднення;
- метали → переробка вторинної сировини;
- хімічні реакції → чисті технології та зелене виробництво.

Важливими складниками компетентнісного підходу, що лежить в основі НУШ є проєктна та дослідницька діяльність. Вони сприяють формуванню в учнів:

наукового стилю мислення;
екологічної свідомості;
уміння застосовувати знання з хімії у практичній і природоохоронній діяльності;
здатності самостійно аналізувати й розв'язувати проблеми.

Особливу цінність має саме екологічний аспект, адже хімія як наука безпосередньо пов'язана з вивченням речовин, їх впливу на довкілля, утилізацію відходів, якість води, повітря, ґрунту та побутової продукції.

Проектно-дослідницька діяльність може здійснюватися у різних формах:

Індивідуальні проекти («Дослідження якості питної води у нашій місцевості»; «Екологічні миючі засоби: міф чи реальність?»).

Групові проекти («Вплив кислотних дощів на рослини»; «Вторинне використання побутових відходів»).

Учнівські дослідження (Визначення кислотності ґрунту, наявності нітратів у продуктах, мікропластику у воді).

Інтегровані STEM-проекти («Енергія з відходів» (поєднання хімії, фізики, технологій, екології)).

Створення навчальних ситуацій, що потребують екологічного аналізу (наприклад: «Які наслідки має неконтрольоване використання добрив?»).

Заохочення учнів до створення міні-проектів («Екологічна оцінка мого району»; «Як зменшити хімічне забруднення у побуті»; «Альтернативні засоби очищення без шкідливої хімії»).

Важливу роль у формуванні екологічної культури учнів відіграють:

Інтеграція з іншими предметами: (біологія (вплив хімічних речовин на живі організми); географія (екологічна карта регіону); основи здоров'я (вплив хімії на здоров'я людини)).

Розгляд актуальних екологічних проблем на уроках (учитель може ініціювати обговорення екологічних катастроф, впливу виробництва на природу, способів очищення води тощо).

Практичні роботи з екологічним контекстом (дослідження якості питної води, кислотності ґрунту, вмісту CO₂ у повітрі).

Позакласні заходи (тематичні виставки, вікторини, конкурси плакатів, екологічні акції сприяють усвідомленню важливості особистої участі у збереженні природи).

У формуванні екологічної свідомості учнів ключова роль належить учителям. Учителі хімії стають не лише провідниками у світ формул і реакцій, а й наставником у формуванні ціннісного ставлення до природи. Важливо, щоб педагоги демонстрували власну екологічну позицію, були прикладом

відповідального ставлення до навколишнього середовища, заохочували учнів до активної участі в екологічному русі.

Успішність формування екологічної культури значною мірою залежить від позиції вчителів. Саме вчителі мають стати носіями цінностей, ідей сталого розвитку та культури екологічної відповідальності. Їхня роль багатогранна.

Учителі не лише передають знання про хімічні явища, а й пояснюють, як ці явища впливають на екологічні процеси. Наприклад, пояснюючи окисно-відновні реакції, можна акцентувати увагу на процесах корозії та їхньому впливі на інфраструктуру.

Педагоги формують ціннісне ставлення до природи, навчають бачити в ній не лише ресурс, а й систему, у якій людина є частиною. Через власний приклад учителі показують можливість екологічно відповідального способу життя, стимулюють учнів до участі в позакласній природоохоронній діяльності, проводять тематичні тижні, конкурси, екологічні акції. Це допомагає учням побачити зв'язок між навчанням і реальним життям.

Вчителі хімії можуть ініціювати міждисциплінарні проекти, створюючи спільне навчальне середовище разом з учителями біології, географії, інформатики (наприклад, створення електронних карт екологічного стану місцевості). Допомагають школярам реалізовувати власні міні-дослідження, вчать методам наукового пошуку, аналізу та критичного мислення.

Хімія як навчальний предмет має потужний потенціал для екологічного виховання школярів. Завдяки поєднанню наукових знань і практичної діяльності, учні вчать не лише розуміти світ речовин, а й брати відповідальність за збереження довкілля.

Систематичне включення екологічного компонента у хімічну освіту сприятиме формуванню свідомих, відповідальних громадян, які здатні мислити глобально, діяти локально – на користь природи та суспільства.

Формування екологічної культури школярів через хімію – це не просто передача знань, а глибокий освітньо-виховний процес. Саме хімія здатна

допомогти учням усвідомити масштаби і глибину екологічних проблем та сприяти вихованню покоління, яке дбатиме про майбутнє планети.

Екологізація шкільного курсу хімії є важливим кроком до реалізації принципів сталого розвитку в освіті. Через екологічну інтеграцію учні не лише краще розуміють закономірності хімічних процесів, а й усвідомлюють власну роль у збереженні довкілля. Учителі хімії мають стати провідниками ідей екологічної культури, формуючи у школярів науково обґрунтоване та відповідальне ставлення до світу.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І.Д., Войтко С.Є. Екологічне виховання учнів у загальноосвітній школі // Педагогіка і психологія. — 2021. — №3. — С. 12–18.
2. Василенко С.О. Хімія як засіб формування екологічної свідомості школярів // Хімія в школах України. — 2020. — №5. — С. 18–21.
3. Жалдак М.І. Інтеграція змісту шкільної освіти: теорія і практика. — К.: Освіта України, 2019.
4. Концепція сталого розвитку освіти в Україні [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/>
5. Савчук Л.О. Екологічна освіта та культура учнів: виклики XXI століття // Екологічний вісник. — 2022. — №2. — С. 7–11.
6. Ярошенко О.Г. Методика викладання хімії: навч. посіб. — Київ: Ліра-К, 2018.

Інна Сулима,
вихователька Воробіївського ЗДО «Берізка»
Дунаєвецької міської ради
Хмельницької області

Маленькі друзі природи: еколого-психологічний тренінг для дошкільників

У роботі розкрито поняття еколого-психологічного тренінгу як ефективної форми екологічної освіти дошкільників.

Ключові слова: еколого-психологічний тренінг, природничо-екологічна компетентність дошкільників

Природничо-екологічна компетентність - це здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знанні її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності [1]. Побудова системи роботи по ознайомленню дошкільників з природою на основі екологічного принципу передбачає комплексну реалізацію всіх завдань екологічного виховання, починаючи з молодшого дошкільного віку. Успіх цієї роботи значною мірою

залежить від вдало добраних та ефективно використаних форм та методів роботи з дітьми. Різноманітність форм організації екологічного виховання дошкільників дозволяє вихователю ефективно поєднувати різні методи та прийоми роботи з дітьми. При цьому мають враховуватись вікові можливості дітей, ті навчально-виховні завдання, які повинні бути розв'язані, конкретні умови дошкільного закладу.

У екологічному вихованні дітей неабияку роль відіграють такі основні методи ознайомлення з природою, як спостереження, розповіді та бесіди, праця в природі та дидактичні ігри. Будуючи роботу на основі загальнодидактичних принципів навчання дошкільників, у процесі екологічного виховання педагог використовує традиційні методи у поєднанні із тими новими методами екологічної освіти дітей, які набули поширення в практиці дошкільного виховання. Серед них варто відзначити такі методи, як екологічний тренінг, мовні логічні завдання екологічного змісту, складання екологічних карт, екологічні ігри (моделювання екосистем, ігри-змагання, ігри-подорожі тощо), метод екологічного проєкту.

Однією з форм формування природничо-екологічної компетентності дошкільників є еколого-психологічні тренінги, які займають особливе місце серед методів екологічної освіти дітей [2]. Вони дозволяють розв'язувати у єдності всі важливі завдання, формувати у дітей «екологічне чуття», закладати основи екологічно доцільної поведінки. Особлива роль екологічного тренінгу в прилученні дітей до світу природи, розкритті її єдності, взаємозв'язків та взаємозалежностей, що існують у екологічних системах, формування у дітей почуття відповідальності за кожную живу істоту.

Еколого-психологічний тренінг – це активна форма групової роботи, спрямована на формування екологічної свідомості, культури та відповідального ставлення до довкілля. Його мета – розвиток знань, умінь та навичок учасників у сфері екології, а також їх практичне застосування для охорони природи та формування бережливого ставлення до навколишнього світу.

Ключові аспекти психолого-екологічного тренінгу:

Активність учасників: На відміну від традиційного навчання, тренінг акцентує на особистому досвіді та взаємодії учасників, а не лише на передачі інформації від викладача.

Практична спрямованість: Головна мета – не лише отримати знання, а й розвинути практичні навички, які можна одразу застосувати в реальному житті.

Формування свідомості: Тренінг допомагає учасникам усвідомити важливість дбайливого ставлення до природи та свою роль в її охороні.

Розвиток навичок: Учасники вчаться приймати рішення, співпрацювати, розвивають творчу та ділову активність.

Створення безпечного середовища: Заняття проходять у форматі, що сприяє безпечній перевірці нових умінь та навичок.

Мета еколого-психологічних тренінгів:

формування у дітей екологічних установок;

перероблення прагматичного ставлення до природних об'єктів ,корекція цілей взаємодії дитини з природою;

формування вмінь і навичок взаємодії з природою;

розвиток сприймання дитини під час контакту з природою;

розширення індивідуального екологічного простору.

Оволодіння дошкільнятами вміннями виконувати завдання екотренінгу залежить від правильного керівництва з боку дорослого та від доцільно підібраної системи завдань, які, поступово ускладнюючись, вестимуть дитину по шляху дедалі глибшого проникнення у внутрішні зв'язки та закономірності природного світу. Оскільки цей метод має досить складну структуру, його впровадження в процес екологічного виховання дошкільників доцільно розділити на декілька етапів: підготовчий, спілкування з природою, та узагальнюючий[3].

Підготовчий етап екотренінгу полягає у вивченні флори і фауни обраної для занять екосистеми чи певної її ділянки (парк, сквер, ставок чи озеро, розташовані на території дитячого садка куточок лісу чи штучна водойма) Основними прийомами роботи на цьому етапі є розглядання ілюстрацій, атласів, порівняльні спостереження за окремими об'єктами екосистеми. Важливими джерелами

природничої інформації виступають також розповіді, пояснення вихователя, художня література.

Другий етап передбачає перехід від раціонального знання до емоційного сприймання живої природи, яке ґрунтується на отриманому попередньо знанні, тому є значно глибшим у порівнянні з перинними спостереженнями. Заняття з групи переносяться в обраний куточок природи. Педагог організовує вправління дітей у знаходженні в реальному природному середовищі відомих їм об'єктів, порівняння їх між собою. Розпочинається і встановлення взаємозв'язків між елементами екосистеми (наприклад, якщо для екотренінгу обрано екосистему парку чи саду, то діти можуть відшукати відомі їм рослини, визначити, які з них ростуть поряд, а які віддалені; дізнатися, які комахи до них прилітають, тощо). При цьому вихователь допомагає дітям виявити різноманітні зв'язки між об'єктами природи (симбіоз, конкуренція, харчові зв'язки тощо). Такі завдання найдоцільніше давати у ігровій формі: знайти "друзів" і "ворогів" того чи іншого об'єкта, назвати його "сусідів", "помічників" та ін. Важлива умова ефективного навчання дітей на другому етапі роботи за методом екотренінгу – емоційна підготовка дошкільнят до зустрічі з природою, зацікавлення їх процесом спілкування з нею. Її реалізації допомагає використання казки та прийому персоніфікації при ознайомленні як з тваринами та рослинами, так і з неживою природою.

Третій етап екологічного тренінгу повинен узагальнювати уявлення про взаємозв'язки та взаємодію різних об'єктів та явищ у природі. На цьому етапі найефективнішими будуть ігрові вправи чи дидактичні ігри, мета яких – самостійне встановлення екологічних ланцюжків. Найпростішим видом взаємозв'язку в природі, доступним для усвідомлення дошкільниками, є харчові взаємозв'язки. Тому саме встановлення наявних у певній екологічній системі харчових зв'язків та побудова харчових ланцюжків, а пізніше – і харчових пірамід, є тими завданнями, з яких і варто починати проведення тренінгу. Крім харчових ланцюжків у екологічному тренінгу можна використовувати і встановлення інших взаємозв'язків у природі ("Хто де живе?", "Хто кому

допомагає рости?" та ін.). Окрему частину змісту екотренінгу складають ігрові завдання, в яких діти вправляються в оцінці екологічного стану певного екологічного комплексу чи середовища існування людини (дидактичні ігри "Яка річка чистіша?", "Країна чистого повітря", ігрові вправи «Що зайве у лісі?», «Дорога до роботи» та ін.). Екотренінг передбачає і закріплення у дітей навичок екологічно вірної поведінки, способів охорони природи (вправи "Оціни вчинок", "Що буде коли ...?" тощо). Вправи екотренінгу використовують як у індивідуальній роботі з дітьми, так і як колективну форму екологічного виховання. Під час колективних занять іноді можна влаштовувати змагання між окремими дітьми чи командами.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Державний стандарт дошкільної освіти.(нова редакція).К., 2021
2. Горопаха Н. М. Виховання екологічної культури дітей. - Рівне, 2001. - С. 34-74.
3. Екологічна освіта та виховання молоді в іграх та тренінгах : методичні рекомендації для вчителів, вихователів, керівників гуртків / Л. Г. Горяна, В. О. Хрутьба, Г. О. Малько та ін. К. : Основа, 2003. 132 с.

Любов Гаврилюк,
заступниця директора з навчально -
виховної роботи гімназії №4
Шепетівської міської ради
Хмельницької області

Застосування проєктної діяльності в 5-8 класах Нової української школи

Першочерговим завданням сьогодні є навчання та виховання особистості, яка вміє використовувати набуті знання і навички для життєвого розв'язання проблем, відстоювання власної позиції, прийняття зважених рішень. Тому, у даній статті розглянуто ефективність застосування проєктної діяльності у 5-8 класах НУШ, що є одним з найкращих способів пізнання дітьми навколишнього світу.

Ключові слова: мотивація, компетентності, проєкт, «кінцевий продукт», «соціальна активність», аргументи, рішення, результат

«Розкажи мені – і я забуду. Покажи – і я запам'ятаю.
Дай мені зробити – і я зрозумію»
Китайська мудрість

Нововведені реформи у суспільстві України змінили головні цілі освітньої галузі. Сьогодні в умовах трансформації освіти надзвичайно важливо не лише дати учням знання, а навчити їх мислити, аналізувати, співпрацювати та творити. Новий зміст освіти визначив основну стратегію діяльності педагога: спрямування процесу освітньої діяльності на розвиток духовного світу кожної особистості, становлення загальнолюдських цінностей, формування та розвиток творчих здібностей вихованців. Вчитель, як партнер працює на учня, а їх спільна творча діяльність формує індивідуальність дитини, тому дитина повинна вміти самостійно знаходити вихід у певній життєвій ситуації. Як все це втілити в життя, кожен розуміє по-своєму. Саме це закладає у своїх принципах Нова українська школа, яка орієнтує нас, учителів, на формування компетентностей, а не просто засвоєння фактів [3].

Кожна дитина індивідуальна, через те, кожен педагог повинен розуміти, як сприяти підвищенню особистої впевненості у кожного учня, як надихати на розвиток комунікативності та уміння співпрацювати, як забезпечити механізм розвитку критичного мислення дитини та уміння шукати шляхи вирішення проблеми, як розвивати в учнів дослідницькі уміння, а це і виявлення проблем, збір відповідної інформації, спостережливність, уміння висувати гіпотези, узагальнювати, розвивати аналітичне мислення? А відповідь у нас одна: через запровадження різного роду методів та технологій в освітній процес Нової української школи.

Хочеться зупинитися на одній із вищезгаданих – проєктній діяльності. Адже саме вона є досить дієвою в учнівському колективі при співробітництві й діловому спілкуванні. Вона дає змогу дітям відчувати себе дослідниками, творцями, співавторами освітнього процесу. Проєктна діяльність відповідає ключовим компетентностям НУШ а це: уміння працювати в команді, критично мислити, бути ініціативним, виявляє громадянську та екологічну свідомість, розвиває уміння презентувати свої ідеї.

З досвіду роботи бачимо, що великою перевагою проєктної діяльності є вміння, які набувають учні в процесі навчання а саме: самостійно та

індивідуально планувати свою роботу, попередньо прораховуючи можливі результати; використовувати багато різноманітних джерел пошуку інформації; збирати і накопичувати навчальний та новий матеріал; вміння аналізувати, співставляти та порівнювати факти, висловлювати та аргументувати свою власну думку; приймати самостійно рішення; розвивати вміння установлювати соціальні контакти, розподіляти обов'язки, взаємодіяти один з одним; створювати «бажаний продукт»; вміння вибирати матеріальний носій проектної діяльності: презентація, леп бук, доповідь, реферат, фільм, календар, дослідження; представляти власний кінцевий продукт перед аудиторією та оцінювати себе та давати оцінку іншим.

Численні дослідження вказують на те, що після його успішного впровадження в учнів покращується мотивація до навчання та підвищується рівень досягнень. Також така форма роботи допомагає реалізувати частково програму ранньої профорієнтації учнів, аби в майбутньому випускники свідомо обирали професію і навчальний заклад. Метод проєктів у наш час вважається технологією XXI століття, адже дає змогу ефективно формувати в учнів ключові компетентності, серед яких: вміння вчитися, інформаційно-комунікативну, загальнокультурну, здоров'язберігаючу, громадянську, соціальну; дає можливість залучати до науково-дослідної та пошукової діяльності, створювати додаткову мотивацію до навчання, а також вже у ранньому віці найбільш повно визначати та розвивати інтелектуальні та творчі здібності дитини.

Оскільки навчання – це соціальна активність, яка відбувається в межах учнівських груп, культури та минулого досвіду, через проєктне навчання учні мають можливість використовувати не лише знання з навчальних дисциплін, а й вчитися вести перемовини, ухвалювати спільні рішення, нести відповідальність відповідно до ролі в навчальній команді й разом інтерпретувати результати своєї діяльності [5, с. 21].

Педагоги, які в своїй роботі використовують проєктну діяльність бачать своїх учнів з іншої сторони, дитина може проявляти свої здібності та вміння у

різних ситуаціях, а вчитель як партнер лише допомагає їм розвивати вроджені здібності в такий новий спосіб, що не вдається часом у традиційній системі уроку. Дуже часто проєктне навчання може реалізовуватися і через міжпредметні зв'язки. Це в свою чергу розширює можливості самого педагога і сприяє креативності, а учні часто мають проблемно-пошукові, творчі завдання у процесі вирішення яких отримують практичні навички, які зовсім непередбачені в змісті освітнього матеріалу.

Для учнів проєктна діяльність має наступні переваги:

- звичайна учнівська аудиторія перетворюється у відкритий навчальний простір, де учні рухаються у власному темпі;
- обов'язково, під час процесу виконання проєкту виникає потреба в індивідуальному самонавчанні та самовдосконаленні;
- навчання на основі запам'ятовування та повторення переходить до інтеграції, відкриття та презентації набутих знань;
- учні мають можливість проходити всі стадії "виробництва" розпочинаючи від ідеї, створення моделі майбутнього продукту до його реалізації.

Переваги для педагогів:

- проєктна діяльність надає учителям можливість вибудувати позитивну історію стосунків з учнями за нових умов;
- підібрати учням ролі, підкресливши їхні індивідуальність і природні таланти;
- діяльність учнів зосереджена не на інтеграцію фактичних знань, а на набуття нових та їх застосування.

Але звичайно, на фоні очевидних переваг існує й певна небезпека застосування проєктного навчання: виникає ризик не виконати навчальну мету і не досягти результатів. Але цього можна уникнути, якщо раціонально спланувати процес. Проєктна діяльність передбачає роботу в колективі і для досягнення бажаного результату потрібно прикласти чимало зусиль. Учні можуть розподілити і соціальні ролі за своїми уподобаннями. Окрім цього,

кожна дитина може шукати інформацію за тими джерелами, які їй є цікавими та зручними. Одні надають перевагу кольоровим ілюстрованим матеріалам, інші науковим довідникам. Кожна дитина відчуває свою роль у цілеспрямованій роботі, якщо даний проєкт є колективним, а от індивідуальні проєкти розвивають цілеспрямованість, становлення особистості [2, с. 14].

Виходячи з вище сказаного, переконуємося, що метод проєктів містить у собі сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних, творчих за самою своєю сутністю підходів, сприяє творчому розвитку учнів, використанню ними певних навчально-пізнавальних прийомів, які в результаті самостійних дій дозволяють вирішувати ту чи іншу проблему. Крім того, метод проєктів передбачає обов'язкову презентацію результатів. Хоча маємо розуміти, що проєктування в освітній діяльності має свою специфіку: слід враховувати вікові та психологічні особливості учнів, бо зрозуміло, що бачити, як роблять інші і робити самому - речі абсолютно різні. Теми дитячих проєктних робіт краще обирати зі змісту навчальних предметів або із близьких до них галузей, тому що для проєкту потрібна особистісно – значуща і соціально – значуща проблема, яка знайома школярам і має для них самих значення. Проблема проєкту або дослідження, яка забезпечує мотивацію включення школярів у самостійну роботу, повинна бути в галузі пізнавальних інтересів учнів і знаходитися в зоні їх найближчого розвитку [4, с. 88].

Крім того, важливо ставити разом з учнями і навчальні цілі для оволодіння прийомами проєктування як загально навчальними вміннями. Наприклад, можна поставити дітям такі запитання: «Які вміння знадобляться для виконання цього проєкту? Чи володієте ви цими вміннями в достатній мірі? Яким чином ви зможете здобути необхідні вам вміння? Де ще ви зможете пізніше застосовувати такі вміння?». Багато уваги від учителя вимагає і процес осмислення, цілеспрямованого здобування і застосування школярами знань, потрібних у тому чи іншому проєкті. Від учителя при цьому вимагається особлива тактовність, делікатність, щоб не «нав'язати» учням інформацію, а спрямувати їх самостійний пошук, до прикладу: чи все ви знаєте, щоб виконати

даний проєкт? Яку інформацію вам треба отримати? До яких джерел слід звернутися (Інтернет, довідники, художня література, підручники) [1].

Отож, застосування проєктної діяльності в 5-8 класах Нової української школи є важливим інструментом формування ключових компетентностей учнів, розвитку критичного мислення, творчості та вміння працювати в команді. Саме така діяльність відповідає основним засадам реформи НУШ, орієнтованої на учня, його інтереси та потреби. Проєктна робота сприяє інтеграції знань з різних предметів, підвищує мотивацію до навчання та дозволяє школярам застосовувати теоретичні знання на практиці. Однак, потрібно звернути увагу й на те, що впровадження проєктної діяльності потребує методичної підготовки вчителя, створення сприятливого освітнього середовища та активної участі учнів у плануванні й реалізації навчальних проєктів. Таким чином, проєктна діяльність є дієвим засобом реалізації компетентнісного підходу в освіті та важливим кроком до формування успішної особистості в умовах сучасної школи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Добірка матеріалів з проєктної діяльності у школі/ [Електронний ресурс] / - Режим доступу: <https://naurok.com.ua/post/dobirka-materialiv-z-proektno-diyalnosti-u-shkoli>
2. Коберник С. Г. Методика проєктної діяльності учнів у контексті реалізації Державного стандарту базової середньої освіти / С. Г. Коберник // Рідна школа. - 2021. - № 3. с. 12-15.
3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua>
4. Пометун О. І. Проєктна технологія в дії: практичний посібник для вчителів / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. - Київ: Генеза, 2004. -192 с.
5. Проєктна діяльність учнів як засіб формування ключових компетентностей: методичні рекомендації / Упоряд. Н. М. Дем'яненко. - Київ: ІППО КУ імені Бориса Грінченка, 2020. - 40 с.

Ольга Добровольська,
вчителька англійської мови
КЗЗСО «Гімназія № 22
імені Олега Ольжича
Хмельницької міської ради»

Вивчення англійської мови в Новій українській школі за допомогою гри

Головною метою навчання іноземної мови є оволодіння учнями основами іншомовного спілкування, у процесі якого здійснюється їхній освітній, виховний та особистісний розвиток.

Володіння іноземною мовою на сьогодні це не тільки культурна, але й економічна потреба. Зміни, які відбуваються у нашій країні, - розширення контактів, вихід на міжнародну арену – викликали великий практичний інтерес до вивчення іноземних (особливо англійської) мов. У наш час кожна культурна людина має володіти хоча б однією іноземною мовою.

Тому, це не випадковість, а потреба часу, що в Україні вивчення іноземної мови починається з першого класу. Нові Державні стандарти є підтвердженням важливості предмета для реалізації перспективних завдань різнобічного розвитку особистості. Початковий етап навчання іноземної мови в сучасному навчальному закладі надзвичайно важливий, оскільки в цей період закладаються психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетенції, необхідні для подальшого її розвитку й удосконалення.

Вивчення іноземної мови з шестирічного віку стимулює мовленнєвий і загальний розвиток дітей, створює сприятливу базу для оволодіння іноземною мовою, залучає учнів до культури інших народів, позитивно впливає на розвиток психічних функцій дитини: її пам'ять, увагу, мислення. Таким чином, початкова школа має створювати належні умови для оволодіння учнями основами іноземної мови. Програма вивчення англійської мови в початковій школі вимагає формування умінь і навичок з фонетики, лексики і граматики.

На ранньому етапі навчання дітей іноземній мові важливо зробити цей предмет цікавим і улюбленим. У молодшому шкільному віці діти дуже емоційні та рухливі, тому дуже важливо врахувати у процесі навчання психологічні особливості дітей цього віку. Щоб зробити уроки цікавими, намагаючись будь-яке граматичне явище вивчати в процесі спілкування, у грі, оскільки гра робить процес вивчення іноземної мови цікавим. Гра стимулює активність кожної дитини.

Гра мотивує мовну діяльність, оскільки діти, що навчаються, опиняються в ситуації, коли актуалізується потреба що-небудь сказати, запитати, з'ясувати, довести, чимось поділитися із співбесідника.

Гра дає можливість боязким невпевненим у собі учням говорити, і тим самим долати бар'єр невпевненості. В звичайній дискусії учні-лідери, як правило, захоплюють ініціативу, а боязкі – вважають за краще відмовчуватися. В грі кожний одержує роль і повинен бути активним партнером у мовному спілкуванні. В іграх школярі опановують такі елементи спілкування, як уміння почати бесіду, підтримати її.

Практично весь навчальний час у грі відведений на мовну практику, при цьому не тільки той говорить, але і той хто слухає. Ігри позитивно впливають на формування пізнавальних інтересів школярів, сприяють усвідомленому освоєнню іноземної мови. Вони сприяють розвитку таких якостей, як самостійність, ініціативність; вихованню відчуття колективізму. Діти вчаться активно, захоплено працюють, допомагають один одному, уважно слухають своїх товаришів, вчитель лише управляє навчальною діяльністю.

Основні вимоги до ігор:

Гра повинна стимулювати мотивацію навчання, викликати у школяра інтерес і бажання добре виконати завдання, її слід проводити на основі ситуації, адекватної реальній ситуації спілкування.

Гра повинна бути при знятою всією групою. Вона неодмінно проводиться в доброзичливій, творчій атмосфері, викликає у школярів відчуття задоволення, радості. Чим вільніше учень відчуває себе у ході гри, тим ініціативнішим він буде у спілкуванні. З часом у нього з'явиться відчуття впевненості у своїх силах.

Гра організовується таким чином, щоб учні могли в активному мовному спілкуванні з максимальною ефективністю використовувати мовний матеріал, який відпрацьовується. Вчитель неодмінно вірить в гру, в її ефективність. Тільки при цій умові він зможе добитися добрих результатів.

Велику значущість додає уміння вчителя встановити контакт з дітьми. Створення сприятливої, доброзичливої атмосфери на занятті – дуже важливий чинник, значення якого важко переоцінити. В процесі гри сильні учні допомагають слабким, а вчитель управляє процесом спілкування: підходить то

до одного, то до іншого учня, який потребує допомоги, вносить необхідні корективи в роботу. В ході гри вчитель не виправляє помилки, а лише обговорює найтипівіші. Задачі учасників розподіляє вчитель, також їх можуть вибрати діти особисто. Це залежить від особливостей групи і особових характеристик дітей, що навчаються, а також від ступеня володіння ними іноземною мовою.

Обговорюючи проведену гру, оцінюючи участь у ній школярів, вчителю слід проявити такт, особливо при оцінці результатів. Негативна оцінка діяльності її учасників неминуче призведе до зниження активності. Бажано розпочати обговорення результатів гри з вдалих моментів і лише потім перейти до недоліків.

Фотоматеріали гри дають вчителю чітке уявлення про те, що не вийшло в грі, які мовні форми були використані не вдало ситуації, що випало з поля зору під час підготовки гри. Все це дає вчителю можливість врахувати недоліки при проведенні подальших ігор.

В організації навчального ігрового спілкування важливим є створення умов для такого виконання ігрового завдання, в якому досягалося б не приєднання репліки, а взаємодія партнерів, оскільки спілкування є саме взаємодія учасників.

Розглянемо один з фрагментів уроку четвертокласників, їм було запропонований сюжет: «Як запитати дорогу до місця призначення?» (діалог учнів 4 класу). Здатність грати виражається в тому, що учні молодших класів охоче приймають уявну ігрову ситуацію, нереальний, казковий або фантастичний сюжет. Це дозволяє застосовувати на уроках сюжетні ролеві ігри казкового змісту. Наприклад, з метою опрацювання в усному висловлюванні деяких питань про погоду, природні явища, порах року, використовується ролева гра за сюжетом казки «Рукавичка», «Мешканці рукавички» задають «гостям» питання і лише після правильних відповідей дозволяють їм увійти. Серед заданих питань можуть бути наступні:

Who are you? What season is it now? Is it warm or cold now? When is it cold?
When does it rain?

Учасники гри не тільки охоче приймають запропонований їм сюжет, але і з цікавістю обіграють маски, костюми, залежно від ролі змінюють ходу, жести, тембр голосу.

Крім форм ігрового спілкування, відповідних певним віковим особливостям, змінюється і їх провідна діяльність на конкретному віковому етапі. На уроках іноземної мови із школярами молодшого віку організуються ігри повсякденного змісту, призначені для формування норм мовного етикету. Виховання культури поведінки. Школярі вчаться вітати один одного і дорослих, звертатися до співбесідника, виражати подяку, приносити вибачення.

Ігри допомагають дітям стати творчими особами, вчать творчо ставитися до будь-якої справи. Творчо ставитися до справи – означає виконувати її якісно, на більш високому рівні. Творчість – це постійне вдосконалення і процес у будь-якій діяльності. Ігри приносять дітям і дорослим радість творчості. Без радості творчості наше життя перетворюється на нудьгу і рутину. Творча людина завжди чимось захоплена.

Від творчих можливостей людини залежить її життєвий рівень. Місце ігор на уроці і час, який відведено грі, залежить від низки чинників – підготовки учнів до виучуваного матеріалу, цілей і умов уроку. Наприклад, якщо гра використовується як тренувальна вправа під час первинного закріплення, то їй можна відвести 20-25 хвилин уроку. Надалі та сама гра може проводитися повторенням вже вивченого матеріалу. Одна і та сама гра може бути використана на різних етапах уроку. Слід пам'ятати, що за привабливості й ефективності ігор необхідно дотримуватись відчуття міри, інакше вони втомлять учнів і втратять свіжість емоційної дії.

Ігри краще всього використовувати в середині або в кінці уроку, з тим, щоб зняти напруження. Важливо, щоб робота з іграми приносила позитивні емоції і користь, і крім того, служила дієвою стимул-реакцією за ситуації, коли

інтерес або мотивація дітей до вивчення іноземної мови починає слабшати.

Повчальні ігри поділяють на наступні категорії:

- 1). Лексичні ігри
- 2). Граматичні ігри
- 3). Фонетичні ігри
- 4). Орфографічні ігри
- 5). Творчі ігри

Кожна гра має свою мету, наприклад, у грі з аудіювання мета – навчити розуміти сенс однократного вислову; навчити виділяти головне в потоці інформації; розвивати слухову пам'ять учнів.

Мета лексичної гри – тренувати у вживанні лексики в ситуаціях, наближених до природної обстановки; активізувати речову та мисленнєву діяльність учнів; розвивати мовну реакцію учнів.

Мовні ігри призначені для формування вимовних, лексичних і граматичних навичок і тренування вживання мовних явищ на підготовчому, перед комунікативному етапі опанування іноземної мови.

Мета фонетичної гри – тренувати вимову англійських звуків у мовленні. Ось деякі види ігор, які можна використовувати на уроках англійської мови в початковій школі:

1. Фонетичні ігри.

1. Who knows the symbols for the sounds best?

Учитель виголошує англійські звуки, а учні показують відповідні значки транскрипції. Можна змінити умови гри: вчитель показує значки транскрипції, а учні вимовляють відповідний явний звук, або слово, що містить даний звук.

2. Ігри на засвоєння букв.

1. Гра «Бінго»

2. Who is the first?

Учитель викликає три учні. Вони стають в кінець класу. Вчитель називає літеру, а учні по черзі мають назвати слово, що починається на цю літеру. Так можна називати декілька літер поки один з учнів дійде до фінішу.

3. Лексичні ігри

1. Гра з прищіпками
2. Доміно
3. Гра з планшетом
4. Гра «Назви слово»

Учитель називає слово, що стосується теми, і звертається до одного з гравців. Той називає інше слово і звертається до наступного учня. Учень, який не зміг назвати слово теми, вибуває з гри. Виграє той, хто останнім назвав слово з теми.

5. Гра «Збери продукти за списком»

4. Граматичні ігри

1. Гра «Склади речення» (поїзд з вагонами)
2. Гра «Знайди пару» (сонечко і хмаринки)

5. Рухливі ігри

1. Весела гра на запам'ятовування кольорів

Мінімальна кількість гравців – 6 гравців.

Потрібно багато різнокольорових повітряних кульок, фломастер.

Підготовка: Нагадуйте повітряні кульки. Напишіть на кожній кульці колір.

Хід гри: ведучий підкидає кульку за кулькою. Коли діти підбивають кульку, щоб вона не впала, вони повинні назвати її колір. Скажіть їм, щоб вони намагалися якомога довше утримували кульки в повітрі.

Вважаю, що одним з основних принципів навчання іноземної мови є принцип комфортності. Чим більш комфортні умови на уроці, тим інтенсивніше відбувається засвоєння іншомовної мови. Будь-яка стресова ситуація може знищити бажання дитини спілкуватися з вами. Використання ігор навчить дітей працювати у співпраці та сприятиме розкриттю творчого потенціалу.

В. О. Сухомлинський писав: «Гра – це іскорка, що запалює вогник допитливості й любові до знань».

Розвивальні ігри стимулюють пізнавальну діяльність учнів, викликають позитивні емоції у ставленні до навчання, до його змісту, форм і методів здійснення. Увага учнів, перш за все, спрямована на ігрову дію. При цьому до процесів запам'ятовування, осмислення підключаються глибокі переживання особистості, які роблять їх інтенсивнішими і навчання проходить без особливих зусиль при великому емоційному піднесенні. За допомогою розвивальних ігор формуються такі якості особистості як увага, спостережливість, пам'ять, розвивається мислення, творчі здібності, виховується самостійність, ініціатива.

Ганна Мартинюк,
вчителька початкових класів,
Славутської гімназії №5
Славутської міської ради

Розвиток критичного мислення як засіб формування ключових компетентностей у молодших школярів на уроках літературного читання

Спочатку дамо відповідь на питання «Що ж включає в себе поняття «літературна компетентність». Вивчення літературної компетентності, що є найефективнішою компетентністю молодшого школяра започатковано зовсім недавно у процесі дослідження його мовленнєвої діяльності. Адже, раніше в основному ми говорили лише про читацькі компетентності.

Курс «Літературного читання» – органічна складова освітньої галузі «Мови і літератури».

Галузі – мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, фізкультурна, громадянська та історична, мистецька, соціальна і здоров'язбережна.

Сфери – інтелектуальна, комунікативна, інформаційна

Навчальна діяльність на уроці читання, має не просто забезпечувати певну суму літературних знань, умінь та навичок, а формувати компетентність учнів початкових класів у інтелектуальній, комунікативній, інформаційній та інших сферах. Рівень компетентності визначається не лише обсягом інформації, що зберігається в пам'яті, елементарних умінь і навичок з їх відтворенням, а й

здатністю дитини засвоювати знання та застосовувати індивідуальну систему знань, володіти пізнавальними операціями.

Отже, літературна компетентність передбачає такі навички:

- оволодівати системою знань, знань і навичок з предмета;
- повноцінно сприймати художні епюри;
- розвивати мовні, інтелектуальні і творчі здібності;
- розуміти прочитані твори, тексти різних стилів і жанрів;
- робити висновки, формулювати власну думку щодо прочитаного;
- самостійно працювати з книгою, знаходити необхідну інформацію;
- орієнтуватися у світі книжок, вибирати їх для власних пізнавальних потреб.

Ми бачимо, о літературна компетентність молодшого школяра – це комплексна характеристика особистості, яка володіє достатньо високою технікою читання, літературними та бібліотечно-бібліографічними знаннями, здатна до власної літературно – творчої діяльності

Поняття літературна компетентність включає в себе систему зазначених умінь, які є змістом читацької, літературознавчої, бібліотечно – бібліографічної та особистісно – діяльнісної компетенцій.

Літературна компетентність

Читацька компетенція

Літературознавча компетенція

Бібліотечно-
бібліографічна

Особистісно-
діяльнісна

компетенція

компетенція

Розглянемо детальніше кожен із них

Під читацькою компетенцією молодшого школяра розуміємо наявність сформованого способу та якостей читання, які передбачають вміння школярів правильно, швидко і виразно читати твір, відтворювати прочитане, оцінювати судження свої і своїх товаришів за змістом, логікою і виразністю мовлення.

Зміст бібліографічної компетенції передбачає у молодших школярів знання певного кола літератури, початкових бібліотечно-бібліографічних понять,

уміння орієнтуватися у книжковому світі, користуватися довідковою літературою, задовольняти власні пізнавальні потреби. Періодичне читання преси, відвідування бібліотеки сприяють підвищенню бібліографічної компетенції молодших школярів

Літературознавча компетенція передбачає достатній читацький досвід молодших школярів, усвідомлення ними жанрової специфіки твору; здійснення його грамотного аналізу; визначення на практичному рівні та усвідомлення таких понять, як тема, ідея, композиція, жанр, персонаж, мова твору. Використання зазначених літературних понять дає змогу учневі глибоко осмислити художній твір, відтворити систему художніх образів та розширити коло читання, охопивши жанрові – родові форми художньої, довідкової, науково-пізнавальної, української та зарубіжної літератури.

Одна з важливих складових літературної компетентності є особистісно-діяльнісна компетенція молодшого школяра. Вона передбачає реалізацію творчих здібностей дітей, викликаних високим інтересом до читання літературних творів, різних за жанрами та вміння творчо їх переосмислювати. Можна тлумачити зазначену компетенцію як здатність читача до власної діяльності, що є особливою якістю творчості у процесі організованого вивчення літератури. Разом з тим особистісно-діяльнісна компетенція формується в процесі активної творчої діяльності молодших школярів і сприяє розвитку творчих здібностей, розвиває читацьку самостійність.

Всі згадані вище знання і вміння, наявність відповідних уявлень і понять, здібностей учнів є об'єктами перевірки під час вивчення рівня кожної із складових (компетенцій) літературної компетентності випускників початкової школи. Такий контроль, за умови розуміння ними змісту структурних компонентів кожної з компетенцій та прогнозованих результатів, може здійснюватися педагогами на уроках читання.

Модернізація системи освіти в Україні, зміна її орієнтирів на особистісний розвиток учня, на формування його інтелектуального потенціалу та забезпечення постійного самовдосконалення, вимагає змін і в системі сучасної

початкової освіти. Вона має бути зорієнтована на вироблення в учнів готовності вирішувати поставлені життям питання, зокрема й за допомогою мови та літератури. Саме в цих умовах особливого значення набуває проблема використання технології критичного мислення як засобу формування мовної особистості учня початкової школи.

Критичне мислення один з мовних трендів в освіті. Про те, що його розвиток є одним з наскрізних завдань навчально-виховного процесу, йдеться й у Концепції нової української школи.

Сучасні вчителі знайомі з цією технологією, тому я не зупиняюсь на самій технології, тому що ми з вами пройшли нещодавно чудовий тренінг по критичному мисленню.

Але хочу звернути увагу, працюючи з технологією розвитку критичного мислення, ми маємо усвідомлювати, що навчити учнів мислити критично з першого уроку неможливо. Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя й учня, з уроку в урок, з року в рік. Не можна виділити чіткий алгоритм дій учителя з формування критичного мислення в учнів. Але можна виділити певні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати учнів до критичного мислення.

Застосування технології розвитку критичного мислення на уроках літературного читання у початкових класах створює додаткову мотивацію до навчання, вивчення краси українського слова. Учні ефективніше засвоюють матеріал, тому що це їм цікаво. Систематичне формування творчих та пізнавальних здібностей учнів з використанням технології розвитку критичного мислення призводить до того, що усі учні навчаються самостійно вчитися, критично мислити, використовувати набуті знання у повсякденному мовленні та житті. Бо саме початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення як пріоритетного напрямку розвитку комунікативної компетентності сучасної особистості.

Критичне мислення – це, по суті, певний підхід до мислення; це набір навичок, який включає в себе використання різних способів розумової

діяльності (операцій мислення), таких як аналіз і синтез, порівняння й абстрагування та інші, що застосовуються для формування обґрунтованих висновків та оцінок.

Насамперед, критичне мислення передбачає уважне й шанобливе ставлення до фактів. Критично мислячі люди не квапляться з висновками. Це означає, що вони розглядають усю доступну інформацію

Формування літературних компетентностей молодших школярів засобами критичного мислення ми здійснюємо на:

- уроках літературного читання (позакласне читання) фото
- бібліотечних уроках (фото в бібліотеці)
- зустрічі з письменниками рідного краю
- виховні заходи, присвячені її величності Книзі

Висновок

Отже, використання вчителями стратегій критичного мислення на уроках літературного читання, забезпечує позитивні зміни в учнів: підвищується інтерес до навчання, розвивається пошукова спрямованість мислення, зникає боязнь зробити помилку, виникає прагнення краще зрозуміти інформацію, підвищується відповідальність за власне навчання, з'являється прагнення самостійно здобувати знання, формується вміння працювати в парі та групі.

Використовуючи описані стратегії на уроці читання та мови можна забезпечити умови для повноцінного розвитку особистості, формування в неї творчого критичного мислення. В цілому нетрадиційні методи навчання, які активно використовуються в освітньому процесі, сприяють підвищенню мотивації учнів, дарують відчуття власної волі, формують обстановку взаємовигідного співробітництва.

І звичайно, сприяють розвитку критичного мислення як засобу формування ключових компетентностей у молодших школярів на уроках літературного читання.

Алла Добровик,
директорка Воробіївського ЗДО «Берізка»
Дунаєвецької міської ради
Хмельницької області

Використання казкотерапії в роботі з дошкільниками

У роботі розкривається питання використання казкотерапії для дошкільників.

Ключові слова: казкотерапія, терапевтичні казки, арт-терапія, психологічна корекція.

Казкотерапія – це психологічний метод, що використовує казки для корекції особистості, подолання страхів та комплексів, розвитку творчих здібностей та покращення взаємодії зі світом. Це один із видів арт-терапії, який допомагає людині зрозуміти себе, свої емоції та знайти шляхи вирішення життєвих проблем через мову символів, образів та метафор, що містяться в казках. Казкотерапія є універсальною, оскільки казка – це зрозуміла мова, яка може допомогти як дітям, так і дорослим глибше пізнати себе та світ навколо.

Казкотерапія для дошкільнят - сучасний засіб, який широко використовується дитячими психологами та педагогами для вирішення різних завдань. Обігравання ситуацій з улюбленими героями з казок дозволяє досягти унікальних результатів у галузі психології, розвитку та виховання дітей. Казкотерапія для дітей - це спосіб, при якому ви без істерик, лайки та нотацій допоможете своїй дитині позбавитися шкідливих звичок або навпаки прищепити хороші якості. Казка – це саме те спілкування, яке найбільше зрозуміле дитині. Вона не лише виховує, а й покращує стосунки між мамою та малюком, що допомагає уникнути багатьох конфліктних ситуацій у майбутньому. Метою казкотерапії є активізація у дитині творчого, що створює початку, розкриття глибин свого внутрішнього світу, розвиток його самосвідомості [1].

Основний принцип підбору казок – це спрямованість проблемної ситуації, властивій даного віку, моральний урок, який дає казка, доступний осмислення дітям старшого дошкільного віку. Таким чином, у казці та через

сприйняття казкового світу можна створити необхідні умови для розвитку емоційної сфери дошкільника, збагатити образами та уявленнями, що формують уяву.

Заняття з казкотерапії таки допомагають нашим дітям непомітно подолати різні проблеми.

Як працює казкотерапія?[2]

Психологічна корекція: Казки допомагають розкрити глибинні переживання, працювати з внутрішніми конфліктами та страхами.

Розвиток творчих здібностей: Через казкові сюжети розвивається уява, фантазія та креативність.

Інтеграція особистості: Казкова атмосфера створює особливий простір, де людина може проявити приховані риси, мрії та почуття.

Навчання життєвим моделям: Казки вчать розрізняти добро і зло, допомагають засвоювати необхідні моделі поведінки та правила, передають життєвий досвід.

Форми казкотерапії:

Читання та обговорення: Прослуховування та аналіз готових казкових творів.

Створення власних казок: Людина або дитина самостійно вигадує історію, яка стає дзеркалом її переживань.

Арттерапевтичні техніки: Малювання, ліплення героїв та сцен з казки, інсценування.

Робота з ляльками: Використання ляльок для прояву та корекції емоцій.

Структура заняття на основі казкотерапії містить обов'язковий ритуал «входу в казку» (настрій), основну частину, де використовуються прийоми роботи з казкою, прийоми та вправи для розвитку вербальної уяви дитини, та ритуал «виходу з казки». Подібна структура заняття створює атмосферу «казкового світу», налаштованість на роботу з метафорою.

Робота з казкою будується на основі читання чи розповіді самої казки; її обговорення; малювання найбільш значущого для дитини уривка; драматизації, тобто. програвання казки у ролях.

Що можуть надати такі казки для дітей? По-перше, дитина розуміє, що дорослих цікавлять її проблеми, що ми – дорослі на її боці. По-друге, він засвоює наступний підхід до життя: "Шукай сили для вирішення конфлікту в собі самому, ти їх обов'язково знайдеш і переможеш труднощі", тобто. ми живемо наше життя так, як ми його собі будемо. По-третє, історії показують, що вихід із будь-якої ситуації є завжди, треба тільки його пошукати.

Види казок, що застосовуються казкотерапевтами:

1) Медитативні (використовуються для звільнення від психоемоційного напруження). Як правило, у сюжеті медитативних казок відсутні негативні герої та конфлікти.

2) Дидактичні, у формі навчального завдання. Використовуються передачі нових для дітей знань.

3) Художні (народні). Вони укладено мудрість народу. А простий, доступний сюжет сприяє моральному вихованню.

4) Психотерапевтичні. Характерна риса цих казок – щасливий кінець. Діти малюють до них ілюстрації, ставлять вистави, виготовляють іграшки за образами головних героїв.

5) Психокорекційні. Казки, що розповідаються, м'яко і ненав'язливо впливають на поведінку дошкільника. Мораль казки не обговорюється, даючи дитині можливість подумати віч-на-віч із самим собою.

Казкотерапія для дошкільнят організується з урахуванням таких правил:

- дозування інформації. Перше знайомство з новою казкою обмежується простим прочитанням та розглядом ілюстрацій;
- казка повинна відповідати віку, потребам та можливостям малюка; надалі щоб казка надавала терапевтичний ефект слід проінсценувати, обіграти сюжет, проаналізувати та зробити висновки разом із дитиною;
- у процесі казкотерапії слід уникати моралі та суворого тону. Передача знань дитині та правил поведінки має відбуватися ненав'язливо, у дружній обстановці; після прочитання та інсценування казки необхідно активізувати дошкільника до

аналізу вчинків та взаємовідносин героїв, обговорити його особисте ставлення до казки.

Слово казка викликає в людини найприємніші спогади, пов'язані з дитинством.[3] Читати психотерапевтичні казки можна з того віку, коли дитина починає зацікавлено їх слухати та розуміти події, що у них відбуваються. Це вік 3,5-4 роки, коли у дитини вже добре розвинена активна мова, і вона може будувати діалог із дорослими.

Переваги казкотерапії:

Доступність і зрозумілість: Казки зрозумілі як дітям, так і дорослим. Вони легко сприймаються та викликають емоційний відгук, що робить цей метод універсальним для різних вікових груп.

Безпека: Метод дозволяє обговорювати складні питання в непрямій формі, що знижує опір і тривогу у клієнта, роблячи процес терапії більш комфортним.

Розвиток творчості: Казкотерапія сприяє розвитку уяви та творчого мислення, що важливо для особистісного росту та самопізнання.

Глибоке проникнення в підсвідомість: Використання символів та метафор допомагає виявити та опрацювати глибинні психологічні проблеми, які можуть залишатися недоступними для інших методів терапії.

Універсальність: Метод підходить для роботи з різними віковими групами та проблемами, такими як страхи, невпевненість, міжособистісні конфлікти, що робить його універсальним інструментом у психологічній практиці.

Формування нових моделей поведінки: Казки допомагають клієнту засвоїти нові способи реагування на складні життєві ситуації, що сприяє позитивним змінам у поведінці.

Обмеження казкотерапії:

Непридатність для складних клінічних випадків: Казкотерапія може бути недостатньо ефективною для роботи з серйозними психічними розладами, такими як шизофренія або важка депресія.

Обмеження у дорослих клієнтів: Деякі дорослі можуть вважати казки дитячими і не сприймати метод серйозно, що може знизити ефективність терапії.

Залежність від інтерпретації: Ефективність методу залежить від вміння психолога правильно інтерпретувати казки та адаптувати їх до потреб клієнта, що вимагає високої професійної майстерності.

Тривалість процесу: Казкотерапія часто вимагає більше часу для досягнення результатів, особливо у випадках, коли проблема глибоко вкорінена.

Обмежена наукова обґрунтованість: Хоча метод має свої переваги, він не завжди підкріплений науковими дослідженнями, що може викликати сумніви щодо його ефективності серед певних фахівців.

Суб'єктивність: Казки та метафори можуть сприйматися по-різному різними клієнтами, що ускладнює створення універсальних рекомендацій і потребує індивідуального підходу.

Казкотерапія є унікальним і ефективним методом психологічної допомоги, який поєднує доступність і глибину впливу на підсвідомість. Вона пропонує значні можливості для особистісного зростання та розвитку, особливо за умови професійного підходу і відкритості пацієнта до процесу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Консультація для батьків: Казкотерапія як один із видів здоров'язберігаючих технологій Казкотерапія в дитячому садку для батьків <https://naurok.com.ua/kazkoterapiya-yak-odin-iz-vidiv-zdorov-yazberigayuchih-tehnologiy-kazkoterapiya-v-dityachomu-sadku-dlya-batkiv-306585.html>
2. Що таке казкотерапія і як вона працює? <https://www.coaching-academy.online/shho-take-kazkoterapiya-i-yak-vona-pracyuye/>
3. Казкотерапія: як казки допомагають дітям <https://zhyvikazky.com.ua/publikatsii/kazkoterapiia-kazky-dopomahaiut-ditiam/>

Стратегії адаптації освітнього процесу та подолання освітніх втрат; трансформація освітніх просторів

Ірина Шендерук,
вчителька історії та правознавства
Дунаєвецького ліцею №1
Дунаєвецької міської ради,
консультантка КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників»
Дунаєвецької міської ради

Скаффолдинг в освіті як ефективна стратегія підтримки учнів

Ми живемо в епоху переходу від постіндустріального до інформаційного суспільства. Цей процес супроводжується значним пришвидшенням отримання та обробки інформації. ІТ-технології стали основою сучасності, впливаючи на всі аспекти нашого життя – від повсякденних до професійних. Вони повністю змінили підходи до освіти, культури, виробництва та стилю життя. Разом з тим, викликом є проблема швидкого старіння знань і потреба в швидкісній обробці інформації, що вимагає безперервного навчання. Тому необхідно інтегрувати існуючі методи освіти з новітніми технологіями та сучасними інструментами комунікації, щоб відповідати запитам сучасних здобувачів освіти, які прагнуть навчатися швидко, ефективно та мобільно.

Актуальність проблеми формування й розвитку компетентнісного профілю сучасного вчителя, визначається динамікою змін вимог держави й суспільства щодо ефективності всіх рівнів загальної середньої освіти та нормативно закріплюється в Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [1], схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р, та, відповідно, у Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» затвердженому наказом Міністерства освіти на науки України від 29 серпня 2024 року № 1225 [2].

Сучасний ринок праці потребує фахівців з чітко сформованими компетентностями, які передбачають здатність застосовувати набуті знання,

вміння та навички на практиці. Тому вже понад 30 років компетентнісно-орієнтована освіта є фундаментом кваліфікаційних стандартів у багатьох країнах, особливо в педагогіці [3, с. 34].

В умовах гуманістичної парадигми розвитку освіти одним із важливих завдань педагогів є застосування особистісно-орієнтованого підходу до навчання учнів. Тому в багатьох країнах світу набуває популярності скаффолдинг як один із методів підтримки здобувачів освіти. Скаффолдинг – це стратегія, яка дає можливість дитині зосереджуватись на розв'язанні проблеми, виконанні завдання або досягненні поставлених цілей, які знаходяться за межами її індивідуальних зусиль чи можливостей за допомогою педагогічної підтримки. Скаффолдинг (scaffolding - у перекладі з англ.) – будівельне риштування, опора. В літературі цим терміном називають освітню стратегію, при якій учень розв'язує певні завдання не самостійно, а за підтримки педагога. Саме завдяки такій підтримці дитина поступово покращує свої знання та навички, а отже, згодом починає менше потребувати риштувань, тож учитель може згодом їх прибрати.

Скаффолдинг – це стратегія, що допомагає учням досягти успіху, працюючи в «зоні найближчого розвитку». У цій зоні здобувачі освіти займаються тим, що їм цікаво, але водночас є достатньо складним для самостійного опанування. Цей підхід також мотивує, адже коли вдається впоратися зі складним завданням, з'являється більше ентузіазму для наступних викликів.

Щоб ця стратегія була ефективною, варто дотримуватися кількох важливих принципів:

Чітка мета (завдання повинне мати конкретну мету, щоб учні бачили, чого від них очікують).

Правильний рівень складності (завдання має бути достатньо складним для самостійного виконання, але не настільки, щоб учні не могли впоратися з ним за допомогою вчителя).

Структура та мотивація (процес виконання завдання має бути структурованим, щоб підштовхувати учнів до правильного рішення).

Вчитель як помічник (учні повинні сприймати вчителя не як контролера, а як надійного помічника, який завжди готовий надати підтримку).

Поступове згортання допомоги (коли учні здобувають нові знання та навички, підтримка вчителя має поступово зменшуватися).

Такий підхід не лише допомагає дітям долати труднощі, а й підвищує їхню мотивацію. Коли вони бачать, що успішно впоралися з одним завданням, вони з більшим ентузіазмом беруться за наступне.

Серед викликів для вчителя, який застосовує технологію скаффолдингу слід відзначити: певну трудомісткість та необхідність ретельної підготовки; ризик неправильної оцінки зони найближчого розвитку дитини; неадекватне моделювання бажаної поведінки, стратегії чи навчальної діяльності через те, що вчитель не повністю врахував потреби, уподобання, інтереси та здібності кожного здобувача освіти; надмірний контроль та бажання оцінити кожную дію учня. Також можливі помилки у визначенні моменту зняття риштування, які можуть призвести до гальмування процесу розвитку самостійності учнів.

Утім ці реальні виклики можна подолати шляхом ретельного планування навчальної діяльності та додаткової методичної допомоги вчителям у впровадженні ефективного скаффолдингу.

Проте завжди важливо пам'ятати, що головна мета скаффолдингу – допомогти повірити у власні сили та мотивувати на подальші успіхи. З часом діти потребуватимуть допомоги все рідше, та й ступінь її зміниться. Найцікавіше, що скаффолдинг сприяє психологічному дозріванню, тобто школярі не лише отримують нові знання та навички, а ще й стануть більш відповідальними та активними.

Технологія скаффолдингу (scaffolding) або метод підтримуючої дії зі сторони вчителя є важливим елементом отримання знань, створення умов для підвищення успішності здобувачів освіти при виконанні складних завдань. Також вона стимулює процес активної розумової діяльності учнів, створює

умови для розвитку критичного мислення, вчить концентрувати увагу на важливих елементах матеріалу, що вивчається, робити висновки і самостійно оцінювати результати своєї роботи на заняттях.

Список використаних джерел та літератури:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.09.2025)
2. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» затвердженому наказом Міністерства освіти на науки України від 29 серпня 2024 року № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 10.09.2025)
3. Задоріна О.М., Мітельман І.М., Моторіна В.Г., Папач О.І. Скаффолдинг як інструмент випереджального навчання розв'язування ускладнених геометричних задач методом координат та його дидактико-методичного супроводу. Інноваційна педагогіка. Теорія та методика навчання (з галузей знань). URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/74/7.pdf>. С.34 (дата звернення: 18.09.2025)

Оксана Петрук,
вихователька
ЗДО № 1 «Пізнайко»
Славутської міської ради

Формування у дітей старшого дошкільного віку культурно-гігієнічних навичок у процесі фізичного виховання в умовах війни

В статті розкриваються особливості формування у дітей старшого дошкільного віку культурно-гігієнічних навичок у процесі фізичного виховання в умовах війни. Охарактеризовано методи та прийоми роботи з дітьми, вихователями, а також взаємодія ЗДО з батьками щодо ефективної організації процесу формування культурно-гігієнічних навичок.

Ключові слова: культурно-гігієнічні навички, фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку, співпраця з батьками.

Постановка проблеми. Сутність людини, особливості її характеру, темпераменту, потреби, погляди, смаки, бажання проявляються у поведінці. Тому культура поведінки – це невід’ємна частина культури людського суспільства. Від того, наскільки у дітей сформовані навички культурної поведінки, багато в чому залежить успішність її соціально-побутового орієнтування та адаптації в умовах війни. Поняття культура поведінки розглядається як сукупність корисних суспільству стійких форм повсякденного поведінки у побуті, спілкуванні, у різних видах діяльності. Важливою

складовою культури поведінки є освоєння підростаючим поколінням культурно-гігієнічних навичок.

У Законі України про освіту (2017) [6], Базовому компоненті дошкільної освіти [9] як освітньому стандарті особлива увага звертається на важливості збереження здоров'я дітей. Зокрема за освітнім напрямом «Особистість дитини» результатом освітньої практики ЗДО є формування у дитини здоров'язбережувальної компетентності як здатності дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації; дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я у повсякденній життєдіяльності, що неможливо без формування культурно-гігієнічних навичок з ранніх років.

Виклад основного матеріалу. В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» «навички» трактуються як дії, складові яких у процесі формування стають автоматичними [4].

Ж. Ципляк пише, що культурно-гігієнічні навички – це доведене до автоматизму вміння дотримуватись правил особистої та суспільної гігієни, правил поведінки в побуті та громадських місцях [2].

Н. Цимбал фізіологічною основою культурно-гігієнічних навичок та звичок називає утворення умовно-рефлекторних зв'язків, вироблення динамічних стереотипів [10].

Робота з формування культурно-гігієнічних навичок у дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти включає:

1. Роботу із дітьми старшого дошкільного віку під час їх фізичного виховання. Основні напрями роботи передбачають заняття, бесіди спостереження, проблемні ситуації.

2. Робота з вихователями. Основні напрями роботи передбачають проведення консультацій, семінарів, семінарів-практикумів, майстер-класів.

3. Взаємодія закладу дошкільної освіти із батьками вихованців. Основні напрями роботи включають батьківські збори, педагогічну просвіту, домашні

завдання, електронну версію газети, консультації, семінар-практикум, виставку художньої та методичної літератури.

Розглянемо зміст, форми та методи роботи з формування культурно-гігієнічних навичок у дітей старшого дошкільного віку на прикладі кожної сторони фізичного виховання. На думку Н. Цимбал у процесі фізичного виховання в умовах військового стану будується з урахуванням наступних загально-дидактичних принципів:

- науковості і достовірності, який припускає, що в організації роботи треба використовувати ті відомості і лише інформацію, які засновані на наукових фактах;

- доступності орієнтує вихователя при розкритті та презентації відомостей та інформації на індивідуальні, вікові та психофізіологічні особливості вихованців, насамперед, на особливості їх сприймання та мислення;

- комплексного підходу забезпечує цілісність та системність формування гігієнічних знань та уявлень, у тому числі про культурно-гігієнічні навички;

- цікавості та наочності передбачає використання у освітньому процесі образних, яскравих прикладів, ситуацій, художнього слова;

- суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу.

Поділяється думка О. Івахно про те, що організовуючи роботу з дітьми старшого дошкільного віку у напрямі формування культурно-гігієнічних навичок в умовах війни, доречно орієнтуватися на три основні структурно-змістовні блоки:

1. Здоров'я людини – це формування первинних уявлень про культурно-гігієнічні навички, їх складові – норми, правила, знання про них, про важливість їх дотримання для організму людини, про способи збереження здоров'я завдяки гігієні.

2. Здоров'я та оточуюче середовище – це уявлення про залежність здоров'я людини від стану оточуючого соціального та природного середовища, тобто від гігієни людини, а також показати їх вплив на здоров'я.

3. Здоровий спосіб життя – узагальнені уявлення про збереження та зміцнення здоров'я через дотримання культурно-гігієнічних навичок [7].

Зміст цих розділів структурно-функціональних блоків забезпечується через організацію наступних форм роботи з дітьми – бесіди, читання художньої літератури, спостереження, дидактичні ігри.

Бесіда «Режим дня» спрямована на формувати в дітей позитивне ставлення до режиму. Бесіда-гра «На гостини до Вмивайка» дає змогу формувати низку культурно-гігієнічних навичок вихованців. Проводиться і вікторина для дітей та батьків, спрямована на те, щоб формувати у дітей ціннісне ставлення до гігієни, спорту та фізичної культури у дітей спільно з батьками.

На занятті за темою «Здорові зубки» можна розширити знання дітей щодо правил догляду за зубами. Заняття «Спорт це життя» спрямоване на те, щоб виховувати у дітей інтерес до фізичних вправ, спорту і дотримання гігієни під час занять спортом.

На занятті за темою «Школа харчування» є змога привернути увагу дітей до режиму харчування, до корисної та шкідливої їжі, до вживання овочів та фруктів, до культури поведінки за столом та споживання їжі.

Проводячи захід «У гостях у лікаря Нехворійка» можна познайомити та закріплювати правила безпечної поведінки, правила гігієни, надання першої допомоги. Під час бесіди «Правила надання першої допомоги» ми закріплювали знання дітей про їстівні та неїстівні гриби та ягоди, про важливість миття фруктів та ягід перед споживанням.

Прогулянки доречно використати для реалізації змісту структурно-змістових блоків «Здоров'я та оточуюче середовище», «Здоровий спосіб життя». На прогулянці дітям показують, як, наприклад, холодне повітря впливає на здоров'я дитини, як сонце, повітря та вода впливають на здоров'я дитини і яких правил гігієни та чому потрібно дотримуватися, щоб вплив оточуючого середовища був корисним[8].

У системі роботи з формування культурно-гігієнічних навичок в умовах війни у дітей доцільно, на думку Е. Вільчковського та О. Курок, використовувати такі форми роботи як ранкова гімнастика, гімнастика після сну, рухливі ігри, фізкультурні дозвілля, свята; рухливі ігри на прогулянці, дихальна гімнастика, коригуюча гімнастика. Робота з формування культурно-гігієнічних навичок у дітей в умовах ЗДО під час війни здійснюється через заняття, режим дня, гру, прогулянку, індивідуальну роботу, самостійну діяльність [3].

Також пропонуємо застосовувати такі методи як заучування віршів, моделювання різних ситуацій, розгляд ілюстрацій, сюжетних, предметних картинок, плакатів, сюжетно-рольові ігри, дидактичні ігри, рухливі ігри. Корисні дидактичні ігри «Щоб бути здоровим, я...», «Корисно – шкідливо», «Ми загартовуємося», «Вітамінне літо», «Чарівна каструля», «Одягни спортсмена», «Корисна та шкідлива їжа», «Моє тіло», «Чому це сталося?», «Абетка настрою», «Якщо ти захворів», «Живе – неживе», «Хвалько». Для формування культурно-гігієнічних навичок пропонуємо використовувати різні види ігор з правилами – дидактичні ігри. Наприклад, «Здоровий малюк», «Одягаємось на прогулянку», «Що спочатку, що потім», «Лабіринти здоров'я», «Шкідливо-корисно», «Правила гігієни», «Абетка здоров'я», «Якщо хтось захворів».

Для ознайомлення, уточнення, поглиблення та систематизації уявлень дітей дошкільного віку про культурно-гігієнічні навички та їх складові корисно використовувати читання художньої літератури. Наприклад, щоб познайомити дітей з причинами хвороби та гігієною під час хвороби, доцільно провести бесіди на теми «Звідки беруться хвороби», «Як поводитися під час хвороби».

Слід враховувати важливість взаємодії ЗДО з батьками щодо формування культурно-гігієнічних навичок у дітей дошкільного віку у процесі їх фізичного виховання особливо під час воєнного стану. У зв'язку з цим, проводяться заходи щодо вдосконалення взаємодії.

Організуючи роботу з батьками, необхідно:

- надати батькам інформацію, яка стосується понять здоров'я, фізичного виховання, культурно-гігієнічних навичок, способів формування культурно-гігієнічних навичок;

- визначити разом із батьками умови, які необхідно створити вдома для формування в дітей культурно-гігієнічних навичок [1].

Організуюючи взаємодію ЗДО з батьками, важливо використовувати такі форми роботи:

1) батьківські збори. Батьківські збори можна провести на тему «Здоров'я дітей та гігієна». На цих батьківських зборах можна виявити різні точки зору батьків на проблему формування культурно-гігієнічних навичок дітей дошкільного віку, а також активізувати здоров'язбережувальне мислення батьків. На зборах перед батьками, крім вихователя, виступає запрошений лікар, психолог ЗДО.

2) електронна версія газети для батьків на кшталт «Здоров'я дітей у наших руках», в якій можна розміщувати інформацію, що стосується культури поведінки, гігієни, умов формування у дітей знань та уявлень про гігієну як основу здоров'я та здорового способу життя, культурно-гігієнічних навичок. Для систематизації інформації варто вести рубрики «Чинники соціального та природного середовища», «Мама, тато, я», «Абетка правильного харчування», «Слово про гігієну» та ін.

3) семінар-практикум на тему «Про гігієну та культуру поведінки за столом», який дає змогу звернути увагу батьків на проблеми гігієни та культуру поведінки за столом у дітей, профілактику захворювань, навчити їх практичним умінням та навичкам проведення гімнастики в домашніх умовах.

4) консультації. Наприклад, консультація «Повітря, яким ми дихаємо» спрямована на те, щоб познайомити батьків із основними причинами забруднення повітря у приміщенні, прийомами та способами збереження чистого повітря. Другою можна провести консультацію «Літній відпочинок та здоровий спосіб життя», на якій познайомили батьків з формами спільного літнього відпочинку та дати рекомендації щодо організації відпочинку на

садовій ділянці, на водоймі, у парковій та лісовій зоні з дотриманням гігієнічних вимог та правил поведінки у соціумі, на природі в умовах війни.

5) Сімейна година «Спортивна розвага з батьками та дітьми» проводиться з метою закріплення знань дітей про лікарів, про лікування, про ліки, гігієну.

Отже, робота з формування культурно-гігієнічних навичок у дітей дошкільного віку у процесі фізичного виховання під час війни включає роботу із дітьми, вихователями, а також взаємодію ЗДО із батьками.

Висновки. Робота з формування культурно-гігієнічних навичок у дітей дошкільного віку у процесі фізичного виховання під час війни будується з урахуванням загально-дидактичних принципів науковості і достовірності, доступності, комплексного підходу, цікавості та наочності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу. Організуючи роботу з вихованцями у напрямі формування культурно-гігієнічних навичок, пропонуємо орієнтуватися на три основні структурно-змістовні блоки: «Здоров'я людини», «Здоров'я та оточуюче середовище», «Здоровий спосіб життя». Таким чином, виділені нами для реалізації напрямки, зміст, форми та методи роботи з дітьми дошкільного віку, вихователями та батьками сприяють вдосконаленню роботи ЗДО щодо формування культурно-гігієнічних навичок у вихованців у процесі їх фізичного виховання під час війни.

Список використаних джерел та літератури:

1. Беленька Г.В., Богініч О.Л., Машовець М.А. Здоров'я дитини від родини. Київ : СПД Богданова А М., 2009. 250 с.
2. Валеологічне виховання дітей дошкільного віку. /Упор. Ж.А. Ципляк. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2010. 76 с.
3. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. 3-тє вид. Суми : Університетська книга, 2011. 427 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 519 с.
5. Денисенко Н. Оздоровчі технології в освітньому процесі. Дошкільне виховання. 2016. № 12. С. 5-7.
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Івахно О.П. Використання здоров'яформуючих технологій у сучасному дошкільному навчальному закладі для дітей загального розвитку. Лгісна населених місць: зб. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 52. С. 64-70.
8. Лохвицька Л.В. Реалізація завдань з охорони, збереження і зміцнення здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей у дошкільному навчальному закладі: вимоги сьогодення. *Безпека життєдіяльності*. 2015. № 10. С. 11-14.
10. Наказ МОН № 33 від 12.01.2021 року Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text>

Альона Неділько,
вчителька початкових класів
Хмельницької спеціальної
загальноосвітньої школи № 32
Хмельницької міської
територіальної громади

Наступність інклюзивної освіти: від ЗДО до початкової школи

У статті розглянуто проблему наступності інклюзивної освіти на етапі переходу дитини з особливими освітніми потребами (ООП) від закладу дошкільної освіти до початкової школи. Здійснено теоретичне обґрунтування принципу наступності, проаналізовано інструменти та механізми його реалізації, представлено практичні рекомендації. Підкреслено значення індивідуальної програми розвитку (ІПР), професійної комунікації та адаптації освітнього середовища. Наведено чинні нормативні документи й наукові дослідження, що підтверджують важливість формування єдиної безперервної системи підтримки дітей з ООП.

Ключові слова: інклюзивна освіта, наступність, діти з особливими освітніми потребами, ЗДО, початкова школа, індивідуальна програма розвитку.

Вступ. Сучасна система освіти України перебуває на етапі активної трансформації, що зумовлено впровадженням Концепції «Нова українська школа», нових Державних стандартів дошкільної та початкової освіти, а також реалізацією Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання до 2030 року. Важливим завданням цього процесу є забезпечення наступності між закладом дошкільної освіти та початковою школою, особливо в контексті інклюзивної освіти.

Актуальність проблеми полягає у необхідності системної підтримки дітей з ООП на всіх етапах освітньої траєкторії. Саме від узгоджених дій педагогів, батьків та фахівців інклюзивно-ресурсних центрів залежить якість адаптації дитини до нових умов навчання, формування її впевненості, мотивації та соціальної включеності.

Основна частина. Питання наступності у роботі з дітьми з ООП є предметом досліджень багатьох українських науковців. Так, доктор педагогічних наук А. А. Колупаєва наголошує, що «наступність визначається як поступовий перехід від дошкільної освіти до початкової з урахуванням попередньо здобутих знань і навичок дітей» [Колупаєва, 2018]. Вона акцентує увагу на необхідності збереження психологічних умов, які сприяють всебічному розвитку дитини.

О. В. Мартинчук підкреслює, що «важливо впровадити єдину і динамічну систему конструктивних дій... застосування яких буде спільним і для управлінців, і педагогів, і батьків» [Мартинчук, 2019]. Це підтверджує, що успіх наступності залежить від скоординованої командної роботи всіх учасників освітнього процесу.

Ці наукові положення узгоджуються з чинною нормативною базою, зокрема з Листом МОН України «Щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти» (2020), який визначає основні напрями взаємодії між закладами обох освітніх ланок.

Враховуючи теоретичні засади наступності інклюзивної освіти, окреслені у працях вітчизняних дослідників та підтвержені чинними нормативними документами, постає необхідність розглянути практичні інструменти, які забезпечують її ефективну реалізацію. Саме вони дозволяють перетворити задекларовані принципи на конкретні дії, що безпосередньо впливають на адаптацію дитини з ООП у новому освітньому середовищі. У цьому контексті ключовими є механізми організації освітнього процесу, комунікації між усіма його учасниками та створення сприятливого освітнього простору, що розглядатиметься у інструментах та механізмах забезпечення наступності.

По-перше: індивідуальна програма розвитку (далі ІПР).

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 957 від 15.09.2021 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», ІПР є обов'язковим документом для роботи з дитиною з ООП. Вона слугує основним інструментом наступності, оскільки містить

інформацію про освітні цілі, потреби дитини та види корекційно-розвиткової роботи. Передача ІПР із ЗДО до школи забезпечує безперервність підтримки та мінімізує ризик освітніх втрат.

По-друге: професійна комунікація, а саме, налагодження ефективної комунікації між вихователями, вчителями, асистентами, батьками та фахівцями ІРЦ є критично важливим. Організація спільних зустрічей, обмін досвідом, відвідування педагогами початкової школи занять у ЗДО дозволяють краще зрозуміти особливості дітей, які готуються до вступу в перший клас.

По-третє: адаптація освітнього середовища, щодо фізичного простору. Перенесення знайомих для дитини елементів — візуальних розкладів, сенсорних куточків, зон відпочинку — у шкільний клас сприяє відчуттю безпеки та полегшує адаптацію.

Розглянуті інструменти та механізми наступності вказують на значущість комплексного підходу до організації інклюзивної освіти. Водночас, ефективність їх застосування підтверджується саме практикою педагогів, які щодня стикаються з викликами переходу дитини з дошкільного закладу до школи. Тому доцільним є аналіз практичного досвіду та окреслення рекомендацій, що сприяють не лише формальному, а й реальному забезпеченню наступності інклюзивної освіти.

З педагогічної практики можна виокремити кілька ефективних підходів до забезпечення наступності інклюзії:

Ранній початок співпраці, у спілкуванні з вихователями та батьками ще влітку дозволяє отримати повну інформацію про дитину.

Спільна підготовка до переходу, до прикладу: екскурсії у школу та знайомство з учителем допомагають знизити тривожність.

Адаптація навчальних матеріалів, наприклад, завчасне підготування карток, адаптованих завдань і матеріалів забезпечує безперервність навчання.

Використання сильних сторін дитини, щодо знання інтересів і талантів дитини мотивує її до навчання та формує позитивне ставлення до школи.

Висновки. Забезпечення наступності інклюзивної освіти — це не формальність, а необхідна умова успішного розвитку, навчання та соціалізації дітей з ООП. Воно має спиратися на наукові дослідження, нормативно-правову базу та практичний досвід педагогів. Ключовими умовами ефективної наступності є: обов'язковість використання ІПР; налагоджена комунікація між усіма учасниками освітнього процесу; адаптація середовища та матеріалів; командний підхід педагогів, батьків та фахівців ІРЦ. Така система підтримки забезпечує плавний перехід дитини від дошкілля до школи, знижує рівень стресу та створює передумови для формування інклюзивного й гуманного освітнього простору.

Список використаних джерел та літератури:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: успіхи, проблеми, перспективи. // *Інклюзивна освіта в Україні: збірник наукових праць*. – Київ, 2018. – С. 186.
2. Мартинчук О. В. Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою. // *Педагогічний пошук*. – 2019. – № 4 (104). – С. 49–51.
3. Савченко О. Я. Наступність у навчанні як педагогічна проблема. // *Початкова школа*. – 2011. – № 6. – С. 3–7.
4. Коваль Л. П. Наступність між дошкільною та початковою освітою: сучасний контекст. // *Освітологічний дискурс*. – 2020. – № 2. – С. 115–123.
5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
6. Закон України «Про дошкільну освіту» від 06.06.2024 № 3788-IX.
7. Державний стандарт дошкільної освіти: Постанова КМУ від 21.07.2021 № 305.
8. Державний стандарт початкової освіти: Постанова КМУ від 21.02.2018 № 87.
9. Постанова КМУ від 12.07.2017 № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр».
10. Постанова КМУ від 15.09.2021 № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти».
11. Лист МОН України «Щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти» від 19.08.2020 № 1/9-455.

Аліна Кравчук,
вчителька англійської мови
Славутської гімназії №5
Славутської міської ради

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дітьми з ООП на уроках англійської мови

Сучасний період розвитку суспільства характеризується потужним впливом на нього інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які проникають у всі сфери людської діяльності. Їх застосування в навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку освітнього процесу в умовах Нової Української Школи.

У статті розглядається застосування ІКТ у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) на уроках англійської мови. Сучасний урок англійської мови поєднує в собі інтеграцію різноманітних онлайн-інструментів, платформ, методів та форм роботи зі здобувачами освіти, які підвищують мотивацію школярів до навчання та роблять урок успішнішим, компетентісно спрямованим та інноваційним. У процесі вивчення іноземної мови вагоме місце посідає правильний підбір та доцільне використання ІКТ у роботі з інклюзивним класом. Адже, навчаючи дітей з ООП іноземної мови, вчитель має створити необхідні умови для адаптації школярів у освітньому середовищі, поєднувати на практиці не лише традиційні методи навчання, а й різноманітні додаткові онлайн-платформи та освітні онлайн-сервіси.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, ІКТ, англійська мова, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, ООП, онлайн-сервіс, інтерактивний плакат, онлайн-платформа, інтерактивна вправа.

Вступ. Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, технічних засобів та програмного забезпечення, що дозволяють збирати, опрацьовувати, зберігати, передавати та подавати інформацію, а також забезпечувати комунікацію між користувачами [12]. Упровадження ІКТ у навчанні підвищує мотивацію учнів, розвиває логічне та творче мислення, надає доступ до світових освітніх ресурсів, забезпечує індивідуалізацію навчання та формує інформаційну культуру. Невід’ємною складовою освітнього процесу є навчання дітей з ООП. Завдяки сучасним технологіям на сьогодні існує багато способів, як можна допомогти здобувачам освіти з ООП адаптуватися до викликів та проблем, пов’язаних з їхнім станом: спілкуватися, навчатися, розвивати таланти та повноцінно жити, – адже реалії сьогодення не дають можливості повною мірою сприяти навченості та обізнаності учнів з особливими освітніми потребами [7]. Тому перед вчителями англійської мови постали нові виклики – організувати сприятливе освітнє середовище, щоб усі здобувачі освіти були максимально залучені на кожному етапі освітнього процесу. Серед найбільш ефективних та сучасних інструментів навчання

вагоме місце посідає використання в освітньому просторі інклюзивного класу інформаційно-комунікаційних технологій. Різноманіття та дієвість такого інклюзивного середовища випробувані часом та дають можливість школярам краще адаптуватися до навчання і сприймати матеріал.

Інформаційно-комунікаційні технології значно підвищують ефективність навчання дітей з ООП на уроках англійської мови, дозволяючи створювати інноваційне, гнучке та інтерактивне освітнє середовище, адже сучасний урок англійської мови – це індивідуальна платформа формування ключових компетентностей здобувачів освіти, зокрема дітей з ООП.

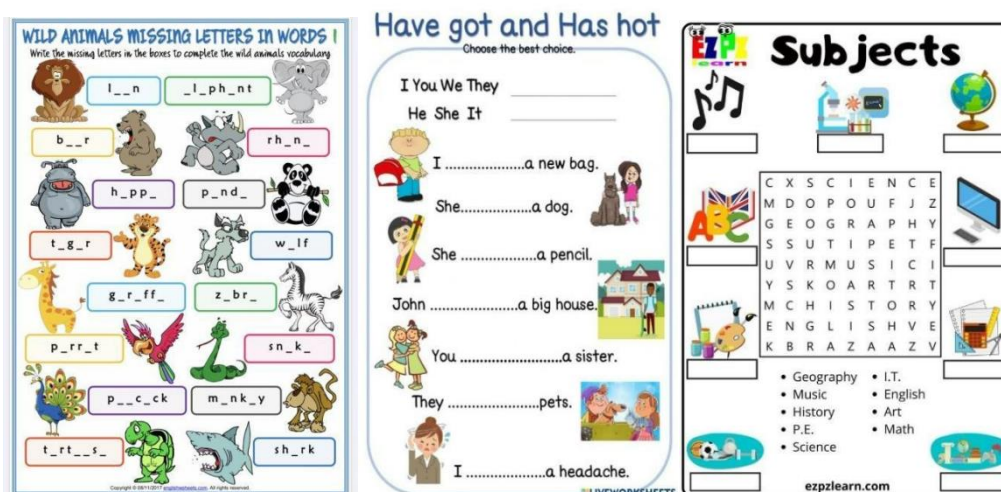
Серед основних переваг застосування ІКТ є:

індивідуалізація навчання;

ІКТ дозволяють адаптувати навчальні матеріали та завдання до індивідуальних потреб та темпу кожного учня, створюючи більш персоналізоване освітнє середовище.

підвищення мотивації;

Візуальні та аудіовізуальні матеріали, інтерактивні ігри та завдання, а також можливість швидкого зворотного зв'язку значно підвищують зацікавленість учнів до вивчення англійської мови.

(Рис. 1 Фрагменти роздаткових робочих аркушів)

розвиток комунікативних навичок;

Інтерактивні платформи та онлайн-ресурси надають можливості для практикування усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння,

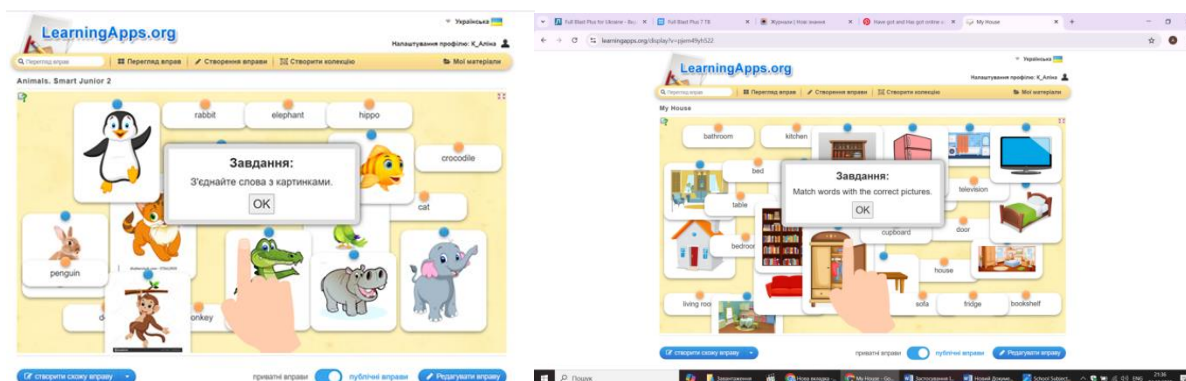
читання та письма), а також сприяють формуванню навичок спілкування в мережі Інтернет.

(Рис. 2 Фрагмент вправи з сайту British Council for kids) збагачення навчального процесу (інтерактивні матеріали, онлайн-ресурси, мультимедійні засоби, ігрові технології, проєктна діяльність);

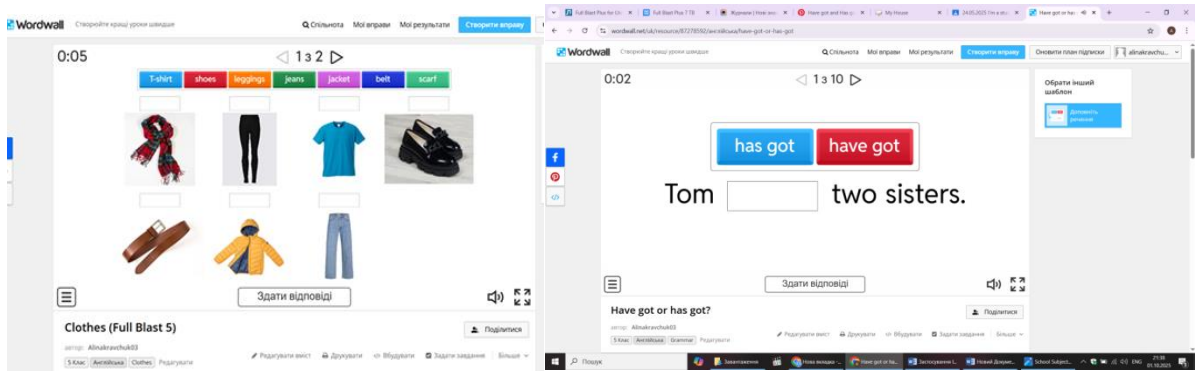
ІКТ урізноманітнюють форми подання інформації, оскільки передбачають використання електронних підручників, відео, аудіо, мультимедійних презентацій та інтерактивних плакатів, що робить уроки більш захопливими [9]. На сьогодні існує величезна кількість онлайн-платформ для вивчення англійської мови, які не лише покращують сприйняття навчального матеріалу здобувачами освіти, у тому числі й дітьми з ООП, але й роблять урок більш наповненим, різноманітним та цікавим. Ось деякі онлайн-сервіси, які можуть бути зрозумілими та цікавими для дітей з ООП.

LearningApps.org – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань і підходить для полегшення сприймання та засвоєння лексичного і граматичного матеріалу на уроках англійської мови [3].

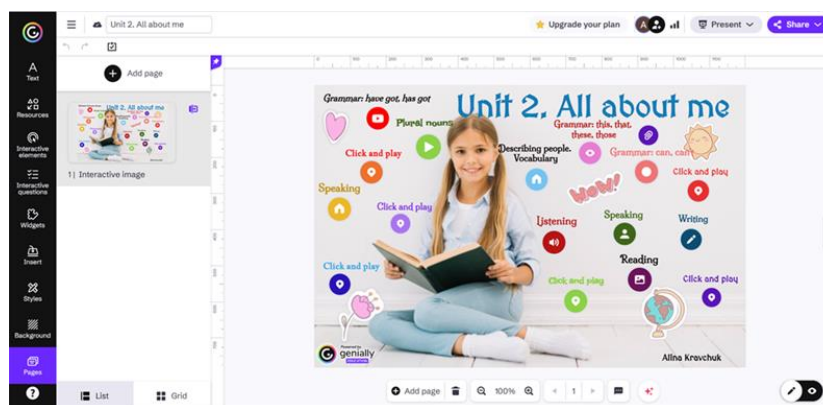
(Рис. 3 Фрагменти вправ онлайн-сервісу LearningApps.org)

Wordwall.net – онлайн-платформа, яка дозволяє створювати інтерактивні навчальні завдання та матеріали не лише в онлайн-форматі, але й для друку. Однією з переваг цієї платформи є те, що завдання побудовані в ігровій формі (вікторини, кросворди, ігри на відповідність тощо) та адаптовані до програми розвитку дітей з ООП [6].

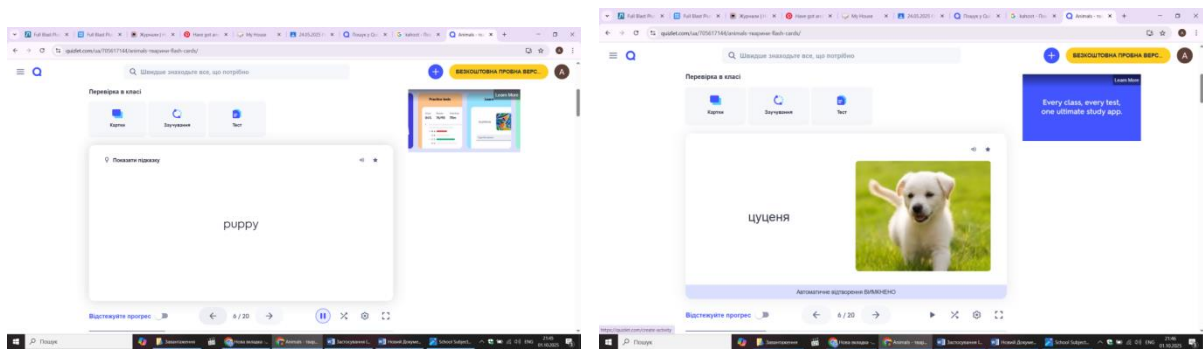
(Рис. 4 Фрагменти інтерактивних завдань *Wordwall.net*)

Genially.com – зручний та цікавий сервіс для створення навчального матеріалу у вигляді плакатів; це спосіб візуалізації інформації на основі одного зображення, до якого «мітками» прикріплюються покликання на вебресурси, мультимедійні об'єкти: аудіо, відео, ігри, вікторини, тестування тощо [2].

(Рис. 5 Фрагмент інтерактивного плакату *Genially.com*)

Quizlet.com – найкращий застосунок з картками, який допомагає вчитися та запам'ятовувати. Працюючи з дітьми з ООП, для вчителя іноземної мови важливо застосовувати методи візуалізації навчального матеріалу. Платформа Quizlet стане у нагоді вчителям та учням при вивченні нових лексичних одиниць у поєднанні з тематичними флешкартками [5].

*(Рис. 6 Фрагменти флешкарток Quizlet.com)
створення сприятливого середовища;*

ІКТ сприяють створенню освітнього середовища, де учні можуть брати активну участь, працювати в групах, дискутувати та вирішувати реальні проблеми за допомогою мовних знань.

Роль ІКТ у освітньому процесі є очевидною, проте здатність учня використовувати ці технології може бути порушена з огляду на різні нозології: фізичні, сенсорні, емоційні чи когнітивні. Розглядаючи застосування ІКТ для учнів з ООП, важливо переконатися, що означена технологія є доступною для них [10]. Тобто доступні ІКТ – це широкий спектр допоміжних та звичайних технологій і форматів, які покликані допомогти учням з обмеженими можливостями здобувати інклюзивну освіту в більш спрощеному та інтерактивному форматі.

Застосування ІКТ в інклюзивному освітньому просторі уроку англійської мови сприятиме:

забезпеченню більшої автономії учня;

розкриттю прихованого потенціалу для тих дітей, які мають певні труднощі в спілкуванні;

розширенню можливостей учнів з ООП демонструвати їхню креативність, творче мислення та здобути результати;

адаптації навчальних завдань відповідно до індивідуальних потреб, навичок і здібностей кожної дитини;

розвитку пізнавального інтересу учнів та мотивації їх до навчання тощо [11].

Отже, застосування ІКТ неабияк допомагає охопити значний обсяг навчального матеріалу за короткий проміжок часу або ж опанувати навчальний

план у більш адаптованому до учня темпі. Здобувачі освіти з ООП, використовуючи ІКТ, які допомагають їм у засвоєнні навчального матеріалу, мають змогу навчатися в темпі всього класу та не відставати від ровесників, а також допомагає індивідуалізувати процес навчання, залучати учнів до активної взаємодії, стимулювати їхню мотивацію та формувати ключові комунікативні навички.

В. Биков наголошував, що «...завдяки поєднанню традиційних педагогічних та інноваційних технологій навчання, зокрема, інформаційно-комунікаційних, педагогам вдається значно ефективніше розвинути і примножити природні здібності дітей. Використання цих технологій у навчальному процесі створює додаткові умови, сприяє появі нових цілей та оновленню змісту освіти, дозволяє досягти якісно більш високих результатів навчальної діяльності, забезпечити для кожного учня формування і розвиток його власної освітньої траєкторії» [10].

Список використаних джерел та літератури:

1. <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/>
2. <https://app.genially.com/teams/67b9e4756257e45a92e566a7/home>
3. <https://learningapps.org/>
4. <https://www.liveworksheets.com/>
5. <https://quizlet.com>
6. <https://wordwall.net/uk/myactivities>
7. Базиченко В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках англійської мови. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-vikoristannya-informaciyno-komunikaciynih-tehnologiy-na-urokah-inozemno-movi-176113.html>
8. Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2006. № 6. С. 4
9. Горішна Н.М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні дітей з особливими освітніми потребами: переваги та обмеження. Практичні комунікаційні кейси в інклюзивному освітньому середовищі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (22 листопада 2019 р.). Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2019. С. 27–39.
10. Дмитрієва О.І., Чопік О.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні старшокласників з порушеннями інтелектуального розвитку. Інформаційні технології і засоби навчання. 202. № 6. С. 30–51. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/115>
11. Семеній Н., Овсієнко В. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому просторі інклюзивного класу. *Нова педагогічна думка*. 2023. №1. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/45033/1/N_Semenii_V_Ovsienko_ZIKTOPIC_2023_FPO.pdf
12. Швачич Г. Г., Толстой В.В., Петречук Л. М., Іващенко Ю.С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: Навчальний посібник. – Дніпро: НМетАУ, 2017. – 230 с. URL: https://nmetau.edu.ua/file/ikt_tutor.pdf

***Наступність у формуванні мовної компетентності в учнів з ООП: від
початкової до середньої школи***

У статті розглянуто проблему наступності у формуванні мовної компетентності в учнів з особливими освітніми потребами (ООП) під час переходу з початкової до середньої школи. Висвітлено теоретичні основи цього процесу, визначено інструменти та механізми його реалізації, а також представлено практичні рекомендації для педагогів. Підкреслено роль індивідуальних освітніх програм, адаптації навчальних матеріалів та командної взаємодії педагогів різних ланок освіти.

Ключові слова: мовна компетентність, учні з ООП, наступність, початкова школа, середня школа, індивідуальна освітня траєкторія.

Вступ. Формування мовної компетентності є однією з провідних складових освітнього процесу, адже мова виступає основним засобом пізнання, спілкування та соціалізації дитини. Для учнів з особливими освітніми потребами (ООП) цей аспект набуває особливої ваги, оскільки мовленнєвий розвиток часто має ускладнення, що потребують спеціальної підтримки.

Перехід від початкової до середньої школи для дітей з ООП є критичним етапом: змінюється структура навчання, збільшується кількість предметів та вчителів, зростають вимоги до самостійності учня. У цих умовах особливо важливим є забезпечення наступності у формуванні мовної компетентності, що дозволяє уникнути розривів у навчанні та підтримує поступальний розвиток учня.

Визначення сутності цього явища потребує звернення до наукових досліджень і нормативно-правової бази, що і стане предметом наступного розділу.

Основна частина. Питання мовного розвитку дітей з ООП є предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. А. А. Колупаєва зазначає, що

«мовна компетентність — це не лише знання граматики чи словникового запасу, а здатність дитини ефективно спілкуватися у навчальних і життєвих ситуаціях» [Колупаєва, 2018].

О. В. Мартинчук підкреслює, що «наступність у мовленнєвому розвитку має ґрунтуватися на поступовому ускладненні мовних завдань, узгоджених методиках навчання та системній підтримці з боку педагогів різних ланок освіти» [Мартинчук, 2019].

Ці підходи узгоджуються з положеннями **Державного стандарту початкової освіти (2018)** та **Державного стандарту базової середньої освіти (2020)**, які визначають комунікативну компетентність однією з ключових. Також вони підтверджуються **Національною стратегією розвитку інклюзивного навчання до 2030 року**, що наголошує на безперервності освітньої підтримки дітей з ООП.

Таким чином, теоретичні засади наступності у формуванні мовної компетентності створюють основу для практичної реалізації цього процесу. Далі розглянемо інструменти та механізми, які дозволяють зробити наступність реальною в освітній практиці.

Реалізація наступності потребує використання різних інструментів, які поєднують нормативну базу, педагогічні методики та організаційні форми роботи. Серед них варто виокремити:

1. Індивідуальну програму розвитку (ІПР), яка залишається базовим документом й містить відомості про рівень мовної компетентності дитини, труднощі у мовленні, завдання для розвитку комунікативних навичок. Передача ІПР від учителя початкових класів до вчителів середньої школи гарантує безперервність роботи.

2. Адаптацію навчальних матеріалів. Навчальні тексти, завдання з читання, вправи з граматики та письма мають бути адаптовані до потреб дитини. Використання візуальних підказок, мультимедійних ресурсів, вправ з розвитку мовленнєвого дихання допомагає учням із порушеннями мовлення чи слуху засвоювати матеріал.

3. Спільну професійну комунікацію. Зустрічі вчителів початкової та середньої школи, логопедів, асистентів учителя й батьків дозволяють окреслити індивідуальні досягнення та труднощі дитини. Це створює умови для послідовної реалізації мовленнєвих стратегій.

4. Створення мовного середовища. Формування позитивного мовного середовища в класі, застосування інтерактивних ігор, групових завдань, читання вголос та інсценізацій сприяє закріпленню навичок і соціальній інтеграції дитини.

5. Розглянуті інструменти та механізми дають змогу забезпечити системність і безперервність мовного розвитку, проте важливим є підтвердження їх ефективності на основі практичного досвіду педагогів.

Аналіз моєї педагогічної практики свідчить, що реальна наступність у формуванні мовної компетентності в учнів з ООП можлива лише за умови спільних зусиль. Я переконався, що досвід, набутий у початковій школі, є безцінним фундаментом для подальшої роботи. Щоб забезпечити цей плавний перехід, ми з колегами виокремили низку ефективних кроків:

Ранній контакт між учителями. Завжди намагаюся встановити зв'язок з учителем початкових класів ще до того, як дитина перейде до мене в середню школу. Коли колега ділиться досвідом та знайомить мене з особливостями мовного розвитку дитини, це допомагає мені краще підготуватися до навчання. Ми обговорюємо, які методики були найефективнішими, які мовні труднощі потребують особливої уваги, і як ми можемо разом підтримати учня.

Поступове ускладнення завдань. Я починаю роботу з учнем з тих мовних вправ, які, як мені відомо, він уже успішно засвоїв у початковій школі. Лише після того, як дитина відчуває себе впевнено, я поступово ускладнюю завдання. Цей підхід запобігає розчаруванню та допомагає зберегти мотивацію до навчання.

Використання мультимедійних засобів. Для дітей з порушеннями мовлення чи слуху, які навчаються в середній школі, візуальна та аудіальна підтримка має вирішальне значення. У своїй роботі я активно використовую

аудіо- та відеозаписи, а також інтерактивні онлайн-вправи. Це допомагає дітям краще сприймати та відтворювати матеріал, роблячи процес навчання більш динамічним та цікавим.

Підтримка батьків. Я вважаю, що успіх залежить від співпраці з родиною. Ми з колегами та батьками ділимося мовними вправами, які дитина може виконувати вдома. Це забезпечує додаткову щоденну практику і створює єдине освітнє середовище, де підтримка дитини відбувається не лише в школі, а й вдома.

Таким чином, цей практичний досвід підтверджує дієвість розглянутих інструментів і демонструє їхню результативність у щоденній роботі з дітьми.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що забезпечення наступності у формуванні мовної компетентності учнів з ООП є необхідною умовою їхнього успішного навчання та соціалізації. Теоретичні положення, підтвержені нормативними документами, у поєднанні з практичними механізмами і досвідом педагогів створюють цілісну систему підтримки дитини. Ключовими умовами ефективної наступності є: використання ІПР як основного інструменту; адаптація змісту та форм навчання; створення сприятливого мовного середовища; командна робота педагогів і батьків. Саме така система дозволяє не лише зберегти, а й розвинути здобуті мовні навички, сприяючи формуванню комунікативної компетентності як запоруки подальшого освітнього й особистісного розвитку дитини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF>
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: успіхи, проблеми, перспективи // Інклюзивна освіта в Україні : збірник наукових праць. К., 2018. С. 186.
5. Мартинчук О. В. Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою // Педагогічний пошук. 2019. № 4 (104). С. 49–51.
6. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання до 2030 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/normativno-pravova-baza>

Юлія Луць,
вихователька інклюзивної групи
ЗДО №7 «Дюймовочка»
Шепетівської міської ради
Хмельницької області

Інклюзивний всесвіт на планшеті. Практичні кейси застосування геоборда в роботі з дітьми з ООП

Стаття присвячена актуальним питанням інклюзивної освіти в Україні в контексті зміни ролі педагога в умовах інклюзії – від традиційного наставника до фасилітатора, який підтримує індивідуальний розвиток кожної дитини. Стаття розкриває інноваційні можливості геоборда (математичного планшета) як ефективного інструмента розвитку дрібної моторики, логіко-математичного мислення, просторової уяви та сенсорної інтеграції дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами. Описано етапи роботи з геобордом, приклади корекційно-розвивальних ігор та методичні рекомендації щодо його використання відповідно до Базового компонента дошкільної освіти України. Підкреслюється значення STEM-підходу, що поєднує математику, технологію та інженерію у грі та навчанні, формуючи творчу, допитливу та впевнену в собі особистість.

Ключові слова: інклюзивна освіта, дошкільна освіта, геоборд, математичний планшет, STEM, сенсорний розвиток, дрібна моторика, логіко-математичне мислення, діти з особливими освітніми потребами.

Сучасна система дошкільної та початкової освіти України переживає епоху глибокої гуманістичної трансформації, у центрі якої стоїть ідея інклюзивного навчання. Це явище давно вийшло за межі формальної вимоги часу, утвердившись як світоглядна позиція, що непохитно відстоює право кожної дитини на повноцінний розвиток, рівний доступ до освіти та забезпечення основних прав і свобод. Інклюзія – це не просто адаптація освітнього середовища, а місія формування толерантного, відкритого та чуйного суспільства, в основі якого лежить повага до особистості кожної дитини та заборона будь-яких форм дискримінації.

В умовах цієї освітньої революції кардинально змінюється роль педагога. Вихователь нового покоління рішуче виходить за межі традиційної ролі наставника, перетворюючись на педагога-партнера, фасилітатора. Його ключовим завданням стає здатність побачити унікальність кожної дитини, зрозуміти її особливості та підказати індивідуальний шлях до пізнання світу. Це вимагає від нього високого рівня гнучкості, постійного професійного розвитку та впровадження інноваційних, багатоканальних методів навчання.

Однак, фокус уваги керівників, вихователів та асистентів вихователів не повинен обмежуватися винятково корекцією порушень розвитку дитини. Критично важливим є вирішення системних викликів: якісна організація інклюзивного навчання, належне кадрове забезпечення, забезпечення додаткової підтримки та універсальності щодо планування занять та ігрової діяльності.

Ефективність навчального процесу в інклюзивній групі критично залежить від якості подачі матеріалу. Діти з різними особливими освітніми потребами (ООП) мають особливості сприйняття: комусь домінує слуховий канал, іншим — зоровий, а для багатьох найефективнішим є тактильно-кінестетичний спосіб пізнання, тобто через дотик і рух. Саме тому актуальність використання спеціальних розвивальних засобів, які забезпечують сенсорну інтеграцію, важко переоцінити.

Усі ми хочемо підготувати дитину до успішного життя, навчити уникати небезпеки і дати впевнений старт. Ми не тільки хочемо, а й робимо багато. Зараз представлено безліч варіантів розвитку дитини. Величезна різноманітність зустрічає нас, коли настає момент вибирати. Доман, Монтессорі, Нікітін, Зайцев і багато багато інших цікавих методик. Цікаві завдання на логіко-математичне мислення сприяє розвитку у дитини уміння швидко орієнтуватися у просторі, сприймати логічні і пізнавальні завдання, знаходити для них правильні рішення. Тільки правильно організована дитяча діяльність і систематичне навчання забезпечують своєчасний математичний

розвиток дошкільника. Я обрала роботу з Геобордом, або «математичним планшетом».

Геоборд – це багатофункціональна, універсальна геометрична дошка, проста у використанні, і в той же час функціональний ігровий матеріал, який дозволяє конструювати на площині безліч різних зображень (цифри, геометричні фігури, різноманітні візерунки та ін.).

В Інтернет ресурсах, книгах можна зустріти різні назви цього дидактичного посібника, конструктора з резинок – геометрик, геоборд або ж просто – математичний планшет, який лише зараз набуває актуальності та популярності у нашій країні. Насправді ж це класична дидактична гра відома у зарубіжних країнах ще з 50-х років ХХ століття. Її прототип під назвою Geoboard («геометрична дошка») винайшов у 1954 році єгипетський математик, філософ, магістр мистецтв Каліб Гаттегно, який створив «поле для малювання» резинками з 25 штирями Геоборд складається з плоского поля і штирів, розташованих на полі рівновіддалено один від одного по горизонталі і вертикалі. Для роботи з геобордом також потрібні канцелярські гумки для грошей. З досвіду роботи переконалася, що зручнішими у використанні та яскравішими є гумки «Неон» - вони ширші та мають насиченіші та яскравіші кольори, ніж звичайні. А найголовніше, те що вони мають менший діаметр – 38 мм (тоді як звичайні – 55-60 мм), що дозволяє створювати менші зображення, уникаючи зіскакування гумки зі штирів та додаткового подвійного накручування. Одягаючи гумку на два штирі, можна отримати пряму лінію, на три – трикутник, на чотири – квадрат. З ліній і фігур можна створювати різні зображення, що просто неможливо не використовувати в іграх для формування логіко-математичних компетенцій старших дошкільників. Геоборд можна придбати в магазинах канцтоварів, в інтернет-магазинах, або ж виготовити самостійно. Адже це не викликає суттєвих труднощів і виходить значно дешевше – потрібно лише відріз фанери, дерев'яної дошки (30x30 см – 10x10 штирів розміщених на відстані 3 см один від одного) чи ламінату(27x17 см – 10x6 штирів) товщиною 0.8–1 см та відповідна кількість штирів – дерев'яних чи

металевих, або ж звичайних кольорових канцелярських кнопок. Далі необхідно розмітити дошку, розділивши на рівні квадрати, що знаходяться однаковій відстані один від одного, і закріпити штирі (кнопки) по кутах квадратів: акуратно вбити їх молотком або просвердлити невеликі отвори і при потребі приклеїти за допомогою клею.

Незважаючи на те, що планшет математичний, він зовсім не призначений строго для навчання математики, така іграшка – ідеальний творчий посібник для розвитку уяви, фантазії, творчого сприйняття світу.

З кольорових гумок діти створюють:

- моделі автомобілів,
- квіти,
- літери,
- красиві візерунки,
- вази,
- фігурки тварин і комах,
- циферблат годинника.

Важливо! Особливість гри з геобордом в тому, що всі об'єкти складаються з відрізків прямих ліній. Тому заняття сприяє розвитку абстрактного мислення. Воно стане в нагоді майбутньому механіку, математику, програмісту, інженеру.

У цьому контексті геоборд – інноваційний математичний планшет – перетворюється з простого наочного матеріалу на потужний інструмент комплексного корекційно-розвивального впливу. Він дозволяє поєднати ігрову, пізнавальну та корекційну діяльність, забезпечуючи активну участь дитини й стимулюючи розвиток дрібної моторики, просторового мислення та зорово-моторної координації.

Використання геоборда є не лише доцільним, а й методично обґрунтованим відповідно до Базового компонента дошкільної освіти України [1]. Адже у відповідності до положень Базового компонента у дошкільників повинні бути сформовані вміння орієнтуватися в усьому, що їх оточує, правильно оцінювати життєві ситуації, аргументувати свої міркування,

самостійно приймати рішення, розкривати причинно-наслідкові зв'язки в довкіллі. Усі перераховані вміння дошкільників є складниками здібностей логіко-математичного розвитку дошкільнят. Тому набагато важливіше сформувані у дітей відповідні навички, а не просто дати певні знання.

Геоборд повністю відповідає цій вимозі, оскільки: стимулює дослідницьку активність (дитина не просто дивиться, а створює); формує уявлення про форму, розмір, напрямок, простір через фізичну дію; сприяє розвитку сенсомоторики – основи для розвитку мовлення та письма; дозволяє здійснювати індивідуалізацію навчання, оскільки рівень складності миттєво адаптується педагогом.

Геоборд ідеально вписується в концепцію STEM-освіти як інструмент, що поєднує: математику (створення фігур, координатне мислення); технологію (робота з інструментом, послідовність дій); інженерію (моделювання, конструювання).

Це дає можливість будувати освітній процес не від складного до простого, а від дії – до глибокого розуміння абстрактних понять.

Геоборд як інноваційний засіб розвитку моторики та просторового мислення є одночасно засобом сенсорного виховання і розвитку уяви. Через прості вправи дитина вчиться: розуміти такі категорії, як форма, межа, розмір, кут; помічати закономірності та послідовності; ефективно орієнтуватися у мікро- та макропросторі («вище-нижче», «зліва-справа»); утримувати послідовність дій і доводити роботу до кінця.

Діти із особливими освітніми потребами потребують окремої педагогічної уваги та адаптованих методів, які враховують їхнє краще сприйняття через візуальні та тактильні образи, потребу в повторенні й наявності високої емоційної чутливості. Геоборд у цьому контексті стає ефективним терапевтичним і навчальним інструментом, оскільки він поєднує рух, колір, форму та негайний видимий результат.

Практична робота з дітьми з ООП

Етап 1. Знайомство з геобордом. Перший контакт із планшетом має бути емоційно позитивним. Педагог пропонує дитині «погратися з дощечкою», торкнутися пальчиками шипів, натягнути гумки. Важливо дозволити вільне експериментування – дитина має відчувати, що це її простір гри та творчості.

Етап 2. Робота за зразком. Після етапу вільних дій педагог демонструє простий зразок – квадрат або трикутник. Дитина повторює, орієнтуючись на зразок. У цей момент розвивається зорово-просторове сприйняття, увага, послідовність дій. Згодом завдання ускладнюються: від відтворення – до створення фігури за описом («зроби велику фігуру з чотирма кутами»), потім – до самостійного моделювання.

Етап 3. Корекційно-розвивальні ігри. «Квітка настрою» – дитина створює квітку з різнокольорових гумок, висловлюючи свій настрій. «Весела доріжка» – вправи на розвиток координації, створення ліній «вгору-вниз», «право-ліво». «Будиночок для звірятка» – сюжетна гра, що формує логіку, мислення, фантазію.

Такі завдання допомагають дитині не лише вчитися, а й самовиражатися, комунікувати, радіти успіху.

Інклюзивна освіта – це не виклик, а можливість для педагогів переосмислити свою роль, зробити навчання справді гуманним і творчим. Використання математичного планшету (геоборда) – це приклад того, як простий інструмент може стати місточком між педагогом і дитиною, особливо якщо ця дитина має особливі освітні потреби.

Геоборд допомагає розвивати дрібну моторику, логічне та просторове мислення, увагу, мовлення, формує впевненість у власних силах. У поєднанні з чуйністю, терпінням і професійною інтуїцією вихователя він перетворюється на справжній інструмент розвитку, підтримки та любові.

Список використаних джерел та літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція.
2. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / авторський колектив; наук. керівник К.Л.Крутій – Запоріжжя:ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2019.-146с.
3. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: методичні рекомендації. Івано-Франківськ, 2015. 90 с. 21-35. Ляпунова В.А.,

4. Добровольська Л.П., Жейнова С.С., Городнича С.В. Сутність та необхідність математичного розвитку особистості на етапі дошкільного дитинства. Інноваційна педагогіка. 2020. Випуск 26. с. 185-190.
5. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал. Житомир: Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». 2016. Вип. 11. с. 97-108, 23.
6. Гавриш Н. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Дніпропетровськ. 2011. № 1 (1). С. 16-20.
7. Плужник О. Впровадження STEM-освіти в інклюзивне середовище Нової української школи. Освітній простір. Серія: Інноваційна педагогіка. 2024. №18. С. 89-94.
8. Резніченко І. STEM-освіта для дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу – 2019. №7. Код доступу: <https://emetodyst.expertus.com.ua/741849>

Лариса Левко,
вчителька початкових класів
Староушицький ліцей
Староушицької селищної ради
Кам'янець-Подільського району
Хмельницької області

Адаптивна інформаційно-освітня модель середовища в початковій школі

У статті розглядаються актуальна проблема впровадження моделі адаптивного інформаційно-освітнього середовища в сучасній початковій школі в рамках навчальної програми «Освіта. Діти. Майбутнє» (ОДМ) в умовах цифрової трансформації освіти.

Ключові слова: адаптивне навчання, інформаційно-освітнє середовище.

Вступ. Сучасна початкова школа в умовах сьогодення переживає період глибоких змін, зумовлених не лише розвитком цифрових технологій, суспільними викликами сьогодення, а й упровадженням нових Державних стандартів та реалізацією Концепції «Нова українська школа». Тому в умовах інформаційного перенасичення та воєнних реалій виникає потреба впровадження такого освітнього середовища, яке б відповідало принципам стійкості, гнучкості та індивідуалізації. Особливої уваги вимагає початкова школа. Адже саме в молодшому шкільному віці закладаються основи пізнавальної активності, цифрової грамотності та самостійності, що визначатимуть здатність кожної дитини успішно навчатися впродовж життя.

Одним із ключових викликів для початкової школи є впровадження такого освітнього середовища, яке було б не тільки інформаційно насиченим, а й

адаптивним. На першому місці стоїть здатність врахування індивідуальних особливостей, потреба та темп навчання кожної дитини.

Інструментом реалізації дитиноцентричного підходу виступає адаптивне інформаційно-освітнє середовище (АІОС), яке передбачає організацію освітнього процесу з орієнтацією на розвиток ключових компетентностей, уміння працювати з інформацією та формування критичного мислення молодших школярів. Дослідження науковців свідчать про те, що застосування адаптивних середовищ сприяє підвищенню мотивації, покращенню результатів навчання та формуванню позитивного ставлення дітей до освітнього процесу. АІОС дає змогу адаптувати освітній контент до потреб кожного учня та врахувати їх індивідуальні особливості.

Адаптивне середовище – це система, що має властивість пристосовуватися до індивідуальних особливостей, потреб користувача або умов, що змінюються. Наприклад, в освітньому контексті, адаптивне середовище орієнтоване на задоволення різноманітних пізнавальних потреб та інтересів, забезпечуючи індивідуальний навчальний шлях.

Тісно корелює з ідеями побудови АІОС освітня програма «Освіта. Діти. Майбутнє» (ОДМ), яка передбачає використання цифрових ресурсів, інтегрованих курсів, мультимедійного супроводу, сучасних методик навчання (зокрема проєктного підходу, гейміфікації, формувального оцінювання) та створення максимально комфортних і результативних умов для розвитку молодших школярів. Освітня програма «Освіта. Діти. Майбутнє» розроблена відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти, Концепції «Нова українська школа». Програму створено відповідно до інноваційного освітнього проєкту за темою «Створення моделі адаптивного інформаційно-освітнього середовища початкової школи», який реалізується згідно з наказом Міністерства освіти і науки України «Про реалізацію інноваційного освітнього проєкту за темою «Створення моделі адаптивного інформаційно-освітнього середовища початкової школи» на січень 2022 – грудень 2027 років» від 16 березня 2022 року №245 (зі змінами). [1, с.4]

Мета статті: обґрунтувати доцільність впровадження адаптивного інформаційно-освітнього середовища у практику роботи початкової школи на прикладі реалізації інноваційного освітнього проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє» як засобу підвищення ефективності освітнього процесу, забезпечення індивідуалізації навчання, розвитку пізнавальної активності, формування цифрової грамотності молодших школярів та підтримки професійного розвитку вчителя в умовах реформування.

Основна частина. У роботі з молодшими школярами важливо створити дружній до сучасної дитини освітній простір, де цифрові інструменти будуть допомагати їй навчатися граючи. Поруч з цим потрібно надавати підтримку індивідуальним освітнім траєкторіям, коли кожна дитина отримує завдання, що максимально відповідають її рівню розвитку. І саме освітній проєкт «ОДМ» відповідає сучасним вимогам та потребам, запитам від усіх учасників освітнього процесу. Адже цей інноваційний проєкт створює інтерактивне та якісне освітнє середовище, що допомагає дітям здобувати знання, навички та впевненість для розвитку. Крім цього він надає інструменти, які роблять освіту молодших школярів більш ефективною, доступною та адаптованою до потреб учнів, вчителів та батьків. Навчання стає цікавим, зручним, більш результативним для дітей. Основна увага приділяється інтегрованій навчальній програмі, яка використовує цифрові технології, такі як штучний інтелект та мультимедійний контент, для створення гнучкого, адаптивного освітнього процесу, що відповідає потребам кожного учня.

В умовах сучасної освіти адаптивний підхід набуває особливого значення, адже він дозволяє враховувати індивідуальні особливості школярів, їх темп навчання, інтереси та здібності. Адаптивність може бути відображена в одному або декількох елементах: контент, оцінка, послідовність, інформаційноосвітнє середовище. Програма «Освіта. Діти. Майбутнє» надає вчителям надзвичайно ефективні цифрові інструменти та методичні прийоми, які забезпечують реалізації такого підходу.

Невід'ємним та важливим складником освітнього проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє» є навчальна онлайн-платформа ОДМ, що являється навчальним софт-тренажером. Інакше кажучи, програмне забезпечення, яке допомагає користувачам розвивати різні навички в інтерактивній, ігровій формі. Використання онлайн-платформи дає можливість створювати освітній простір, де школярі отримують навчальні матеріали у різних формах. Це можуть бути тексти, відео, інтерактивні вправи. Вони допомагають засвоювати матеріал у власному темпі. На онлайн-платформі створені кабінети для вчителя, батьків учнів та методистів. Дитина може зайти на платформу через кабінет батьків. Передбачена ще одна корисна особливість – це можливість виконувати завдання з будь-якого пристрою (домашній комп'ютер, ноутбук, телефон, планшет). Загалом використання онлайн-платформи ОДМ підвищує ефективність навчального процесу та використовується для економії часу всіх учасників навчального процесу. Для учнів – це надійний помічник для можливості отримувати роз'яснення під час засвоєння матеріалу в ігровій формі за короткий проміжок часу. Для батьків – це зручний інструмент для моніторингу активності дитини в навчанні, якості засвоєння знань та розуміння інтересів власної дитини. А ще організація неформальних заходів для обміну думками та досвідом. Для вчителів – це повноцінне робоче місце: мультимедійний контекст, методичні матеріали, календарно-тематичне планування, моніторинг присутності та успішності. Завдяки проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє» педагоги мають змогу підвищити кваліфікацію, отримати досвід у проведенні реформ в освіті, опанувати новітні педагогічні методики та технології:

- PBL- Project Based Learning (метод навчальних проєктів, вирішення реальних проблем учнями через створення практичних проєктів),
- IBL- Inquiry Based Learning (пізнавально-дослідницький метод),
- гейміфікацію (використання ігрових практик та механізмів у неігровому контексті для залучення кінцевих користувачів до розв'язання проблем [3],

впровадження в освітній процес елементів комп'ютерних ігор, соціальних мереж, популярних серед школярів),

- формувальне оцінювання (постійний зворотній зв'язок та підтримка учня протягом усього процесу навчання),

- перевернутий клас (інноваційна модель змішаного навчання, яка перетворює вчителя на помічника-координатора, а учнів на активних учасників навчального процесу),

- сторітелінг (мистецтво розповіді історій для передачі інформації).

Використання на практиці поданих вище новітніх методик дозволяє створити комфортне адаптивне інформаційно-освітнє середовище для молодших школярів. При цьому підвищується мотивація до навчання, розвивається критичне мислення, самостійність, креативність та навички співпраці. Навчання стає доступнішим, цікавішим та захопливішим, підвищує концентрацію уваги та сприяє формуванню ключових компетентностей, забезпечує доступ до сучасних технологій та інноваційних підходів до освіти.

Важливою складовою проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє» є Digital-контент, сучасні інструменти для навчання у зручному форматі. Він включає мультимедійний додаток до кожного уроку, дублює матеріал інтерактивних посібників. Digital-контент адаптований до політики закладу освіти. Його можна використовувати як з особистих телефонів учнів, так і без них – централізовано, вчителем. Інтерактивні сервіси, які використовує проєкт ОДМ, надають можливість проводити ігрове оцінювання знань та враховувати різний рівень підготовки учнів, сприяють розвитку колективної роботи, підтримують варіативність шляхів навчання та створюють комфортне середовище для самовираження кожного.

Методичні прийоми, що запропоновані програмою ОДМ, тісно пов'язані з адаптивністю. До прикладу, перевернуте навчання (фліп-клас) дозволяє учням заздалегідь ознайомитися з теоретичним матеріалом у цифровому форматі, а час на уроці використати для індивідуальної чи групової практики. А рівневе навчання передбачає створення завдань різної складності й дає можливість

учням самостійно обирати оптимальний варіант. Завдяки цьому вчитель може надати підтримку тим, хто її потребує найбільше.

Не менш важливим є формувальне оцінювання, реалізоване через онлайн-опитування та інтерактивні завдання з миттєвим зворотним зв'язком. Це допомагає учням бачити власні результати й коригувати навчальний процес. Проектна діяльність у цифровому середовищі дозволяє кожному проявити сильні сторони: один учень створює відео, інший — презентацію чи інфографіку. Усе це сприяє формуванню індивідуальних освітніх траєкторій, що й є ключем до реалізації адаптивного підходу в сучасній школі.

Таким чином, впровадження моделі адаптивного інформаційно-освітнього середовища за програмою «Освіта. Діти. Майбутнє» допомагає створити ситуацію успіху для кожного учня. Робить навчання захопливим та цікавим для школярів. Вчителі при цьому мають змогу удосконалити власну цифрову та методичну компетентність.

Практична реалізація моделі АІОС у межах програми «Освіта. Діти. Майбутнє» на прикладі інтегрованого курсу «Довкілля і Я»:

- використання інтерактивних карт, симуляторів (Google Earth, віртуальні екскурсії природними парками, етномузеями, материками, лабораторіями, науковими установами). Учні досліджують екосистеми, клімат, рослини та тварин у різних частинах України та світу.

- застосування LearningApps (завдання «розклади за групами», «знайди пару»), що допомагає швидше засвоїти матеріал тим, кому потрібні візуальні підказки.

- створення у Padlet спільну ментальної карти.

Практична реалізація моделі АІОС на прикладі інтегрованого курсу «Я і світ. Навчальні проекти» передбачає організацію дослідницьких міні-проектів. Діти збирають інформацію по темі та створюють цифрову презентацію в Canva або записують коротке відео чи аудіоінтерв'ю з батьками. Адаптивність проявляється у виборі рівня складності. В умовах воєнного стану особливого значення набувають національно-патріотичні проекти, які розвивають

громадянські компетенції вихованців, сприяють формуванню національної ідентичності та системи цінностей. Актуальними стають проекти, спрямовані на осмислення цінності української державності, національної єдності та підтримки захисників України.

Під час математики й української мови в інтеграції з «Довкілля і Я» школярі можуть розраховувати умовні витрати води чи електроенергії вдома (математика + екологічна грамотність), пишуть короткі тексти або складають діалог на тему «Як я бережу довкілля» (мовна практика + екологічна компетентність). Для формувального оцінювання використовуються Kahoot! чи Quizizz або картки із QR-кодами (посилання на завдання) після завершення проекту або розділу.

Велика увага приділяється і комунікації з батьками. Це допомагає залучити сім'ю до освітнього середовища та підсилює педагогіку партнерства, передбачену ОДМ та НУШ,

Висновки. Впровадження моделі адаптивного інформаційно-освітнього середовища в початковій школі є важливою умовою реалізації принципів Нової української школи та нових Державних стандартів. Таке середовище забезпечує гнучкість навчального процесу, сприяє формуванню ключових компетентностей і навичок ХХІ століття, дозволяє враховувати індивідуальні особливості та освітні потреби кожної дитини.

Для педагога адаптивне середовище є не лише інструментом ефективного навчання, а й платформою для власного професійного розвитку. Воно стимулює вдосконалення цифрової компетентності, пошук нових методів і форм роботи, а також сприяє педагогіці партнерства між учнями, батьками та вчителями.

Практичний досвід доводить, що впровадження адаптивного інформаційно-освітнього середовища підвищує мотивацію учнів до навчання, покращує результати засвоєння знань та створює умови для реалізації принципу «успіх кожної дитини».

Список використаних джерел та літератури:

1. Програма початкової школи «*Освіта. Діти. Майбутнє*» (ОНМЦ, Київ, 2023), с.4

2. ОДМ – інноваційний проект – [Електронний ресурс] – <https://edforfuture.com.ua/odm/#about>

3. Гейміфікація. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гейміфікація>

Олена Самбур,
вчителька початкових класів
Кам'янець-Подільського ліцею №15
Кам'янець-Подільської міської ради
Хмельницької області

Роль учителя початкових класів у подолання освітніх втрат: сучасні підходи та практичні стратегії

У статті розглянуто проблему освітніх втрат у сучасній початковій школі. Визначено основні чинники, що впливають на виникнення прогалин у знаннях учнів, а також шляхи їх подолання. Особливу увагу приділено ролі вчителя у забезпеченні комфортного освітнього середовища, використанню сучасних цифрових інструментів, методів диференційованого навчання та психологічної підтримки. Запропоновано практичні стратегії та методи роботи, спрямовані на мінімізацію освітніх втрат і формування ключових компетентностей молодших школярів.

Ключові слова: початкова освіта, освітні втрати, педагогічні стратегії, інновації, цифрові інструменти, психологічна підтримка.

Вступ. Сучасна українська школа функціонує в умовах численних викликів: пандемія COVID-19, вимушений перехід на дистанційне навчання, воєнні дії, що призвели до масових переміщень учнів та психологічних травм. Усе це значною мірою вплинуло на якість освітнього процесу та спричинило освітні втрати. Найбільш вразливою ланкою виявилася початкова школа, адже саме тут закладається фундамент подальшої освіти та життєвих компетентностей дитини.

Теоретичні аспекти проблеми освітніх втрат

Поняття «освітні втрати» у науковій літературі визначається як зниження рівня знань, умінь та навичок учнів, що виникає внаслідок перерв у навчанні, недостатнього засвоєння матеріалу або відсутності належної мотивації.

Дослідники наголошують, що освітні втрати особливо відчутні у початковій школі, оскільки діти цього віку ще не мають сформованих навичок самостійного навчання та потребують постійного педагогічного супроводу.

Роль учителя у подоланні освітніх втрат

Учитель початкових класів виступає ключовою фігурою у подоланні освітніх втрат. Його роль не обмежується передачею знань, а полягає у створенні розвивального середовища, мотивуванні учнів до пізнання, організації групової та індивідуальної роботи. Учитель стає фасилітатором, наставником і психологом, який допомагає дитині долати труднощі та розкривати власний потенціал.

Сучасні педагогічні підходи

1. Компетентнісний підхід — розвиток критичного мислення, креативності, комунікативних умінь.
2. Індивідуалізація навчання — використання діагностичних методик для виявлення прогалин.
3. Інклюзивність — створення комфортних умов для дітей з особливими освітніми потребами.
4. Використання цифрових технологій — онлайн-платформи, мобільні додатки, інтерактивні вправи.

Діагностика як перший крок: від виявлення до індивідуалізації

Ефективне подолання втрат починається з точного розуміння того, *що* саме втрачено і *ким*. Сучасний підхід вимагає **систематичної та індивідуалізованої діагностики**, що виходить за межі стандартного тестування:

Формувальне оцінювання (Formative Assessment): Це щоденний інструмент. Замість лише підсумкових контрольних, слід активно використовувати методи, що дозволяють відстежувати прогрес *під час* навчання. До них належать "квитки на вихід" (короткі запитання в кінці уроку), жести зворотного зв'язку (піднята рука, картки) та спостереження за **роботою в групах**. Це допомагає миттєво скоригувати план уроку.

Діагностичні карти та "Профілі навичок": Створення індивідуальних карт (таблиць) для кожного учня, де фіксуються конкретні теми та навички, які потребують доопрацювання (наприклад, нерозуміння віднімання з переходом через десяток, труднощі з аналізом тексту, неуважність до розділових знаків). Ці профілі мають бути **динамічними** та регулярно оновлюватися.

Аналіз помилок: Важливо не лише зафіксувати неправильну відповідь, а й зрозуміти **причину помилки**. Чи це пробіл у знаннях, чи проблема з концентрацією, чи труднощі з розумінням інструкції? Це дозволяє вчителю впливати на когнітивні механізми.

Сучасні підходи до компенсації: цільова інтервенція

Подолання освітніх втрат вимагає не просто повторення пройденого, а використання більш **цільових та інтенсивних** методів, відомих як **інтервенції**:

Персоналізоване навчання (Personalized Learning) та ротаційні моделі:

Ключ до успіху – гнучке управління навчальним часом і простором.

"Станції навчання": Урок ділиться на 3-4 зони (станції). Наприклад, одна станція – робота з вчителем (цільова допомога учням з прогалинами), друга – самостійна робота/проект, третя – цифрова платформа для автоматизації навичок. Учні ротуються.

Міні-уроки (Micro-lessons): Використання коротких (5-10 хвилин) цільових пояснень, зосереджених лише на одній, конкретно пропущеній навичці. Це знижує когнітивне навантаження.

Реверсивне навчання (Flipped Learning) на початковому рівні: Базове повторення матеріалу (наприклад, відео-пояснення) учні можуть опрацювати вдома (з підтримкою батьків), а час уроку максимально присвятити **практиці, обговоренню та індивідуальній допомозі** вчителя.

"Chunking" (Поділ на блоки): Складний матеріал, який учні не засвоїли, ділиться на дуже малі, керовані блоки. Засвоївши один блок, вони переходять до наступного. Це дає відчуття прогресу.

Практичні стратегії подолання освітніх втрат

1. Регулярний моніторинг та оцінювання результатів навчання.
2. Активне використання ігрових технологій.
3. Проектна діяльність для розвитку творчості й командної роботи.
4. Співпраця з батьками та психологічна підтримка учнів.
5. Організація додаткових консультацій та індивідуальних занять.

Тези до статті:

1. Освітні втрати у початковій школі є актуальною проблемою сучасної української освіти.
2. Основними чинниками виникнення освітніх втрат є пандемія, воєнні дії та недостатня мотивація учнів.
3. Учитель початкових класів виконує провідну роль у подоланні освітніх втрат як педагог, наставник і психолог.
4. Ефективними є компетентнісний підхід, індивідуалізація навчання та використання цифрових технологій.
5. Практичні стратегії включають моніторинг знань, ігрові методики, проектну діяльність і співпрацю з батьками.

Висновки

Подолання освітніх втрат у початковій школі є комплексним завданням, яке потребує системного підходу. Вчитель відіграє провідну роль у відновленні знань та формуванні ключових компетентностей, забезпечуючи умови для гармонійного розвитку дитини та її успішної соціалізації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Концепція Нової української школи. — Київ: МОН України, 2016.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. — Київ: Алатон, 2019.
3. Пометун О., Пирожено Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. — Київ, 2020.
4. Ващенко Л. Освітні втрати та шляхи їх подолання. — Освіта України, 2022.
5. Hattie J. Visible Learning. — Routledge, 2018.
6. Fullan M. Leading in a Culture of Change. — San Francisco: Jossey-Bass, 2020.
7. UNESCO. Education in a post-COVID world. — Paris: UNESCO, 2021.
8. Darling-Hammond L. The Right to Learn. — San Francisco: Jossey-Bass, 2017.
9. OECD. The Future of Education and Skills 2030. — Paris: OECD, 2020.

Наталія Федорчук,
вчителька зарубіжної літератури
Славутської гімназії №5
Славутської міської ради

Стратегія адаптації освітнього процесу та подолання освітніх втрат у загальній середній освіті України

У період пандемії та повномасштабної війни в Україні шкільна освіта зазнала глибоких порушень безперервності та якості навчання, що зумовило накопичення освітніх втрат і поглиблення нерівності результатів. У статті проаналізовано зміст і детермінанти освітніх втрат у здобувачів загальної середньої освіти, розглянуто інструменти адаптації організації навчання до кризових умов і представлено науково обґрунтовані підходи до їх компенсації. Обґрунтовано, що ефективна відповідь поєднує пріоритизацію очного навчання, гнучке планування часу, перегляд змісту на користь базових компетентностей, адресну академічну підтримку, психосоціальний супровід і безпечне освітнє середовище. Сформульовано висновки щодо управлінських рішень, які забезпечують відновлення якості шкільної освіти та стійкість системи в умовах воєнного і післявоєнного періоду.

Ключові слова: освітні втрати, адаптація освітнього процесу, загальна середня освіта, змішане навчання, прискорене навчання, психосоціальна підтримка, моніторинг якості освіти.

Вступ. Останні роки стали серйозним випробуванням для української школи, адже поєднання наслідків пандемії та повномасштабної війни призвело до переривання навчальних траєкторій, дестабілізації організації занять і відсутнього падіння навчальних досягнень значної частини учнівства. Міжнародні організації фіксують поширення навчальних розривів і втрат у ключових галузях грамотності, читанні та математиці серед дітей шкільного віку в Україні, що відображає четвертий рік системних порушень навчання [13]. Водночас українські аналітичні огляди конкретизують поняття освітніх втрат як сукупність прогалин у знаннях і навичках відносно вимог державних стандартів, що виникають унаслідок тривалих пауз, переходів між форматами навчання та соціально економічних чинників [7]. Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні та узагальненні стратегій адаптації освітнього процесу й подолання освітніх втрат у закладах загальної середньої освіти

України з операціоналізацією індикаторів вимірювання, оцінкою ефективності педагогічних і управлінських рішень та формулюванням рекомендацій для стійкого відновлення якості освіти і зменшення освітньої нерівності.

Виклад основного матеріалу. Воєнний контекст істотно поглибив чинники ризику, серед яких постійні повітряні тривоги, переміщення родин, руйнування або недоступність освітньої інфраструктури, перерви електропостачання, проблеми з доступом до цифрових ресурсів. Описані явища спричиняють нестабільність навчального режиму і зниження мотивації, що прямо корелює з наростанням освітніх втрат у шкільних колективах [1] [13]. З огляду на довгострокові наслідки для людського капіталу, міжнародні експерти закликають до системної компенсації втрат через пріоритизацію безперервності шкільного навчання, адресну підтримку і цілеспрямовані шкільні програми відновлення [12]. Адаптація освітнього процесу в загальній середній освіті передбачає збалансоване поєднання нормативних, організаційних і дидактичних рішень. Українське законодавство закріпило методичні орієнтири для роботи закладів у режимі воєнного стану з урахуванням безпекових вимог і гнучких форм здобуття освіти, що є важливим підґрунтям для забезпечення безперервності навчання у школах різних територій і статусів доступності [8]. На рівні управління школою першочерговими стають організація безпечного середовища, можливість оперативно варіювати формати навчання: очний, дистанційний, змішаний – та підтримка працездатності цифрової інфраструктури, включаючи доступ учнів до пристроїв та інтернету. Ці елементи узгоджуються з міжнародними програмами, які роблять акцент на безпеці, психосоціалній підтримці й підвищенні спроможності педагогів працювати в кризових умовах [11]. Пріоритизація очного навчання розглядається як найрезультативніший спосіб зменшення втрат, оскільки тривалі перерви в очному відвідуванні мають найсильніший негативний ефект на результати, особливо в уразливих групах. Рекомендації глобальної експертної панелі з освітніх доказів наголошують на необхідності максимально повного відкриття шкіл і паралельного розгортання інтенсивних компенсаторних заходів, якщо безперервність очного навчання порушується [12]. Для територій з підвищеними ризиками необхідна якісна організація дистанційної та змішаної модальності навчання з безпечними укриттями і чіткими протоколами для швидкого повернення до занять [11] [13].

Перегляд змісту з акцентом на базові компетентності є ключовою дидактичною стратегією. Під час відновлення після тривалих перерв доцільно ідентифікувати ядро навчальної програми і спрямувати ресурси на його опанування всіма учнями. Таке розвантаження змісту дозволяє знизити когнітивне і часове перевантаження та водночас гарантувати засвоєння фундаментальних умінь, необхідних для переходу на наступний рівень складності [4] [8]. Публічні дискусії в українському освітньому середовищі підкреслюють, що просте ущільнення тем без селекції пріоритетів призводить до додаткових втрат, тоді як структурована пріоритизація і поступове надолуження формують стійкіші результати [4]. Гнучка організація навчального часу виступає додатковим компенсаторним інструментом. У практиці шкіл застосовуються добровільні літні модулі, консультації після уроків, короткі інтенсивні цикли повторення, індивідуальні корекційні заняття і тимчасове подовження навчального року для окремих груп учнів. За умови ретельного планування та психолого педагогічної підтримки такі рішення дають помітний приріст у засвоєнні базових тем і покращують готовність до наступних етапів навчання [4] [12]. Підвищення спроможності педагогів є умовою ефективної адаптації. Досвід кризового управління освітою доводить, що цілеспрямоване навчання вчителів методикам прискореного навчання, формувального оцінювання, диференціації та роботи з травматичним досвідом учнів помітно зменшує відрив у результатах і підтримує навчальну мотивацію.

На державному рівні й у партнерстві з міжнародними організаціями розгорнуто програми розвитку педагогів і технологічну підтримку, спрямовану на сталу роботу шкіл у змішаних режимах [5], [11], [14]. Стратегії подолання освітніх втрат у школі мають ґрунтуватися на діагностиці й моніторингу результатів. Початковий крок полягає у виявленні конкретних прогалин за предметами та компетентностями шляхом стандартизованих і вчительських оцінювань, що дозволяє планувати адресні інтервенції. Аналітичні матеріали рекомендують цільові програми підтримки для учнів, які відстають, з акцентом на базові вміння читання з розумінням, математичну грамотність і функціональне письмо, а також належне оцінювання ефективності інтервенцій у динаміці [7]. [3], [9]. Адресні академічні інтервенції містять короткі інтенсиви й системні додаткові заняття в малих групах, менторство та репетиторство, а також програми прискореного навчання. Міжнародні рекомендації радять

поєднувати додатковий індивідуалізований час навчання з роботою за чітко окресленим ядром змісту, використовуючи адаптивні цифрові інструменти та формувальне оцінювання, що підказує наступні кроки навчання для кожної дитини [12], [3].

Результативні моделі передбачають регулярні короткі сесії з перевіркою засвоєння, гнучке групування за рівнем готовності та поступове підвищення складності завдань. Практикується також тимчасове інтегрування учнів зі схожими прогалинами в окремі навчальні потоки для проходження корекційних модулів із подальшим поверненням до класного колективу [8], [5].

Персоналізація траєкторій навчання і диференціація завдань забезпечують підвищення залученості та зменшення фрустрації в учнів, що відстають. Адаптивні платформи і цифрові ресурси допомагають швидко виявляти слабкі місця і добирати вправи відповідного рівня складності, а педагогічний супровід забезпечує рефлексію, мотивацію та цілепокладання. Наукові та експертні праці підкреслюють, що найкращі результати дає комбінація технологічних рішень із цілеспрямованим наставництвом учителя, який адресує не лише академічні, а й емоційні потреби учня [3], [7], [10]. Психологічний вимір є невід'ємною частиною стратегії відновлення. Стійка навчальна діяльність потребує безпечного фізичного середовища і системної психосоціальної підтримки. На практиці це означає наявність укриттів та відпрацьованих процедур безпеки, регулярні консультації психолога, тренінги для вчителів з основ першої психологічної допомоги, а також інтеграцію компонентів соціально емоційного навчання у виховну роботу та уроки. Міжнародні програми підтримки шкільних громад в Україні демонструють суттєві успіхи у підвищенні готовності педагогів і поліпшенні відчуття безпеки в учнів, що прямо впливає на навчальні результати [11]. На рівні державної політики та громади важливо забезпечувати ресурсну підтримку таких заходів через субвенції, партнерські проекти та управлінські рішення, орієнтовані на стійкість і доступність освіти для всіх дітей [14], [5].

Рекомендовано впровадити цілісну рамку відновлення навчальних результатів у закладах загальної середньої освіти, що поєднує управлінські рішення, дидактичні підходи та психосоціальну підтримку у єдиному контурі управління якістю. Ключем має стати постійний цикл, діагностика планування, реалізація оцінювання з

автоматизованим збором даних на рівні класу, школи, громади та області. Базовою передумовою є пріоритет очного навчання за умов гарантованої безпеки з готовністю переходу до змішаного формату у разі загроз. Зміст навчання доцільно переформатувати навколо ядра компетентностей, тем для обов'язкового опанування та зменшенням другорядного матеріалу на період відновлення. Ефективним є багаторівневий підхід підтримки учнів, де перший рівень забезпечує диференційоване викладання у звичайному уроці, другий рівень надає короткі інтенсиви та малогрупове репетиторство після уроків або влітку, третій рівень пропонує індивідуальні плани навчання і корекційні модулі для учнів з найбільшими прогалинами. Рекомендується стандартизувати моделі додаткового часу навчання з типовою дозою не менше дев'яносто хвилин на тиждень протягом дванадцяти тижнів для групових інтервенцій і не менше сорока п'яти хвилин двічі на тиждень для індивідуального наставництва упродовж того самого періоду. Професійний розвиток педагогів має містити чотири блоки: інструменти формування оцінювання, засоби прискореного навчання, цифрова дидактика та адаптивні платформи, перша психологічна допомога і робота з травмою.

Система оцінювання ефективності повинна складатися з ієрархії валідованих показників результатів процесів та ресурсів з обов'язковою розбивкою за класами, школами, територіями та соціально демографічними групами. Для моніторингу безперервності навчання використовуються відвідуваність, середня тривалість навчального тижня, кількість повністю відпрацьованих навчальних днів, частка уроків що відбулися згідно з розкладом у змішаному форматі та час контакту з учителем на одного учня на тиждень.

Для психосоціальної сфери пропонуються індикатори самопочуття та залученості за короткими опитувальниками, рівень звернень по психологічну допомогу, показники безпеки шкільного середовища та частота тренувальних евакуацій з позитивним аудитом. Для цифрової інфраструктури застосовуються відношення пристроїв до кількості учнів, стабільність підключення в годинах безперервного доступу та частка учнів з регулярним входом на адаптивну платформу не менше трьох разів на тиждень. Для управління ефективністю ресурсів використовується вартість додаткового стандартного відхилення приросту на одного учня та вартість доведення одного учня до базової грамотності.

Висновки. Стійке скорочення освітніх втрат можливе за умови поєднання пріоритету очного навчання, переформатування змісту навколо ядра компетентностей, структурованого додаткового часу навчання для цільових груп, високоякісної роботи вчителя на основі даних та інтегрованої психосоціальної підтримки у безпечному шкільному середовищі. Короткі інтенсиви, малогрупове наставництво та диференційоване викладання забезпечують помітний приріст базових умінь за відносно невисокої вартості за умови достатньої дози та безперервності, а професійний розвиток педагогів підсилює відтворюваність ефекту і зменшує ризик регресу після завершення програми. У післявоєнному горизонті така модель дозволяє не лише компенсувати втрати, а й прискорити зростання якості освіти завдяки систематичній персоналізації навчання і раціональному розподілу ресурсів відповідно до вимірних потреб.

Синтез українського і міжнародного досвіду свідчить, що ефективні стратегії подолання освітніх втрат у загальній середній освіті мають враховувати структуру реформи Нової української школи на старшому рівні та узгоджуватися з принципами компетентнісного навчання, індивідуалізації, формувального оцінювання і міжпредметної інтеграції. Аналітичні звіти надають Україні практичні орієнтири щодо пріоритетів для впровадження змін у ліцях і взаємного підсилення академічних і психосоціальних інтервенцій. Таке узгодження дозволяє одночасно відновлювати результати навчання і просувати структурні зміни, що підвищують довгострокову якість та справедливість шкільної освіти. Висновки узагальнюють ключові напрями управлінської дії. По перше, необхідна системна діагностика та моніторинг результатів з фокусом на базові компетентності, щоб планувати інтервенції та оцінювати їх вплив у динаміці. Слід забезпечити нормативну і ресурсну підтримку гнучких форматів навчання та безпечності шкіл, що дає змогу підтримувати очну модальність і швидко переходити до дистанційної за потреби. Результативність забезпечують адресні програми, компенсації додаткові заняття, наставництво, прискорені курси, диференціація завдань і використання адаптивних платформ, що поєднуються з психосоціальним супроводом. Обов'язковою є підтримка педагогів через професійний розвиток і зменшення адміністративного навантаження, а також партнерство з громадами та міжнародними організаціями для сталого фінансування і масштабування успішних практик. Комплексна реалізація цих рішень створює умови

для поступового зменшення освітніх втрат і зміцнення стійкості української школи у воєнний і післявоєнний період.

Список використаних джерел та літератури:

1. Баженова С. Освітні втрати: причини та шляхи подолання разом з проектом «Всеосвіта». ВСЕОСВІТА, 04.08.2023. URL: <https://vseosvita.ua/c/vseosvita/post/94007> дата звернення: 09.10.2025.
  2. Денисова Єрмоленко А. В., Єрмоленко А. Б. Стратегії подолання освітніх втрат [Електронний ресурс]. Вісник МЕГУ імені академіка С. Дем'янчука. Серія Педагогіка та психологія, 2025, № 1. URL: <https://journals.megu.rovno.ua/index.php/ped-psyh/article/view/28> дата звернення: 09.10.2025.
  3. Державна служба якості освіти України. Консолідовані пропозиції з подолання освітніх втрат у загальній середній освіті. 23.01.2025. URL: <https://sqe.gov.ua/konsolidovani-propozicii-z-podolann/> дата звернення: 09.10.2025.
  4. Топузов О. М., Головка М. В., Локшина О. І. Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації, Український педагогічний журнал, 2023, № 1. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/640> дата звернення: 09.10.2025.
  5. Organisation for Economic Co operation and Development OECD. Transforming General Upper Secondary Education in Ukraine. 31.01.2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/transforming-general-upper-secondary-education-in-ukraine_7c357ac4-en.html дата звернення: 09.10.2025.
  6. UNESCO. Learning amid war: How UNESCO makes Ukrainian schools safer for children and teachers. 13.12.2024, оновлено 08.09.2025. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/learning-amid-war-how-unesco-makes-ukrainian-schools-safer-children-and-teachers> дата звернення: 09.10.2025.
- UNICEF. Widespread learning loss among Ukraine's children, as students enter fourth year of disruption to education. Прес реліз, 29.08.2023. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/widespread-learning-loss-among-ukraines-children-students-enter-fourth-year> дата звернення: 09.10.2025.
- World Bank. Learning and School Reforms Continue in Ukraine Despite War Challenges. 25.03.2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2025/03/25/learning-and-school-reforms-continue-in-ukraine-despite-war-challenges> дата звернення: 09.10.2025.

Модернізація управлінської діяльності керівника закладу освіти в умовах сучасних викликів; професійний розвиток керівника закладу загальної середньої освіти

Майя Стельмах,
заступниця директора з НВР,
Міцівецької гімназії
Новодунаєвецької селищної ради
Хмельницької області

Синергія знань: методична робота як драйвер розвитку вчительського потенціалу в територіальній громаді

У статті розкрито досвід формування ефективної системи методичної роботи в умовах невеликої територіальної громади як ключового фактора забезпечення якісної освіти. Проаналізовано діяльність міжшкільної педагогічної спільноти у Новодунаєвецькій ТГ, що об'єднує вчителів за освітніми галузями, як оптимальної моделі професійного розвитку та консолідації фахового потенціалу в умовах обмежених ресурсів. Висвітлено основні функції, цілі та форми роботи МППС, а також приклади практичного застосування інноваційних підходів.

Ключові слова: освітнє середовище, територіальна громада, якість освіти, методична робота, професійний розвиток, спільнота вчителів, інновації, підтримка, наступність, фахова компетентність, впровадження реформ.

Освітнє середовище сучасної територіальної громади, особливо невеликої, є унікальним простором для формування якісних освітніх послуг. В умовах децентралізації та освітньої реформи (зокрема НУШ) організація ефективної методичної роботи набуває ключового значення. Вона стає не просто функцією, а стратегічним інструментом забезпечення постійного професійного зростання педагогів та підвищення якості навчання учнів. Хочемо поділитися з вами практичним досвідом формування та діяльності спільноти вчителів Новодунаєвецької ТГ, що об'єднує п'ять ЗЗСО у поточному 2025/2026 навчальному році.

Методична робота в межах Новодунаєвецької територіальної громади виконує низку важливих функцій:

Професійний розвиток: стимулює вчителів до постійної самоосвіти, освоєння нових методик, інноваційних технологій (зокрема ІКТ) та поглиблення фахових знань відповідно до вимог сьогодення.

Узагальнення та поширення досвіду: створює механізми для виявлення, вивчення та впровадження найкращого педагогічного досвіду, що є критично важливим для невеликих колективів.

Методична підтримка: надає адресну допомогу, особливо молодим спеціалістам та вчителям, які працюють у віддалених ЗЗСО, сприяючи їх адаптації та професійному становленню.

Координація освітнього процесу: забезпечує єдність вимог, наступність між різними освітніми рівнями (наприклад, дошкільною та початковою освітою) та узгодженість дій усіх закладів громади.

Розвиток інноваційної культури: сприяє творчому пошуку, експериментальній роботі та формуванню інноваційної культури педагогів.

У Новодунаєвецькій громаді з тепер уже 5-ма закладами загальної середньої освіти (ЗЗСО) існує потреба в централізованому, але гнучкому підході до методичної роботи. Розподіленість закладів та, як правило, малокомплектність педагогічних колективів у сільській місцевості унеможливають створення потужних предметних кафедр у кожній школі. Засновником було прийняте ключове рішення: створення міжшкільних професійних педагогічних спільнот (МППС), які об'єднують вчителів за освітніми галузями.

МППС формуються відповідно до нового Державного стандарту, об'єднуючи вчителів-предметників з усіх ЗЗСО за такими основними галузями: Мовно-літературна галузь (українська мова та література, зарубіжна література). Мовно-літературна галузь (іншомовна освіта).

Математична галузь.

Природнича галузь.

Громадянська та історична галузь.

Технологічна та мистецька галузі.

Інформатична галузь.

Фізкультурно-оздоровча галузь.

Початкова освіта.

Дошкільна освіта.

Керівники.

Куратори (Голови) спільнот.

Кожну МППС очолює Куратор (Голова) – найбільш досвідчений, кваліфікований та ініціативний педагог громади, який має високу фахову компетентність, досвід впровадження інновацій, організаторські та лідерські якості.

Куратори забезпечують стратегічне планування, організацію засідань, модерацію обміну досвідом та відповідають за реалізацію цілей спільноти.

Основні цілі діяльності МППС педагогічних працівників Новодунаєвецької ТГ:

оперативне впровадження реформ (забезпечення єдиного розуміння та практичної реалізації положень НУШ, нових освітніх стандартів та програм);

фахова підтримка (розв'язання актуальних професійних проблем, обговорення складних методичних питань, розробка єдиних критеріїв оцінювання);

удосконалення дидактики (обмін ефективними формами та методами роботи, зокрема з використання цифрових технологій, розвитку критичного мислення та формувального оцінювання);

підготовка до викликів (організація роботи з обдарованими дітьми (олімпіади, конкурси) та невстигаючими учнями).

У Новодунаєвецькій громаді засідання спільнот, як правило, проводяться 3-4 рази на навчальний рік, чергуючи формати:

- онлайн-семінари/вебінари: використання Google Meet або Zoom для швидкого обговорення нагальних питань та економії часу на дорогу;

- практикуми/майстер-класи: проводяться на базі одного із ЗЗСО з демонстрацією фрагментів уроків або презентацією власних педагогічних напрацювань (наприклад, "Майстер-клас із використання штучного інтелекту на уроках математики");
- круглі столи/панельні дискусії: обговорення єдиної методичної теми або проблеми (наприклад, "Формувальне оцінювання в 5-х класах НУШ");
- коучингові сесії (для молодих вчителів): наставницька робота досвідчених колег.

Цьогоріч, у рамках педагогічного інтенсиву “НУШ: впроваджуємо разом”, педагогічні працівники активно долучилися до методичних зустрічей з теми “Моделюємо урок НУШ”. Учасники мали нагоду обговорити широкий спектр актуальних питань, серед яких: атестація педагогічних працівників у сучасному контексті, особливості реалізації НУШ в умовах воєнного стану, аналіз та моделювання сучасного уроку, розкриття секретів ефективності навчання, використання інноваційних методів та цифрових технологій на уроках різних предметів, створення компетентісно орієнтованих завдань, проведення майстер-класів з розробки творчих проєктів, а також особливості викладання суспільних дисциплін та організації цікавих занять у закладах дошкільної освіти. Завдяки цим зустрічам вчителі змогли поділитися власним досвідом, збагатити свій методичний арсенал, налагодити професійну комунікацію та отримати позитивні емоції від спілкування з колегами.

Організація методичної роботи на рівні громади, особливо через систему міжшкільних педагогічних спільнот за освітніми галузями, є оптимальною моделлю для забезпечення високої якості освіти в умовах невеликої кількості ЗЗСО. Це дозволяє консолідувати фаховий потенціал усіх педагогічних працівників ЗЗСО, перетворити професійний розвиток із індивідуальної проблеми на колективну стратегію успіху та створити справжню спільноту вчителів, які постійно навчаються, обмінюються досвідом і спільно працюють над викликами сьогодення.

Світлана Саврій,
директорка КУ «Центр професійного
розвитку педагогічних працівників»
Віньковецької селищної ради

***Методичний кластер як стратегія партнерства та інноваційна
модель управлінської взаємодії між ЦПР ПП в умовах НУШ***

*Нова школа ставить за головну мету збудити,
дати виявитися самотійним творчим силам як
учителя, так і учня.*

Софія Русова

В умовах системної освітньої реформи «Нова українська школа» (НУШ) ключовим чинником успіху стає синергія управлінських зусиль та професійне партнерство. За методичної підтримки Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (ментор проєкту: Оксана КОШКА, завідувачка НМЦ ХОШПО), було розгорнуто інноваційний проєкт «Методичного кластера».

Мета проєкту: стратегія партнерства ЦПР ПП для вдосконалення управлінсько-методичної грамотності та обізнаності.

Методичний кластер, присвячений темі «Навчальне заняття в НУШ», об'єднав управлінські команди двох громад — Віньковецької та Новоушицької селищних рад. Він став яскравим прикладом того, як гроно сучасних керівників освіти (заступників директорів ЗЗСО та директорів ЦПР ПП) збирається для спільного професійного зростання.

Філософія кластера – об'єднання зусиль. Методичний кластер став новою формою управлінської взаємодії. Його сутність була розшифрована на основі етимології слова: кла́стер (*англ. cluster*) — це група, гроно, рій, що буквально означає «зростати разом».

Наше розуміння кластерного підходу як альтернативної форми науково-методичного супроводу полягає в тому, що це є професійна педагогічна **взаємодія** суб'єктів освітньої діяльності.

- **Необхідні умови: добровільність і партнерство.**
- **Визначальні ознаки: особистісний і професійний розвиток керівників.**

- **Результат: якісно новий рівень освіти.**

Переваги: створення синергетичної якості

Кластерний підхід щодо розвитку освіти передбачає **взаємо- і саморозвиток** суб'єктів у процесі роботи над спільною проблемою. Такий підхід, що здійснюється «знизу» на основі партнерства, підсилює переваги кожного учасника та кластера в цілому.

Ключові переваги кластерного підходу

- **Діагностика:** виявити проблеми і сильні сторони відповідного напрямку в освіті.
- **Взаємодія:** використовувати конкретний інструментарій ефективної взаємодії та здійснювати науково обґрунтоване планування.
- **Рефлексія:** отримання об'єктивної інформації про стан справ за рахунок рефлексії діяльності та її результатів.
- **Синергія:** утворення якісно нового рівня самоорганізації завдяки інтеграції досвіду.

Взаємодія та акмеологічне середовище

Діяльність Методичного кластера визнана затребуваною для підтримки професійного розвитку педагогічних працівників.

- Для забезпечення сталої професійної педагогічної **взаємодії** створено гугл-клас для обміну матеріалами.
- Задіяні вже існуючі **платформи для онлайн-консультування**, зокрема спільнота КУ ЦПР ПП ВСП у Facebook.
- **Діалог, дія, дослідження** — ці переваги кластера як організаційної форми гарантують якісно новий рівень освіти через об'єднання зусиль.

У чому **стійкість і перспективність** цієї нової форми управлінського партнерства?

Стойкість та перспективність кластера полягають у його фундаментальній філософії партнерства і взаєморозвитку:

▪ **Системність:** кластер – це не разовий захід, а інноваційна модель, спрямована на взаємо- і саморозвиток (кластерний підхід), що забезпечує довгостроковий ефект.

▪ **Ціннісна орієнтація:** він сприяє формуванню акмеологічного середовища - простору постійного прагнення до самовдосконалення та професійних вершин.

▪ **Результативність:** головним орієнтиром є **якісно новий рівень освіти**, досягнутий через створення синергетичної якості управлінських команд.

Висновок: спільне управлінське «гроно» демонструє, що, фокусуючи увагу на максимізації можливостей, громади здатні ефективно впроваджувати стандарти НУШ.

Алла Міхалевська,
т.в.о. директорки КУ «Центр професійного
розвитку педагогічних працівників
Новоушицької селищної ради»

***Методичний кластер як форма управлінської взаємодії та обміну
досвідом між центрами професійного розвитку педагогічних працівників***

У статті розглянуто концепцію **методичного кластера** як інноваційної мережевої форми управлінської взаємодії між центрами професійного розвитку педагогічних працівників (ЦПРПП), що є актуальною в контексті реформування української освіти та впровадження Нової української школи. Визначено сутність, ключові принципи та форми управлінського співробітництва в межах кластера. Представлено практичний досвід реалізації кластерного підходу на прикладі співпраці Новоушицької та Віньковецької територіальних громад, який ілюструє трансформацію управлінської ролі та створення спільних методичних інструментів.

Ключові слова: методичний кластер, ЦПРПП, управлінська взаємодія, Нова українська школа, професійний розвиток педагогів, мережева організація, лідерство, управлінські компетентності.

Сучасна система освіти вимагає нових підходів до управління процесом професійного розвитку педагогічних працівників. У контексті реформування української освіти та запровадження **Нової української школи** особливої актуальності набуває необхідність ефективної взаємодії між центрами професійного розвитку педагогічних працівників (ЦПРПП).

Однією з прогресивних форм такої взаємодії є **методичний кластер** — інноваційна модель співпраці, що ґрунтується на партнерстві, обміні досвідом і спільному управлінському впливі на якість освіти.

Методичний кластер визначається як форма мережевої організації спільної діяльності, що охоплює ЦПРПП, заклади освіти, заклади післядипломної освіти.

Мета функціонування методичного кластера полягає в об'єднанні ресурсів, досвіду та управлінських зусиль для створення єдиного освітньо-методичного простору регіону.

Його діяльність ґрунтується на таких ключових принципах:

- партнерство та горизонтальна взаємодія;
- добровільність об'єднання;
- інноваційність і практична спрямованість;
- спільна відповідальність за результат.

Кластерний підхід дозволяє оптимізувати ресурси через уникнення дублювання заходів, розширити можливості підвищення кваліфікації педагогів та посилити управлінську автономію ЦПРПП.

Методичний кластер створює платформу для управлінського співробітництва, яке реалізується через низку форм:

- спільне планування реалізації узгодженої проблеми;
- проведення спільних заходів: семінарів, вебінарів та майстер-класів для взаємного збагачення досвідом;
- спільна аналітична діяльність: вивчення потреб педагогів, аналіз ефективності підвищення кваліфікації та формування рекомендацій для управлінців;

- розвиток управлінських компетентностей: навчання навичкам фасилітації, проєктного менеджменту та цифрового лідерства.

Прикладом реалізації кластерного підходу став досвід роботи Центрів професійного розвитку педагогічних працівників Віньковецької та Новоушицької громад з проблеми «Навчальне заняття в НУШ» за методичної підтримки Науково-методичного центру професійного розвитку керівних та педагогічних працівників закладів дошкільної та загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка.

“Мотивація в дії: як заступнику директора стати архітектором натхненного уроку НУШ” – такий семінар-практикум для заступників директорів закладів освіти двох громад, проведений Центром професійного розвитку педагогічних працівників Новоушицької селищної ради. Цей захід став яскравим прикладом ефективної міжтериторіальної взаємодії та живого професійного діалогу, в процесі якого управлінці Новоушицької та Віньковецької громад досліджували мотиваційний етап сучасного уроку НУШ (Ю. Гавриленко, заступник директора Новоушицького ліцею "Мотивація під мікроскопом: розбираємо формулу ефективного старту уроку"). У практичному блоці була представлена детальна алгоритмізована система ефективного спостереження за мотиваційним етапом (О. Дердюк, заступник директора Браїлівської гімназії "Як побачити більше, ніж здається"). Учасники, проаналізувавши відеофрагменти реальних уроків, спільно визначили, що саме має оцінювати заступник директора: наявність мети, відповідність методів віку учнів, емоційний клімат та залученість.

Семінар став втіленням практичних інсайтів: від інтерактивних лекцій до аналізу дієвих моделей мотивації. Універсальну 5-D модель мотиваційного етапу сучасного уроку презентували Т. Павлішена, заступник директора Струзького ліцею та О. Грохольська, учитель Вільховецького ліцею імені Ф. С. Бацури). Завершальним етапом стала рефлексія «SWOT-погляд на себе як архітектора натхнення». Це дозволило виявити сильні (підтримка,

довіра, автономія) та слабкі сторони (надмірний контроль, відсутність емоційної підтримки страх помилки) у роботі заступника директора. У результаті спільної взаємодії народилася ідея “**Кодексу креативної підтримки**” та “**Лабораторії ідей**”, яку управлінці можуть реалізувати у своїх закладах освіти.

Оксана Кошка, завідувач НМЦ ХОППО, розповіла про дієві мотиваційні стратегії та інструменти їх реалізації.

Досвід роботи засвідчив, що методичний кластер – це не просто модель співпраці. Це жива система партнерства, де кожен ЦПРПП – не окрема одиниця, а ланка єдиного професійного простору. Його функціонування підвищує якість управління, стимулює інноваційність і створює простір для педагогічного зростання.

Ми переконалися: кластерний підхід – це старт великого розвитку, а спільний діалог – це міст між ідеєю і дією.

Людмила Гуменюк, методистка НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної освіти та закладів загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

Відповіді про супервізію керівника закладів загальної середньої освіти

У 2024 році для педагогів ЗЗСО з’явився ще один комплекс заходів з надання професійної підтримки та допомоги, що сприяє вдосконаленню їх професійної діяльності та розвитку, а саме **супервізія**. На сайті УІРО (Український інституту розвитку освіти) у розділі **Нормативно-правова база розміщені нормативно-правові документи щодо організації та проведення супервізії в закладах загальної середньої освіти**.

Зважаючи на те, що упровадження супервізії є важливим напрямом державної освітньої політики, а керівники закладів загальної середньої освіти,

які є провідниками державної освітньої політики (на своєму рівні відповідальні за проведення комунікаційних заходів щодо сутності та можливостей супервізії як із педагогами, а також є учасниками організації процесу супервізії в школі: погоджують деякі документи в процесі супервізії, верифікують свідоцтва тощо) задають наступні питання:

А чи можуть керівники ЗЗСО самі отримати послугу супервізії?

Порядком надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» визначено категорії педагогічних працівників, на підвищення кваліфікації яких спрямовано державну субвенцію у 2025 році. Це, зокрема, керівники, заступники керівників і вчителі закладів загальної середньої освіти, які забезпечуватимуть реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти в другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання) у 2025/2026 навчальному році, пілотних (9) класів. Отже, керівники ЗЗСО також можуть стати супервізорами та супервізантами, і супервізія для них проводиться за кошти державної субвенції. Супервізія керівника закладу освіти покликана стати важливим інструментом підтримки та допомоги, професійного розвитку лідерів освітніх установ, а в підсумку – сприяти підвищенню ефективності управління закладом.

Які цілі супервізії для керівника ЗЗСО?

Супервізія спрямована *на підтримку професійного розвитку* (допомагає вдосконалювати свої професійні компетентності, усвідомлювати власний професійний шлях у розв'язанні складних управлінських рішень), *на підтримку управлінської діяльності* (допомагає усвідомити сильні та слабкі сторони управлінської діяльності, аналіз освітньої діяльності та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі), *протидію професійному вигоранню* (сприяє збереженню ресурсу керівника, зменшує рівень стресу, підвищення самооцінки, що є важливим для ефективної роботи),

покращення якості освіти в закладі (через підтримку керівника, супервізія опосередковано впливає на якість освіти у закладі).

Які конкретні проблеми керівника ЗЗСО можна вирішити за допомогою супервізії?

Супервізіор може допомогти покращити комунікацію і взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу, проаналізувати діяльності закладу освіти на засадах зовнішньої системи забезпечення якості освіти, допомогти у розробці дорожньої карти під час підготовки до інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти, впоратися з емоційним вигоранням тощо.

Чи є супервізія обов'язковою?

Ні, це добровільний процес, який, як і супервізія для вчителів, відбувається за згодою сторін.

Хто може стати супервізором для керівника ЗЗСО?

Супервізором для директора може бути людина, яка дотична до управлінських процесів у закладі освіти, має успішний досвід управлінської діяльності, наприклад, директор іншого ЗЗСО, менеджер освітньої установи, працівник ІППО, який взаємодіє з керівниками ЗЗСО, фахівець управління / відділу освіти, державної служби якості освіти, послуг яких потребує супервізант. Важливо розуміти, що після впровадження Професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти», де окреслено перелік необхідних професійних компетентностей керівника закладу загальної середньої освіти, а саме: компетентність стратегічного управління закладом освіти; компетентність стратегічного управління персоналом; компетентність забезпечення якості освітньої діяльності та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; компетентність організації діяльності закладу освіти на засадах зовнішньої системи забезпечення якості освіти; лідерська; емоційно-етична; компетентність педагогічного, соціального та мережевого партнерства; здоров'язбережувальна; інклюзивна; проєктувальна; інноваційна; здатність до навчання впродовж життя;

інформаційно-цифрова супервізорами для директора можуть бути і інші фахівці (експерти із сертифікації педагогічних працівників, тренери НУШ, експерти з інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти, науково-педагогічні працівники), які мають педагогічну освіту і відповідають вимогам замовника.

Причини, чому супервізія важлива (навіть якщо не є обов'язковою):

1. Допомагає адаптуватися до змін: супервізія допомагає керівникам ЗЗСО ефективно впроваджувати реформи, які вимагають нових управлінських і педагогічних стратегій.

2. Допомагає впоратися з навантаженням: вона є цінною підтримкою в умовах ненормованої праці, яка посилюється стресовими ситуаціями, створює безпечний простір для обговорення складнощів, професійних викликів.

3. Допомагає ефективніше використовувати потенціал знань та досвіду, які є у колективі, сприяє згуртуванню колективу через досягнення єдиного розуміння стратегії закладу, сприяє розвитку команди, підвищуючи її результативність та злагодженість.

4. Сприяє професійному зростанню: супервізія дозволяє розширити знання, навички, інструментарій, отримати конструктивний зворотний зв'язок, побудувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку.

Список використаних джерел та літератури:

1. Супервізія: що це й навіщо вона вчителю. https://mon.gov.ua/news/superviziia-shcho-tse-i-navishcho-vonachyteliu?v=67dd9388ea1f&fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAYnJpZBExUkpMN0g0djdOUUJja1F5TnNydGMGYXBwX2lkEDlyMjAzOTE3ODgyMDA4OTIY2FsbHNpdGUBMgABHuHUX9dYTaThDAJGIW1W4cYNN8EgdshwXVuRFRcOdXaC2o-dU9PdzbGf_B6_aem_U1d3pBNsB4my1m0TqP61IA
2. Методичні рекомендації щодо застосування професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/metod.rekom.pdf>
3. Учительський апгрейд: самооцінювання професійної діяльності: збірник діагностичних матеріалів / Ю. Борисенко, О. Венгловська, Г.Гладкова, І. Новик, О. Стягунова, О.Федоренко; за заг.ред. І.Новик. Київ: УІРО, 2024. 102 с.
4. Нормативно-правові документи щодо організації та проведення супервізії в ЗЗСО <https://uied.org.ua/profesijnj-rozvytok/normatyvno-pravova-baza/>
5. Супервізія не ревізія : методичний poradnik / Ю.О.Борисенко, О.А.Венгловська, Г.В.Гладкова, І.М.Новик, О.О.Стягунова, О.Ф.Федоренко, Я.В.Шеховцова. Київ : УІРО, 2025. 245 с. <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2025/08/uied-20.08.2025.pdf>

Зміст

Вступ	2
Валентина Андрушко, Професійний розвиток педагога в умовах впровадження НУШ (Модель вчителя-словесника 21 століття)	3
Тетяна Григорець, Професійна готовність вчителя-словесника до сучасного уроку	9
Анжела Личик, Формування іміджу сучасного вихователя	13
Махмутова Анжела, Навчання без примусу або мистецтво крізь натхнення	16
Оксана Кошка, Емпвермент-підхід у професійному розвитку педагога та його значення для шкільної практики	20
Ольга Мазур, Аналіз напрямків впровадження Стратегії національно-патріотичного виховання	28
Інна Скачкова, Стратегії національно-патріотичного виховання у початковій школі	31
Світлана Мрачковська, Патріотичне виховання дітей у групі подовженого дня:традиції та сучасні підходи	35
Інна Смолій, Національно-патріотичне виховання дітей молодшого шкільного віку: виклики сьогодення	41
Галина Кеңц, Від козацької держави до європейського контексту: нові горизонти ранньомодерної історії України	46
Любов Радченя, Науково-методичний супровід учителя математики у світлі Концепції “Нова українська школа”	52
Лілія Мирна, Національний мультипредметний тест як індикатор якості шкільної біологічної освіти	57
Ніна Павич, Впровадження інтегрованого підходу у викладанні предмета «Технології»	62
Оксана Василюк, Дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність як складова неформальної освіти педагога в сучасних умовах	67
Інна Колесник, Впровадження STEM-освіти в освітній процес Чепелівської гімназії імені Петра Шемчука Красилівської міської ради Хмельницької області	76
Анна Лакіза, STEM-освіта в дошкільному закладі: інноваційний підхід до формування компетентностей XXI століття	81
Людмила Шкляр, Пізнавати і розуміти себе: метапізнання як основа сучасної STEAM-освіти	87
Галина Якимчук, STEM-освіта на уроках біології: сучасні підходи та перспективи впровадження	91
Інна Шевчук, Наталія Соколова, Світ STEM. Відкривай! Твори! Досліджуй!	103

Антоніна Галас, Стратегії розвитку наскрізних вмій в початкових класах	107
Вадим Денисюк, Використання сучасних інформаційно-цифрових засобів та інноваційних інструментів в освітньому процесі	116
Леонід Буймістер, Формування у школярів екологічної культури та розуміння важливості збереження довкілля через хімію	124
Інна Сулима, Маленькі друзі природи: еколого-психологічний тренінг для дошкільників	128
Любов Гаврилюк, Застосування проєктної діяльності в 5-8 класах Нової української школи	132
Ольга Добровольська, Вивчення англійської мови в Новій українській школі за допомогою гри	137
Ганна Мартинюк, Розвиток критичного мислення як засіб формування ключових компетентностей у молодших школярів на уроках літературного читання	144
Алла Добровик, Використання казкотерапії в роботі з дошкільниками	149
Ірина Шендерук, Скаффолдинг в освіті як ефективна стратегія підтримки учнів	154
Оксана Петрук, Формування у дітей старшого дошкільного віку культурно-гігієнічних навичок у процесі фізичного виховання в умовах війни	157
Альона Неділько, Наступність інклюзивної освіти: від ЗДО до початкової школи	164
Аліна Кравчук, Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дітьми з ООП на уроках англійської мови	167
Юлія Яремчук, Наступність у формуванні мовної компетентності в учнів з ООП: від початкової до середньої школи	174
Юлія Луць, Інклюзивний всесвіт на планшеті. Практичні кейси застосування геоборда в роботі з дітьми з ООП	178
Лариса Левко, Адаптивна інформаційно-освітня модель середовища в початковій школі	184
Олена Самбур, Роль учителя початкових класів у подолання освітніх втрат: сучасні підходи та практичні стратегії	191
Наталія Федорчук, Стратегія адаптації освітнього процесу та подолання освітніх втрат у загальній середній освіті України	195
Майя Стельмах, Синергія знань: методична робота як драйвер розвитку вчительського потенціалу в територіальній громаді	202
Світлана Саврій, Методичний кластер як стратегія партнерства та інноваційна модель управлінської взаємодії між ЦПР ПП в умовах НУШ	206
Алла Міхалевська, Методичний кластер як форма управлінської взаємодії та обміну досвідом між центрами професійного розвитку педагогічних працівників	208

**Презентації та відео-матеріали X інтернет-форуму
розміщені у Google classroom
<https://classroom.google.com/c/NzExNjE1NDc5Mjg2>
Доступ до класу за кодом 2tkwhjz**

Давиденко Галина,

Сприяння професійному розвитку педагогів щодо впровадження нових державних стандартів освіти – пріоритет діяльності Центру ПРПП в умовах НУШ

Овчарук Наталія,

Виховання на шляху до ПЕРЕМОГИ

Миропольська Богдана,

Методичний супровід військово-патріотичного виховання у відповідності до сучасних вимог

Кмитюк Світлана,

Доцільність використання цифрових технологій в освітньому процесі

Ісакова Інна,

Міжнародна співпраця в галузі освіти Дунаєвецької громади в 2020-2025 роках

Кішан Надія,

Від ідеї до дії: створення ефективної моделі STEM-центру

Ставінський Олег,

Особливості сучасного уроку в НУШ

Степанюк Антоніна,

Діяльнісний підхід як наскрізний в освітньому процесі базової школи

Гудзяк Ірина,

Творча мозаїка дошкілля: гра як шлях до пізнання. Гурток «Шахове королівство»

Замойська Ольга,

Використання Lego технологій щодня на заняттях з дітьми в ЗДО

Кузь Оксана,

Відеовиступ «Обіймашка Дружок» (як зробити освітній процес у ЗДО більш емоційно-підтримувальним та чуйним)

Ситар Тетяна,

Впровадження інноваційних технологій в закладі дошкільної освіти, як педагогічна потреба сучасності

Федорова Інна,

Створення анімаційних фільмів із дошкільниками» (майстер клас від педагога-практика). Мультимайстерня із дошкільниками

Хіхловська Оксана,

«Від ідеї до образу» (пластилінова лабораторія у ЗДО)

Чубар Вікторія,

Впровадження інноваційних технологій в ЗДО. Логічні блоки Дьенеша

Бондарчук Людмила,

Організація інклюзивного навчання в закладах освіти

Ніколайчук Оксана,

Роль асистента вчителя в інклюзивному класі

Бабчинська Мілена,

Всі ми різні, але рівні. Інклюзія в закладі дошкільної освіти

Нечипорук Тетяна,

Тренінг «Емоційне вигорання педагога. Як залишитися в ресурсі»

Аносова Наталія,

Подолання освітніх втрат у початковій школі

Кухарець Наталія,

Психологічна складова адаптації освітнього процесу в контексті подолання освітніх втрат

Стельмах Валерій,

Кібербезпека для дітей Нової Української Школи: як навчити безпеці в інтернеті

Поліщук Алла, Воронюк Тетяна

Стратегії ефективного управління класом

Кулик Оксана

Науково-методичний супровід професійного розвитку педагога дошкільної освіти в умовах цифровізації як стратегічний імператив Концепції «Нова українська школа»